WIADOMOŚCI
Narodowego Banku Polskiego

Miesięcznik

Rok VII WARSZAWA 1951 Nr 4

Tylko do użytku służbowego.

TREŚĆ NUMERU

ZNACZENIE PLANOWANIA KASOWEGO

Z trzech rodzajów planowania finansowego wykonywanego przez Narodowy Bank Polski, a mianowicie planowania kasowego, kredytowego i planowania obrotów płatniczych z zagranicą, planowanie kasowe ma specjalne znaczenie w naszej pracy bankowej na odcinku obiegu pieniądza gotówkowego.

Reforma pieniężna stworzyła podstawy dla nowego pieniądza socjalistycznego w Polsce. Sama jednak reforma, zmieniająca system pieniężny kraju, dała jedynie życie nowemu pieniądzowi. Nowy złoty musi być teraz wychowany i wykształcony na mocny, trwały pieniądz socjalistyczny. Właściwością pieniądza socjalistycznego jest stałe jego umacnianie, podwyższanie jego zdolności nabywczej. Obserwowaliśmy to na przykładzie Związku Radzieckiego, gdzie po 1947 r. przeprowadzone zostały pięciokrotnie obniżki cen oraz w Polsce, gdzie w kilka tygodni po reformie pieniężnej dokonano również obniżenia cen na podstawowe artykuły masowego użytku oraz artykuły inwestycyjne.

Umacnianie pieniądza socjalistycznego następuje, jak wiemy, przez umacnianie rozrachunku gospodarczego. Wyrazem tego jest systematyczne obniżanie kosztów produkcji, co z kolei umożliwia obniżanie cen. W tym zakresie działalność Narodowego Banku Polskiego ma doniosłe znaczenie, gdyż od jego pracowników kredytowych zależy właśnie w dużej mierze odpowiednie postawienie i pilnowanie akcji obniżania kosztów.

Drugą dziedziną, w której pracownik bankowy może i musi przyczyniać się do umocnienia rozrachunku jest walka o przyspieszenie obiegu środków obrotowych, któremu to zagadnieniu Narodowy Bank Polski poświęcił już i będzie nadal poświęcał szczególną uwagę.

Trzecią dziedziną, którą zajmujemy się w niniejszym artykule, jest zwiększanie się obrotów kasowych placówek NBP i szybkości obiegu pieniężnego.

W tym zakresie, dla umocnienia pieniądza, podstawowe znaczenie ma praca przy wykonywaniu planowania kasowego.

Musimy sobie uświadomić, że plan kasowy musi być wykonywany we wszystkich pozycjach przychodowych, gdyż tylko to zapewnia terminowe płatności z tytułu płac i innych płatności ludności.

Wiemy, że główną pozycją przychodową planu kasowego są utargi aparatu handlowego, usługowego i komunikacyjnego.

Zwiększenie tych utargów i pełne ich odprowadzanie do kas bankowych, oto zadanie pracownika Narodowego Banku Polskiego.

W jaki sposób Bank może przyczynić się do zwiększenia utargu?

Oddziały Banku muszą jak najbardziej aktywnie ujawniać niedociągnięcia i braki w działalności przedsiębiorstw handlowych, widowiskowych, żywienia zbiorowego, komunikacyjnych lub obsługujących potrzeby bytowe ludności, muszą głębiej sprawdzać pracę przedsiębiorstw produkujących i rozprowadzających artykuły szerokiego zapotrzebowania, przyczyniać się do polepszenia jakości, uzupełniania asortymentu i przyspieszenia przesuwania towarów z baz hurtowych do sieci detalicznej. Powinno odbywać się to w drodze sprawdzania minimum asortymentowości zaopatrzenia aparatu handlowego, sprawdzania przyczyn nadmiernych remanentów lub braku tzw. „chodliwych" artykułów. Oddziały muszą sprawdzać sprawność organizacyjną aparatu produkcji, transportu i wymiany oraz z pomocą lokalnych organizacyj zawodowych i politycznych, przedsiębrać konkretne środki celem usunięcia ujawnionych braków i niedociągnięć.

Odpowiedzialny pracownik bankowy nie może zadowolić się samym sprawdzaniem obrotów kasowych po stronie przychodowej i rozchodowej planu kasowego. Konieczne jest również zestawianie danych operacyjnych Narodowego Banku Polskiego w zakresie obrotów kasowych z danymi organizacyj handlowych o rozmiarach i prze-

biegu detalicznych obrotów towarowych. Takie systematyczne zestawianie pozwala na kontrolę i sprawdzanie przebiegu wykonania planu obrotu towarowego w całości okręgu bankowego i dla każdej organizacji handlowej. Dane uzyskiwane z tego rodzaju zestawień powinny służyć jako podstawa do wysuwania postulatów wobec nadrzędnych organizacyj (Central Handlowych, MHW itd.) oraz proponowania środków zaradczych, mających zapewnić wykonanie planu obrotu towarowego i usługowego a więc mających zapewnić realizację zaplanowanych utargów a następnie zainkasowanie ich przez bankowy aparat kasowy.

Pracownik bankowy zatrudniony w planowaniu kasowym to nie maszyna rejestrująca wpływ, odpływ i stan kasy. Planista kasowy — to pracownik odpowiedzialny za wykonanie planu kasowego.

Pracownik bankowy może i powinien w połowie miesiąca, czasami nawet już w pierwszej połowie miesiąca ocenić możliwości wykonania planu kasowego za cały miesiąc, może i powinien ustalić fakt i przyczyny pozostawania w tyle w wykonywaniu planu w tych lub innych pozycjach, sprecyzować środki mogące przyczynić się do zlikwidowania powyższego pozostawania w tyle, w razie zaś potrzeby postawić zagadnienie zastosowania i przeprowadzenia tych środków przed organizacjami politycznymi i zawodowymi.

Musimy pamiętać, że w społeczeństwie socjalistycznym partia i rząd nie tylko decydują, ale stale i zawsze współdziałają w realizacji planów narodowo-gospodarczych. Musimy pamiętać, że na każdym odcinku, w każdej sytuacji, odpowiedzialny pracownik, przy napotkaniu trudności w realizacji planu na powierzonym mu odcinku, zawsze znajdzie zrozumienie, poparcie i wielką pomoc w swej pracy w lokalnej i nadrzędnej organizacji partyjnej, związkowej i państwowej.

Umiejętnie korzystać z tej wielkiej pomocy czynnika politycznego i zawodowego musimy się również nauczyć w pracy bankowej. Doświadczenia okresu wymiany wykazały jak wspaniale z pracą banku może być zharmonizowana praca wszystkich organów partii, administracji państwowej i związków zawodowych.

W praktyce dotychczasowej regułą jest, że kierownicy oddziałów Narodowego Banku Polskiego często dowiadują się o pozostawaniu w tyle w wykonywaniu planu kasowego dopiero w końcu miesiąca lub nawet po upływie miesiąca, kiedy znacznie trudniej jest likwidować to pozostawanie w tyle lub nawet zgoła jest to już niemożliwe.

Oddziały Narodowego Banku Polskiego niedostatecznie wykorzystują, przy kontroli wykonywania planu kasowego, materiały sprawozdawcze przedsiębiorstw i organizacyj gospodarczych, chociaż wykorzystanie tych materiałów pozwoliłoby im znacznie lepiej, znacznie pełniej zanalizować wykonanie planu kasowego.

Do takich materiałów trzeba zaliczyć dane o hurtowej sprzedaży towarów, dane o wynikach przedsiębiorstw widowiskowych, żywienia zbiorowego, obsługi potrzeb bytowych, transportowych, organizacyj kontraktacji, skupu itd.

Drugą niemniej ważną stroną wykonania planu kasowego jest inkaso utargu handlowego. Jakże często niewykonywanie planu kasowego, względnie pozostawanie w tyle jest powodowane tylko brakiem należytego zorganizowania inkasa utargów pieniężnych.

W tym zakresie oddziały muszą zwrócić specjalną uwagę na: analizę stanu inkasa, znać w swym okręgu wielkość osiadania utargu handlowego, śledzić za drobno - hurtową sprzedażą towarów.

Praca urzędników zatrudnionych w planowaniu kasowym jest na razie nierównomierna, charakteryzują ją okresy wielkiego spiętrzania prac i ich intensyfikacji, a następnie spadku intensywności i ilości tych prac. Gdybyśmy spróbowali przedstawić graficznie przebieg omawianych prac w przeciętnym oddziale NBP, krzywa takiego wykresu wykonywałaby gwałtowne skoki, oddające nam nierówne ich pulsowanie.

Tymczasem praca wykonywania planu kasowego w oddziałach Narodowego Banku Polskiego powinna zaczynać się od pierwszych dni kwartału, jeszcze przed otrzymaniem sprawozdawczości o obrotach kasowych za taki lub inny okres sprawozdawczy.

Po otrzymaniu planu kasowego trzeba zbadać jego pozycje przychodowe i rozchodowe. To znaczy, że w każdej pozycji planu wszystkie sumy zaplanowane po stronie przychodowej i rozcho-

dowej trzeba zestawić z planami odpowiednich organizacyj, od stanu których będzie zależeć wykonanie planu kasowego.

W pracy centrali Banku konieczne jest wyjaśnienie we właściwych resortach, jakie środki są przewidziane dla zapewnienia wykonania planów bezpośrednio związanych z planem kasowym, że wymienimy plany obrotu towarowego, plany usług, plany funduszów płac itd.

Z uwagi na wielką doniosłość utargów handlowych konieczne jest szczegółowe zapoznanie się ze środkami jakie zapewnić mają wykonanie planu detalicznego obrotu towarowego.

Wespół z właściwymi organizacjami handlowymi w centralach i w przekroju okręgów bankowych trzeba badać, w jakie towary i z jakich źródeł będzie zaopatrywana sieć handlu uspołecznionego, czy przy ustalaniu wielkości obrotu towarowego dla każdego okręgu uwzględniano wielkość pieniężnych dochodów ludności, jej zdolność nabywczą. Od prawidłowego rozstrzygnięcia tych zagadnień zależy pomyślne wykonanie planu detalicznego obrotu towarowego i w konsekwencji planu kasowego w zakresie wpływów z utargu handlowego.

Pracownicy NBP, budując plan kasowy, powinni następnie wespół z zainteresowanymi przedsiębiorstwami i organizacjami opracowywać środki zapewniające wykonanie planu kasowego w jego pozycjach nietowarowych. Niektóre oddziały Narodowego Banku Polskiego lekceważą tę pracę i nie uwzględniają, że w socjalizmie, w miarę wzrostu dochodów, wzrasta zapotrzebowanie ludności na usługi kulturalno-życiowe, czyli, że znacznie powiększają się wydatki ludności na usługi kulturalne, rozrywkowe, komunikacyjne i bytowe. Częstotliwe i terminowe inkaso utargów z tego tytułu realnie zapewnia wykonanie planu kasowego oraz przyspiesza obieg pieniądza gotówkowego, co przyczynia się do dalszego umocnienia pieniądza socjalistycznego.

Na tym odcinku bardzo ważne jest określenie przez oddziały wojewódzkie zadań dla każdego oddziału terenowego, zadań w przedmiocie wielkości inkasa utargów handlowych. Zadania tego inkasa nie mogą być rozdzielane po oddziałach mechanicznie, ani tym bardziej równomiernie pomiędzy wszystkie oddziały. Zadania te muszą być ustalane z uwzględnieniem wielkości obrotów. Następnie trzeba podkreślić, że aparat inkasowy NBP musi być wykorzystywany jak najbardziej intensywnie.

Dalszym wielkim zadaniem jest zwiększenie inkasa utargu handlowego wiejskich organizacyj handlowych, spółdzielni Samopomocy Chłopskiej, Powiatowych Związków Samopomocy Chłopskiej itp. Wiemy przecież, że ten odcinek jest u nas najbardziej zabagniony ze względu na słabą tu jeszcze dyscyplinę finansową.

O ile powyższe zadania pracownicy NBP podejmą jako zadania szturmowe, wykonanie planu kasowego tak, jak go zakreśliliśmy na rok 1951, będzie zapewnione i precyzyjny aparat planowania kasowego spełni swoje wielkie zadanie umocnienia naszego nowego socjalistycznego pieniądza.

STANISŁAW SOPIŃSKI

ROZWÓJ ROZRACHUNKU GOSPODARCZEGO

Pojęcie rozrachunku gospodarczego wprowadzone do naszego systemu finansowego uchwałą Rady Ministrów z dnia 17 kwietnia 1950 roku nie jest czymś zgoła nowym. **Rozrachunek gospodarczy, jako metoda i system socjalistycznego gospodarowania przedsiębiorstw państwowych, gwarantujący optymalne wykonanie planu przy jak najmniejszych nakładach zasobów materiałowych, pieniężnych i siły roboczej** był już stosowany w okresie poprzedzającym dzień ogłoszenia powyższej uchwały. Historia rozrachunku gospodarczego, to historia rozwoju systemu finansowego w naszym kraju.

Rozrachunek gospodarczy wykształcił się w pełnej swej formie najpierw w ZSRR, gdzie powstało kilka jego form. Następnie został on wprowadzony częściowo we wszystkich krajach o typie gospodarki planowej, socjalistycznej, między innymi i u nas. Jasne jest, że problematyka rozrachunku gospodarczego opracowana została najszczegółowiej i najlepiej w ZSRR, który ma za sobą trzydziestotrzyletnie doświadczenie w gospodarce uspołecznionej.

Zadaniem niniejszego opracowania będzie·

1) omówienie w ogólnym zarysie form rozrachunku gospodarczego, istniejących w ZSRR i w Polsce.
2) Ustalenie konkretnych postulatów pogłębienia rozrachunku gospodarczego w naszych warunkach ekonomicznych.

ROZRACHUNEK GOSPODARCZY W ZSRR

Ścisłe przestrzeganie systemu oszczędności — to naczelna przesłanka radzieckiego rozrachunku gospodarczego.

Przedsiębiorstwa pracujące na rozrachunku gospodarczym pokrywają swoje wydatki z uzyskiwanych przez nie dochodów, organizują swoją pracę w ten sposób, aby osiągnąć najlepsze wyniki gospodarki, przestrzegając przy tym rygorystycznie zasady oszczędności w wydatkowaniu środków materiałowych i pieniężnych. W wyniku swojej pracy przedsiębiorstwa powinny otrzymać zysk, którego część przy wykonaniu planu produkcyjnego w całym wyznaczonym asortymencie ilości i jakości oraz obniżeniu kosztów własnych — zalicza się na fundusz dyrektora. Fundusz ten może być wykorzystany, na podstawie decyzji zarządzającego przedsiębiorstwem, na premiowanie poszczególnych robotników, na podwyższenie stopy życiowej i kulturalnej pracowników oraz inne potrzeby tego rodzaju.

Praktyka radziecka zna w zasadzie trzy rodzaje rozrachunku gospodarczego:

1) pełny rozrachunek gospodarczy,
2) wewnętrzny rozrachunek gospodarczy,
3) indywidualny rozrachunek gospodarczy.

Pełny rozrachunek gospodarczy

Ekonomiczne zasady pełnego rozrachunku określa Sz. J. Turieckij* jak następuje:

a) planowy system opłacania pracy, powodujący wzrost wydajności i właściwy podział pracy społecznej;
b) planowane koszty własne produkcji, nastawiające każde przedsiębiorstwo państwowe na oszczędzanie środków i zwiększanie tą drogą rentowności;
c) system premii, fundusz dyrektora oraz inne bodźce polepszania rezultatów działalności produkcyjnej;
d) system cen państwowych na towary w interesie umocnienia i rozwoju socjalistycznej produkcji, prawidłowego tworzenia popytu na towary, racjonalnego wykorzystania wartości materiałowych oraz powiększenia spożycia i poziomu życia narodu;
e) wzajemne powiązanie kredytowe i gospodarcze, przyczyniające się do wykonywania kontroli za pośrednictwem rubla i oddziaływanie przez rubel;
f) kalkulowanie kosztów własnych produkcji, ewidencję kosztów produkcji i ewidencję wyników finansowych działalności produkcyjnej i innych.

---

*) „Wnutripromyszliennoje Nakaplienie w ZSRR" — 1948 r.

Zasady te stwarzają jak najlepsze warunki do powiązania działalności wszystkich przedsiębiorstw pracujących na zasadzie rozrachunku gospodarczego z zatwierdzonym ogólnonarodowym planem poprzez takie plany jak plany kosztów produkcji, płac, kredytów itp. Zasady te pobudzają poza tym do osobistego zainteresowania każdego pracownika w polepszeniu rezultatów swojej pracy na drodze właściwie prowadzonej polityki płac i premii.

W świetle powyższych zasad oszczędność urasta do głównej przesłanki pełnego rozrachunku gospodarczego. Kontrola przy pomocy rubla staje się instrumentem sprawdzającym prawidłowość pracy przedsiębiorstwa opartego na rozrachunku gospodarczym.

Najważniejsze jest to, że rozrachunek gospodarczy stanowi taką metodę gospodarki, która zapewnia przejawianie się twórczej inicjatywy mas i ich osobiste zainteresowanie w pomyślnych wynikach działalności przedsiębiorstwa.

Prawnego wyrazu pełnego rozrachunku gospodarczego dopatrywać się należy w:

1) obowiązku zaopatrywania przedsiębiorstw przez państwo w potrzebne środki stałe i obrotowe,
2) osobowości prawnej tj. zdolności zawierania umów,
3) konieczności prowadzenia pełnej rachunkowości (bilans i rachunek wyników),
4) prawie do kredytu (posiadanie rachunku w banku,
5) osobistej odpowiedzialności dyrektora przedsiębiorstwa wobec państwa za działalność przedsiębiorstwa.

Wewnętrzny rozrachunek gospodarczy

Powszechne dążenie do podniesienia rentowności pracy przedsiębiorstw wymagało pogłębienia zasad pełnego rozrachunku gospodarczego. Postulat ten został pozytywnie rozwiązany przez wprowadzenie zasad rozrachunku gospodarczego — w formie możliwej do zastosowania — w warsztatach i oddziałach produkcyjnych poszczególnych przedsiębiorstw.

Aby zorientować się na czym polegają zasady wewnętrznego rozrachunku gospodarczego musimy przede wszystkim ustalić, jakie różnice istnieją między pełnym, a wewnętrznym rozrachunkiem gospodarczym.

Zasady wewnętrznego rozrachunku gospodarczego różnią się od zasad pełnego rozrachunku tym, że przy pełnym rozrachunku gospodarczym istnieje obiektywna możliwość zestawienia pełnych wydatków na wykonanie planowej produkcji z dochodami uzyskanymi z realizacji gotowej produkcji, natomiast przy wewnętrznym rozrachunku gospodarczym taka możliwość praktycznie nie istnieje. Poszczególne oddziały nie są bowiem w stanie, nie mając zakończonej produkcji, zestawić nakładów z dochodami.

Oddział fabryczny stanowi część przedsiębiorstwa i dlatego nie może mieć własnego bilansu, rachunku operacyjnego w banku, stosunków umownych z innymi oddziałami fabrycznymi. Dlatego też chcąc wprowadzić zasady rozrachunku gospodarczego w poszczególnych wydziałach czy też oddziałach fabryki, musimy ułożyć zespół wskaźników, zadań za jaki dany wydział albo oddział mógłby odpowiadać. W praktyce w fabrykach radzieckich układa się specjalny plan prac dla wydziału, czy oddziału.

Plan pracy oddziału sporządza się raz na kwartał w rozbiciu na poszczególne miesiące. Plan ten otrzymują zainteresowane oddziały przed rozpoczęciem planowego okresu, ale w takim terminie, żeby w oddziale można było zapoznać wszystkich pracowników z nałożonymi na nich obowiązkami, odnośnie zakresu produkcji, kosztów itp.

Dla oddziału fabrycznego ustala się więc w ramach planu prac (oddziału) takie elementy jak:

1) program produkcyjny (ilość, asortyment i jakość),
2) limity zużycia materiałów podstawowych i pomocniczych,
3) limity zatrudnienia i funduszu płac,
4) limity kosztów własnych wyrobów.

Przede wszystkim ustala się zakres programu produkcji z uwzględnieniem ilości, asortymentu i jakości.

Ilość produkcji ustala się zależnie od możliwości:

1) w jednostkach pieniężnych,
2) w jednostkach naturalnych,
3) w roboczogodzinach.

Stwierdziliśmy wyżej, że każdy oddział ma ustalone limity zatrudnienia i co jest bezpośrednio z tym związane — limity funduszu płac.

Obydwa limity bazują na wskaźnikach wydajności pracy, opartych na średniej płacy zarobkowej.

Trzeba również pamiętać o usprawnieniu organizacji pracy, która stwarza możność wykonania planu mniejszą ilością robotników i pracowników.

Limitowanie zużycia materiałów podstawowych i pomocniczych opiera się na tym, że w oddziale obliczane są normy warsztatowego zużycia tych materiałów na jednostkę wyrobu.

Normatywy pomnożone przez ilość jednostek wyrobów dają w efekcie limit zużycia surowców i materiałów pomocniczych.

Przy organizacji wewnętrznego rozrachunku gospodarczego najistotniejszym zagadnieniem jest ustalenie planu wydatków oddziałowych. Plan wydatków podawany jest w sposób uproszczony i jest kompilacją wszystkich wyżej wymienionych limitów.

Dla uzyskania jak najlepszych wyników pracy oddziałów, opierających swoją działalność na wewnętrznym rozrachunku gospodarczym, konieczne jest prowadzenie stałej kontroli przebiegu prac wydziału.

Indywidualny rozrachunek gospodarczy

Dalszym rozwinięciem wewnętrznego rozrachunku gospodarczego jest indywidualny rozrachunek gospodarczy. Ta forma rozrachunku ma również inną nazwę, a mianowicie „indywidualne konta oszczędności" i „książki - skarbonki".

Forma indywidualnego rozrachunku gospodarczego rozwinęła się w radzieckim przemyśle bardzo szybko. Ruch ten rozwinął się z inicjatywy samych robotników.

Na czym polega ta nowa forma rozrachunku gospodarczego? Otóż w fabryce otwiera się dla poszczególnych brygad, a nawet pojedynczych osób (rzadziej) specjalne konta oszczędności. Przy czym dodać należy, że konta te są zróżnicowane w zależności od branży, rodzaju przedsiębiorstwa, właściwości warsztatu i obejmują różne elementy nakładów w zależności od charakteru produkcji. Są one najłatwiejsze do zastosowania w tych jednostkach gospodarczych, w których wytwarza się lub wydobywa towar jednorodny np. węgiel ,cegła, cement itp.

W produkcji pochłaniającej wielkie ilości energii zwraca się przede wszystkim uwagę na zużycie prądu, pary, gazu. Natomiast w produkcji o dużej chłonności pracy, podstawowymi wskaźnikami są: odpowiednie wykorzystanie maszyn i narzędzi, urządzeń technicznych oraz oszczędność czasu pracy ludzkiej.

W celu lepszego zrozumienia techniki rozrachunku gospodarczego służyć może przykład*) konta indywidualnego zastosowanego w Stalingradzkiej Fabryce Traktorów przez brygadę kowala A. I. Biełousowa.

Warsztat kowalski Stalingradzkiej Fabryki Traktorów
Indywidualne konto brygady t. Biełousowa A. J.

Miesiąc	Oszczędność ropy		Oszczędność pary		Oszczędność prądu		Oszczędność wskutek zmniejszenia braków (w rb.)	Oszczędność na zużyciu narzędzi (w rb.)	Ogółem oszczędność (w rb.)
	kg	rb	kg	rb.	kg	rb.			
Styczeń	4.622	1.397,68	54.187	1.625,61	244	34,15	3.339,32	przekroczenie 269,68	6.107,09
Luty	2.169	655,38	26.146	784,38	108	15,12	przekroczenie 7.719,60	295,20	przekroczenie 5.969,52
Marzec	2.550	771,42	30.878	926,34	127	17,80	2.827,44	przekroczenie 1.829,62	2.713,48
Razem I kw.	9.341	2.824,48	111.211	3.336,33	479	67,07	przekroczenie 1.572,84	przekroczenie 1.804,—	2.851,05
Kwiecień	2.886	872,73	33.803	1.014.09	135	18,90	6.597,36	przekroczenie 573,30	7.929,78

Tak pomyślane konto daje obraz oszczędności , osiągniętej przez brygadę w poszczególnych miesiącach. Oszczędność ta wyrażona jest zarówno ilościowo (kg), jak i wartościowo (rb.). Obliczenie tych oszczędności lub przekroczeń następuje przez porównanie planowych zadań (nakładów) z faktycznym ich wykonaniem, uwzględniając ewentualną poprawkę z tytułu procentowego przekroczenia lub niewykonania planowych zadań.

Ta forma konta ma jeszcze i tę zaletę, że jest bardzo czułym instrumentem, rejestrującym

---

*) Przykład ten zaczerpnięto z artykułu S. Tatura „Indywidualne konta oszczędności — nowa forma socjalistycznego współzawodnictwa", ogłoszonego w miesięczniku „Waprosy Ekonomiki" nr 10/1949.

przekroczenia, co stanowi dużą pomoc przy wykrywaniu braków w pracy brygady i pozwala na szybkie (operatywne) opracowanie i zastosowanie środków, mających na celu zlikwidowanie strat i zwiększenie oszczędności. Oczywiste jest, że na indywidualnym koncie umieszcza się tylko te nakłady, na które dany pracownik, dana brygada, czy też dana operacja ma wpływ i które dotyczą tylko danej brygady, pracownika, czy też operacji.

Obliczenie wyników wykonania planowanych zadań na szczeblu brygady czy też pracownika wymaga pewnej pracy. Z uwagi na fakt, iż księgowość nie jest w stanie uchwycić w tym przekroju danych, stało się konieczne, aby nie zwiększając etatów pracowników rachuby, wciągnąć do tej pracy aktywistów związkowych i partyjnych.

Wyniki poszczególnych brygad (konta indywidualne) są publicznie ogłaszane, stanowiąc w tym wypadku doskonały bodziec psychiczny do zwiększenia wysiłków w celu osiągnięcia oszczędności w zużyciu surowca, materiałów, prądu, opału, pary, narzędzi itp. Kładzie się tu szczególny nacisk na zastosowanie wniosków racjonalizatorskich. Chodzi tu również o poprawę jakości produkcji.

Indywidualne konta oszczędności sprzyjają wybitnie właściwemu premiowaniu pracowników. Praktyka radziecka wykazała, że ta forma rozrachunku ma wtedy sens i nabiera właściwego znaczenia, tylko w połączeniu z systemem premiowania, opartym na indywidualnych kontach oszczędności.

ROZRACHUNEK GOSPODARCZY W POLSCE

Jak już na wstępie niniejszego opracowania wzmiankowano, historia rozrachunku gospodarczego w Polsce, to historia rozwoju systemu finansowego.

Początkiem zmian w sposobie gospodarowania w Polsce był akt upaństwowienia podstawowych gałęzi przemysłu i oparcia działalności tego przemysłu na jednolitym planie gospodarczym.

Działalność przemysłu musiała się oprzeć i oparta została na pewnych zasadach, na pewnej metodzie.

Socjalizacja przemysłu w Polsce i wprowadzenie daleko posuniętego planowania gospodarczego wymagało stosowania metody planowanego finansowania naszego aparatu gospodarczego przez krajowy system bankowy.

System finansowania życia gospodarczego przez poszczególne banki z NBP na czele miał ten efekt, że wprowadzono konieczność koncentracji wszystkich obrotów przedsiębiorstwa na samodzielnym rachunku operacyjnym w banku finansującym ich działalność gospodarczą.

Wprowadzono reżim obrotu bezgotówkowego, oddzielając działalność eksploatacyjną przedsiębiorstwa od inwestycyjnej, przy czym ta ostatnia finansowana była najpierw z kredytów inwestycyjnych, następnie ze środków bezzwrotnych planu inwestycyjnego (budżetu). W konsekwencji powstała konieczność roztoczenia ścisłej kontroli finansowej nad kredytowanymi jednostkami gospodarczymi — powstała kontrola przy pomocy złotego. Przedsiębiorstwa państwowe wykonując planowane zadania, zmuszone zostały do prowadzenia pełnej rachunkowości, tj. do sporządzania bilansu i rachunku wyników itd.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 17 kwietnia 1950 roku w sprawie zasad organizacji finansowej i systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych objętych budżetem centralnym określa następujące cechy charakteryzujące przedsiębiorstwa działające na zasadach rozrachunku gospodarczego.

Przedsiębiorstwa działające na zasadzie pełnego rozrachunku gospodarczego

a) korzystają w wykonaniu zadań, wynikających z planów gospodarczych, z pełnej operatywnej samodzielności;
b) wchodzą w wykonaniu tych zadań w stosunki umowne z innymi przedsiębiorstwami i organizacjami,
c) prowadzą pełną rachunkowość, sporządzając pełny samodzielny bilans i rachunek wyników,
d) posiadają samodzielne rachunki w banku finansującym ich działalność gospodarczą,
e) korzystają bezpośrednio ze środków planu inwestycyjnego,
f) rozliczają się bezpośrednio z budżetem państwa,
g) korzystają z innych uprawnień, przewidzianych w przepisach szczegółowych.

Jeśli zasady te porównamy z uwagami poczynionymi na wstępie niniejszego rozdziału to stanie się jasne, że uchwała wprowadzająca do naszego życia pojęcie rozrachunku gospodarczego nie tworzy nic nowego tylko sankcjonuje w sposób urzędowy stan faktyczny, jaki istniał przed wejściem wymienionej uchwały w życie.

Uchwała ta odróżnia oprócz wyżej opisanego pełnego rozrachunku gospodarczego jeszcze dwie inne jego formy:

1) pełny wewnętrzny rozrachunek gospodarczy, i
2) ograniczony wewnętrzny rozrachunek gospodarczy.

Istotnej, ekonomicznej różnicy między pełnym rozrachunkiem gospodarczym z jednej strony, a pełnym wewnętrznym rozrachunkiem gospodarczym z drugiej strony, nie ma. Chodzi tu tylko jedynie o kryterium osobowości prawnej. Przedsiębiorstwo działające na pełnym rozrachunku gospodarczym jest osobą prawną, podczas gdy poszczególny zakład nią nie jest.

Ograniczony, wewnętrzny rozrachunek gospodarczy, aczkolwiek bliżej nieokreślony przez uchwałę, odpowiada w istocie swojej i formie radzieckiemu wewnętrznemu rozrachunkowi gospodarczemu (patrz I rozdział).

Nie wprowadzono u nas zasad—przynajmniej w zakresie stosowanym w Związku Radzieckim — indywidualnego rozrachunku gospodarczego tj. indywidualnych kont oszczędności.

Jeśli chodzi o indywidualny i wewnętrzny, ograniczony rozrachunek gospodarczy, to w przedsiębiorstwach, czy też zakładach stosuje się po części pewne fragmenty zasad tych form rozrachunku i tak np. przeprowadza się kalkulację kosztów przypadających na dany wydział lub wprowadza się książeczkę osiągniętych oszczędności dla poszczególnych pracowników.

Trzeba pamiętać, że rozszerzanie form rozrachunku gospodarczego nie może nastąpić w oderwaniu od konkretnych możliwości przedsiębiorstwa, zakładu, oddziału itp. Dodatnie wyniki osiągniemy tylko wówczas, gdy pogłębienie rozrachunku gospodarczego związane będzie bezpośrednio z właściwą organizacją wewnętrznego planowania i rachunkowości.

Realizacja tego celu wymaga nie tylko przebudowy lub skorygowania wewnętrznego planowania i rachunkowości, ale także często zmian w organizacji produkcji np. dla praktycznego rozwiązania zagadnienia indywidualnego rozrachunku gospodarczego, trzeba poszczególne odcinki pracy zaopatrzyć w odpowiednie aparaty pomiarowe (wagi, liczniki itp.).

POSTULATY POGŁĘBIENIA ROZRACHUNKU GOSPODARCZEGO

Rozwój zasad rozrachunku gospodarczego powinien iść w kierunku:

1) pogłębienia zasad pełnego rozrachunku gospodarczego,
2) wprowadzenia i stosowania nowych form rozrachunku gospodarczego.

Pogłębienie zasad pełnego rozrachunku gospodarczego stworzy warunki do optymalnego wykorzystania przez przedsiębiorstwa wszystkich środków materiałowych i osobowych w celu możliwie jak największego obniżenia kosztów wytwarzania poprzez zwiększenie wydajności pracy, obniżenie zużycia materiałowego na jednostkę produkcji, usprawnienie metod pracy itp.

Pełny rozrachunek gospodarczy opiera się na stosunkach towarowo - pieniężnych, jakie wypływają z obowiązujących u nas zasad systemu finansowego, stąd szczególnej treści nabierają takie terminy jak:

1) koszt własny,
2) cena,
3) pieniądz i kredyt,
4) zysk,
5) umowa.

Pojęcia te stanowią niejako szereg dźwigni, których właściwe funkcjonowanie warunkuje pogłębienie rozrachunku, czy to będzie postulat ciągłego obniżania kosztów własnych, czy to będzie właściwa konstrukcja cen, gwarantując rentowność przedsiębiorstwom, opierającym swoją działalność na rozrachunku gospodarczym, czy to będzie kontrola procesów produkcji i obiegu przy pomocy kredytu, pozwalająca przeciwdziałać nieprawidłowościom powstającym w jednostkach gospodarczych, w toku wykonywania swoich planów, czy to będzie wreszcie zysk, czy też premia, stanowiąca bodziec socjalistycznej pracy przedsiębiorstw.

System rozrachunku gospodarczego ma więc na celu, jak już wyżej wspomniano, ogólne obniżenie kosztu własnego produkcji, czyli wzrost akumulacji w przedsiębiorstwach.

Ogół czynników wpływających na wielkość kosztów produkcji podzielić można na dwie zasadnicze grupy — grupę czynników zewnętrznych i wewnętrznych.

Czynniki zewnętrzne (np. wysokość taryfy kolejowej, opłata za energię obcą, wodę, podatki

itp.) są zasadniczo niezależne od polityki przedsiębiorstwa, aczkolwiek nie wyklucza się tu możliwości oddziaływania na te czynniki, albowiem przez oszczędność wydatków na te cele możemy w pewnym stopniu rekompensować ujemny wpływ tych czynników.

Najbardziej istotne, z punktu widzenia polityki finansowej poszczególnych przedsiębiorstw, jest uchwycenie czynników wewnętrznych (np. wielkość zużycia surowca, koszt robocizny, koszty ogólne itp.) tj. zależnych od gospodarowania w przedsiębiorstwie.

W działalności gospodarczej przedsiębiorstw najważniejszą rolę odgrywają:

1) surowiec i
2) robocizna.

Koszt zużywanych surowców i materiałów pomocniczych połączony jest organicznie z zagadnieniem normowania technicznego. Właściwie ustalone techniczne normy dla zużycia surowca, materiałów pomocniczych są podstawą realnego, nie zaniżonego, minimalnego planu kosztów własnych wytwarzania.

„Bez norm technicznych niemożliwa jest gospodarka planowa. Normy techniczne potrzebne są ponadto w tym celu, aby podciągnąć pozostających w tyle do poziomu przodowników. Normy techniczne — to wielka regulująca siła gromadząca w wytwórczości szerokie rzesze robotników dookoła przodujących elementów klasy robotniczej".*)

Trzeba przyznać szczerze, że proces ustalania technicznych norm materiałowych trwa jeszcze i możliwości uzyskania pozytywnych wyników, na tym odcinku są bardzo duże. Bardzo dużo przedsiębiorstw pracuje obecnie bez naukowo opracowanych norm.

Dokładnie opracowane normy stanowią realną bazę do walki o obniżenie kosztów wytwarzania na odcinku surowca i materiałów.

W zasadzie istnieją trzy możliwości w uzyskaniu oszczędności na odcinku materiałowym:

1) zmiana norm zużycia (oszczędność bezwzględna),
2) zmiana cen zużytego surowca (oszczędność względna),
3) zmiana asortymentu nabywanych surowców (oszczędność bezwzględna).

Obniżenie norm zużycia surowców i materiałów pomocniczych zależy od szeregu przyczyn. Obniżenie norm osiąga się przede wszystkim przez racjonalne wykorzystanie surowców i materiałów oraz zmniejszenie ilości odpadków. Ponieważ surowiec i materiały włącza się do kosztów własnych produkcji z uwzględnieniem odpadków, stąd lepsze wykorzystanie odpadków (np. powtórna produkcja z odpadków) i bardziej uważny do nich stosunek również prowadzi do obniżenia norm i co za tym idzie kosztów własnych produkcji.

Na zmianę norm zużycia surowców i materiałów ma również wpływ wprowadzenie innowacji racjonalizatorów, mających wpłynąć na zmianę wielkości zużycia materiałów np. oszczędnościowa metoda spawania metali.

Zmiana cen zużytego surowca jest zjawiskiem niezależnym od polityki finansowej przedsiębiorstwa.

Zmiany w asortymentach zużywanych surowców i materiałów pomocniczych mogą spowodować zarówno zwiększenie jak i zmniejszenie kosztów własnych. Oszczędność na kosztach produkcji może się zwiększyć wskutek zamiany niektórych rodzajów surowców lub materiałów przez inne. Chodzi tu jednak o zachowanie koniecznego warunku, iż zmiana taka nie powinna pociągnąć za sobą pogorszenia jakości produkcji.

Drugim niemniej ważnym elementem kosztów własnych produkcji jest koszt robocizny, czyli fundusz płac.

Podstawą problemu płac, jako kosztu produkcji powinna być — podobnie jak przy surowcach — planowa norma czasu.

Jak wiemy — schemat obliczenia planowego funduszu płac produkcyjnych, może być przedstawiony w następujący sposób:

$$F = I \times N$$

gdzie:

F — planowy fundusz płac
I — ilość wyrobów według planu produkcji,
N — norma czasu roboczego na jednostkę wyrobu w godzinach.

Pod normą czasu na jednostkę wyrobu części operacji rozumieć należy minimalny czas niezbędny na wytworzenie wyrobu, elementu, ope-

*) J. Stalin — Zagadnienia leninizmu.

racji, osiągalny w praktyce w danych konkretnych warunkach. Metoda normowanego czasu roboczego na jednostkę produkcji jest najdokładniejszym sposobem określania nakładu czasu roboczego, niezbędnego do wykonania planu produkcji oraz funduszu płac. Metoda ta może być skutecznie stosowana na wszystkich odcinkach produkcji i to zarówno w stosunku do produkcyjnych jak i nieprodukcyjnych i pomocniczych robotników.

Materiał dla projektowania planowych norm dostarczyć może wszechstronna analiza doświadczeń i osiągnięć czołowych racjonalizatorów i przodowników pracy. Trzeba przyznać, że stosowane w naszych zakładach metody normowania technicznego pozostawiają wiele do życzenia zarówno pod względem zakresu jak i sposobu.

Jedynie w przedsiębiorstwach gdzie normowanie techniczne stoi na należytym poziomie (tj. techniczne normy obejmują wszystkie prace) planowana norma czasu może służyć za dostateczną podstawę dla budowy planowego funduszu płac.

Właściwa polityka płac, to moment sprzyjający obniżce kosztów własnych produkcji, właśnie na odcinkach płac.

Szybki wzrost produkcyjności pracy przypisać należy nie tylko temu, że produkcyjność ta była niska, nie tylko temu, że stale doskonalono metody techniczne, nie tylko ulepszeniu technicznego wyposażenia robotników i znacznej mechanizacji pracy, nie tylko zwiększeniu kwalifikacji robotników, inżynierów i techników, nie tylko udoskonaleniu organizacji pracy, ale również faktowi, iż wzrost produkcyjności pracy pociągał za sobą wzrost płac. Stąd zaobserwować można, obok stale wzrastających płac nominalnych, intensywny o wiele szybszy wzrost produkcyjności pracy, lecz zdarza się również i na odwrót; wzrost płac wyprzedza wzrost produkcyjności pracy — co jest gospodarczo niedopuszczalne.

Czuwać przeto należy, żeby w danym przedsiębiorstwie zapewniony był właściwy stosunek pomiędzy wzrostem produkcyjności pracy i wzrostem płacy.

Pojęcia: cena, koszt własny i zysk są ze sobą nierozerwalnie związane.

Cena sprzedażna obejmuje bowiem następujące elementy: koszt własny, zysk przedsiębiorstwa i podatek obrotowy ,stąd właściwa jej wielkość pozwala zrealizować podstawowy kanon rozrachunku gospodarczego — rentowność przedsiębiorstwa.

W naszych warunkach problem cen ma jedną zasadniczą wadę, którą należałoby jak najszybciej usunąć, a mianowicie niedomaganie w wycenie towarów. Duża ilość różnego rodzaju towarów jest wyceniana z dużym opóźnieniem. Fakt ten w znacznym stopniu utrudnia obieg towarów i przyczynia się do zwolnienia szybkości obiegu środków obrotowych.

Przedsiębiorstwa pracujące na zasadach pełnego rozrachunku gospodarczego korzystają z przywilejów osoby prawnej tj. z gospodarczej samodzielności, wchodząc w różne stosunki umowne, zawierając transakcje kupna i sprzedaży towarów.

Duże znaczenie dla utrwalenia pełnego rozrachunku gospodarczego ma wzmocnienie dyscypliny wykonywania umów.

Zagadnienie to nie zostało u nas jeszcze należycie postawione i rozwiązane.

Nie wszyscy bowiem w dostatecznym stopniu zrozumieli jak ważnym instrumentem gospodarowania jest umowa.

Dokładne określenie wzorów oraz typowych wymiarów dostarczanych materiałów, terminów ich dostawy, wielkości partii i częstotliwości dowozów, zapewnia równomierne zaopatrzenie zakładu wytwórczego w towary odpowiadające umowie pod względem ilości, jakości i asortymentu.

Brak umów prowadzi częstokroć do otrzymania materiałów o takich wymiarach i właściwościach jakie nie odpowiadają wymaganiom wytwórni, stąd może powstać konieczność dodatkowej obróbki, na co zużywa się zbędnie płacę roboczą, narzędzia, energię itp. Zwiększa się w ten sposób również ilość odpadków.

Dlatego wydaje się słuszne wprowadzenie zaostrzenia kar za niedotrzymywanie warunków umowy.

Dodać również należy, że umowy — zamówienia stwarzają konkretne warunki dla polepszenia realności planowania obrotu towarami między poszczególnymi jednostkami gospodarczymi.

Pełny rozrachunek gospodarczy przedsiębiorstwa związany jest nierozerwalnie z kontrolą jego gospodarki, ujętą w pieniężną ocenę.

Kontrola finansowa należy w ustroju socjalistycznym — jak wiemy — do aparatu bankowego. I tutaj przejawia się doniosła rola banku socjalistycznego, który udzielając kredytu jednostkom gospodarczym, kontroluje stale — niemal codziennie — przy pomocy „złotówki", czy przedsiębiorstwo zużywa środki pieniężne — zarówno własne, jak i pożyczone w sposób zgodny z wykonaniem planowym zadań, mogąc przeciwdziałać, w wypadku wykrycia, nieprawidłowościom.

Pogłębienie metod kontroli i bezpośredniego oddziaływania na gospodarkę przedsiębiorstwa przy pomocy „złotówki" oto warunek pozwalający umocnić pełny rozrachunek gospodarczy na odcinku pieniądza i kredytu.

Rozwój zasad rozrachunku gospodarczego powinien iść w kierunku wprowadzenia i stosowania nowych form rozrachunku gospodarczego.

W naszych warunkach istnieje obiektywna możliwość wprowadzenia do fabryk zasad ograniczonego wewnętrznego rozrachunku gospodarczego (radziecki wewnętrzny rozrachunek gospodarczy).

Fakt ten powinna wyprzedzić szeroko zakrojona akcja popularyzująca wśród pracowników fabryk i warsztatów zasady ograniczonego wewnętrznego rozrachunku gospodarczego. Każdy pracownik powinien wiedzieć jak będzie zorganizowany rozrachunek gospodarczy na jego odcinku pracy, jakie obowiązki i korzyści będą wypływać z tego faktu.

Przeprowadzenie rozrachunku gospodarczego w oddziałach fabrycznych pociąga za sobą konieczność opracowania zespołu technicznych norm np. wykorzystania sprzętu i surowców, normy zużycia smarów, energii elektrycznej, pary itp.

Normy te służyć będą za podstawę do obliczenia normatywów — limitów wartościowych dla poszczególnych kosztów danego oddziału (patrz rozdział I wewnętrzny rozrachunek gospodarczy).

Po dokonaniu powyższego przystępuje się z kolei do ustalenia zakresu zadań i wskaźników, które będą sygnalizowały przebieg prac oddziału.

Formy rozrachunku gospodarczego w oddziałach fabryki powinny być dostosowane do specyficznych właściwości pracy tych oddziałów.

Oczywiście w miarę przestawiania pracy oddziału na rozrachunek gospodarczy musi ulec również rozszerzeniu praca działu rachuby i planowania.

Jednakże wprowadzenie rozrachunku gospodarczego w oddziałach fabrycznych realizować należy stopniowo. Przede wszystkim trzeba wprowadzać ograniczony wewnętrzny rozrachunek gospodarczy tam, gdzie istnieje dobrze rozwinięty system planowania, gdzie istnieje pełny zespół norm i normatywów, gdzie sprawnie funkcjonuje sprawozdawczość.

Zaznaczyć również należy, że istnieją duże możliwości wprowadzenia zasad rozrachunku gospodarczego w oddziałach poszczególnych przedsiębiorstw handlowych — wielooddziałowych.

Przejście oddziałów na rozrachunek gospodarczy (z wykazaniem zysków i strat każdego oddziału) przyniesie niewątpliwie duże obniżenie kosztów obiegu towarowego.

Pozytywne rozwiązanie zagadnienia ograniczonego wewnętrznego rozrachunku gospodarczego pozwoli z kolei na wprowadzenie pełniejszej jego formy — indywidualnego rozrachunku gospodarczego.

STANISŁAW MICHALSKI

BANK JAKO ORGANIZACJA GOSPODARCZA

I

Jest rzeczą ważną nie tylko z punktu widzenia teoretycznego, ale także praktycznego—właściwe określenie miejsca, jakie bank zajmuje w całości systemu gospodarczego, ściślej mówiąc — w systemie wielorakich organizacji, poprzez które państwo prowadzi gospodarstwo społeczne.

Operatywnymi organami państwa w zakresie produkcji, wymiany, świadczenia odpłatnych usług są przedsiębiorstwa. Według ogólnie uznanej definicji przedsiębiorstwo to zespół pracujących, kierowany przez odpowiedzialną dyrekcję, pod którego bezpośredni, operatywny zarząd państwo wydzieliło odpowiednią część funduszu państwowej własności środków produkcji, dla realizowania określonych w planie zadań. Zdolność występowania w obrocie cywilno-prawnym stanowi o osobowości prawnej przedsiębiorstwa.

Bank jest typem instytucji gospodarczej produkującej specyficzny rodzaj odpłatnych usług, w oparciu o wydzielone mu przez państwo środki materialne i wyodrębnioną organizację stanowiącą o jego operatywnej samodzielności. Pod tym zatem względem może być przyrównany do przedsiębiorstwa. Komplikacje w zakwalifikowaniu banku powstają jednak stąd, że funkcje banku nie ograniczają się do produkcji usług; niemniej istotne zadania ma bank do wypełnienia w zakresie regulowania i kontroli gospodarki finansowej przedsiębiorstw produkcyjnych i usługowych. W wykonaniu tych zadań bank posiada szerokie kompetencje do wydawania aktów normujących gospodarkę finansową, które wiążą w sposób bezwzględny jednostki gospodarcze.

To połączenie w banku produkcji usług, realizowanych — podobnie do produkcji towarowej — w formie pieniężnej z szerokimi funkcjami w zakresie administracji stanowi o specyficzności banku w ogólności, jak i o złożoności jego stosunków z jednostkami gospodarczymi w szczególności.

Jako producent odpłatnych usług bank jest przedsiębiorstwem; w zakresie regulowania i kontroli gospodarki finansowej jednostek gospodarczych bank działa jako organ administracji państwowej. Tak definiuje istotę banku nauka radziecka: „Bank Państwa ZSRR jest równocześnie organem państwowej administracji i organizacją gospodarczą działającą na zasadzie rozrachunku gospodarczego" (prof. Bratuś, Podmioty prawa cywilnego).

II

Istotnym i koniecznym elementem pojęcia przedsiębiorstwa jest zorganizowanie i prowadzenie działalności produkcyjnej na zasadach rozrachunku gospodarczego.

Zagadnienie rozrachunku gospodarczego posiada podwójny aspekt: gospodarczy i prawno-organizacyjny. Pod względem ekonomicznym rozrachunek gospodarczy jest, najogólniej biorąc, metodą prowadzenia działalności gospodarczej, w oparciu o zasadę wartości (w przekształconej formie). Przejawem stosowania tej zasady jest realizowanie wyników działalności przedsiębiorstwa w formie towarowo - pieniężnej, indywidualizacja odpowiedzialności za wykonanie planowych zadań i odpowiednie zainteresowanie pracowników w wynikach działalności przedsiębiorstwa.

Pod względem prawno - organizacyjnym czynnikami warunkującymi istnienie rozrachunku gospodarczego są:

a) majątkowa samodzielność, której wyrazem jest przydzielenie przedsiębiorstwu własnych środków obrotowych,
b) samodzielne uczestniczenie w obrocie cywilnym (w konsekwencji — samodzielna odpowiedzialność majątkowa). Brak którejkolwiek z tych cech oznacza, że dana jednostka nie działa na pełnym rozrachunku gospodarczym (prof. Bratuś). Cechy przedsiębiorstwa działającego na rozrachunku gospodarczym, wyliczone w uchwale Rady Ministrów z dnia 17 kwietnia 1950 roku w sprawie zasad organizacji finansowej i systemu finansowego przedsiębiorstw

objętych budżetem centralnym (Monitor Polski, N-A-55), są szczegółowym rozwinięciem tych dwóch podstawowych elementów pojęcia rozrachunku gospodarczego. Cechy te to:

a) operacyjna samodzielność w wykonywaniu planowych zadań,
b) zdolność wchodzenia w stosunki umowne z innymi przedsiębiorstwami i organizacjami,
c) prowadzenie pełnej rachunkowości i sporządzanie pełnego samodzielnego bilansu i rachunku wyników,
d) posiadanie samodzielnego rachunku w banku,
e) bezpośrednie korzystanie ze środków planu inwestycyjnego,
f) bezpośrednie rozliczanie się z budżetem państwa.

Przedsiębiorstwo na rozrachunku gospodarczym jest podstawowym organem państwa, w sposób szczególny nadającym się jako forma organizacji działalności gospodarczej. Obok przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym działają jednostki budżetowe i — forma pośrednia między jednostką budżetową a przedsiębiorstwem na rozrachunku gospodarczym — przedsiębiorstwa budżetowe.

Wspomniana wyżej uchwała Rady Ministrów z dnia 17 kwietnia 1950 r. zalicza do przedsiębiorstw budżetowych te, których charakter działalności uzasadnia uniezależnienie ich wydatków od dochodów. Przedsiębiorstwa budżetowe wchodzą do budżetu tak samo jak jednostki budżetowe, tzn. pełnymi dochodami i wydatkami. W systemie radzieckim do przedsiębiorstw budżetowych (inaczej przedsiębiorstw finansowanych w trybie budżetowym) należą m. in. stacje maszynowo - traktorowe i niektóre zakłady łączności. Odróżnia je od jednostek budżetowych to, że posiadają szerszy zakres majątkowej samodzielności, a działalność ich ma bezpośrednio odpłatny charakter, tzn. jej wyniki są realizowane w formie sprzedaży. Należy tu zwrócić uwagę, że stosowanie zasady rozrachunku gospodarczego nie ogranicza się wyłącznie do jednostek produkujących towary lub materialne usługi. Są instytucje, zorganizowane w formie przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym, których działalność ma bezspornie charakter niematerialny (np. teatry, kina). Stąd zagadnienie banku jako przedsiębiorstwa jest niezależne od tego czy usługi bankowe zakwalifikuje się do produkcji materialnej, czy też wyłączy się je z tej produkcji.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 3 stycznia 1951 roku w sprawie zasad systemu finansowego banków państwowych (Monitor Polski, A-4, poz. 44 z 1951 r.) stwierdza, że banki mają być prowadzone według zasad rozrachunku gospodarczego. Ustalona w przepisach ustawowych, jak i w tej uchwale, organizacja banku odpowiada wymogom formalno - organizacyjnym, warunkującym działanie rozrachunku gospodarczego. Bank posiada osobowość prawną, czyli zdolność uczestniczenia w obrocie gospodarczym (nasz dekret z 25 października 1948 r. o reformie bankowej posługiwał się jeszcze pojęciem osobowości prawnej prawa publicznego; przygotowana do tego dekretu nowela odrywa się od tradycyjnej klasyfikacji osób prawnych, posługując się jednolitym pojęciem osobowości prawnej). Majątkowa odrębność banku wyraża się m. in. w przydzieleniu bankowi własnych środków (fundusze: statutowy, rezerwowy, specjalne). W zakresie powiązania z budżetem sytuacja banku jest analogiczna do sytuacji każdego innego przedsiębiorstwa działającego na rozrachunku gospodarczym. Wchodzi on mianowicie do budżetu wpłatą części nadwyżki rocznej. Uchwała w sprawie zasad systemu finansowego określa tę część na co najmniej 50%; reszta nadwyżki zasilać ma środki własne banku.

Konsekwencją i wyrazem samodzielności operacyjnej i majątkowej jest odrębny bilans i rachunek wyników (wydatków i dochodów) banku. Jednostką samodzielnie bilansującą jest w myśl uchwały z 3 stycznia bank jako całość. Warto przy tej okazji zwrócić uwagę na charakterystyczną organizacją Banku Państwa ZSRR: kantory i oddziały tego Banku bilansują odrębnie, działając na rozrachunku gospodarczym (ograniczonym) z tym, że niektóre tzw. zcentralizowane rachunki m. in. nadwyżki roczne przenoszone są do centrali i tam dysponowane.

Działalność operacyjna banku (w odróżnieniu od działalności kontrolnej i normatywnej) wyraża się w świadczeniu usług („wykonywanie czynności bankowych", jak określa przedmiot działalności banków dekret o reformie bankowej). Usługi te mają charakter odpłatny, a wpływami z realizacji usług pokrywanego są koszty banku (w granicach zaplanowanych). To stanowi podstawę materialną rozrachunku gospodarczego w banku. Oczywiście ocena działalności banku drogą zestawienia jej wyników z kosztami po-

niesionymi dla wyprodukowania usług, co stanowi rację rozrachunku gospodarczego, jest bardziej skomplikowana. Wynika to przede wszystkim z właściwości usług bankowych, z trudności ustalenia jednostki usługi i wskaźników dla wartościowej porównywalności różnorodnych typów usług. Próby podejmowane w tym zakresie są dalekie jeszcze od ścisłości. Specyficzny jest również system odpłatności przyjęty w zakresie usług bankowych. Nie jest rzeczą technicznie wykonalną i celową tak daleko idące zróżniczkowanie opłat (prowizji) za usługi bankowe, by dla każdego typu usługi stworzyć bezpośrednią relację między ceną (opłatą) za usługę a kosztami jej wytwarzania. Stąd odpłatność w operacjach bankowych ma w znacznym stopniu charakter ogólny. Podstawowym źródłem dochodów banku jest działalność kredytowa; dochody z niej pokrywają częściowo koszty wywołane świadczeniem przez bank innych usług.

Stosowanie zasady rozrachunku gospodarczego wymaga dlatego innych organizacyjnych rozwiązań jak w produkcji towarowej. Nie ulega wątpliwości, że punkt ciężkości przenosi się tu na płaszczyznę właściwego ustalania kosztów i kontroli ich wykonania, ponieważ wpływy z realizacji usług nie są sprawdzianem i miarą wyników działalności banku jako przedsiębiorstwa.

Odrębność banku w systemie państwowych organów gospodarczych znajduje swój wyraz m. in. w tym, że ogólne przepisy w przedsiębiorstwach państwowych nie dotyczą banków. Zarówno dekret z 3 stycznia 1947 r. o tworzeniu przedsiębiorstw państwowych, jak i dekret o przedsiębiorstwach państwowych z dnia 26 października 1950 r. wyłączają banki spod działania ogólnych przepisów o przedsiębiorstwach.

III.

Jak wspomniano, bank jest równocześnie organem państwowej administracji w zakresie określonym w przepisach o zasadach rozliczeń i finansowaniu przedsiębiorstw.[1]) Stosunki między bankiem a klientami wynikające z kompetencji banku w zakresie planowania, regulowania i kontroli gospodarki finansowej należą do sfery prawa administracyjnego (finansowego).

Bank jako organ administracji państwowej wykonuje funkcje:

a) normatywne,
b) planowania i
c) kontroli.

W ramach przepisów wydanych przez władze nadrzędne bank wyposażony jest w prawo wydawania szczegółowych norm konkretyzujących te ogólne, nadrzędne przepisy. Taki charakter posiadają instrukcje banku, określające w szczegółach tryb wykonywania operacji banku, instrukcje o kontroli funduszu płac, instrukcje o planowaniu kasowym itd. Instrukcje te są normami obowiązującymi jednostki gospodarcze.

Bank kapitalistyczny wydawał również instrukcje i wytyczne. Moc ich pochodziła jednak z umowy, zawartej z konkretnym klientem, w której klient ten poddawał się wyraźnie lub w sposób domniemany wydanym przez bank przepisom (statutowi banku, przepisom o prowadzeniu rachunku bieżącego).

Normy wydawane przez bank działający jako organ administracji państwowej czerpią natomiast swą moc z przepisów wydanych przez władze nadrzędne, z kompetencji udzielonych bankowi w tych przepisach, a nie jak w banku kapitalistycznym — z warunków dwustronnej umowy.

Również jako organ administracji państwowej działa bank, wydając akty planowania (kasowego i kredytowego) w granicach i na zasadzie ogólnych planów, ustalonych przez władze rządowe.

Realizacja planów gospodarczych przebiega w drodze coraz głębszej detalizacji tych planów, od instancji rządowych, planujących i kierujących ogólnie procesami gospodarczymi do jednostek operacyjnych, wykonujących konkretne zadania określone w planie (produkcja towarów, usług itd).

Funkcje banku jako organu administracji państwowej w zakresie planowania obejmują ustalanie planów kasowych oraz planów kredytowych w ramach i w trybie określonym przez odpowiednie akty planowania instancji rządowych. Treść i zakres obowiązywania tych planów zależne są od szczegółowej klasyfikacji przyjętej w planie (rodzaje kredytów, np. kredyty normatywne, sezonowe itd.; kredyty według branżowego przeznaczenia; limity kredytowe dla poszczególnych placówek banku). Są to akty planowania, skie-

*) Oświetlenie strony prawnej działalności banku oparto na następujących pracach:

St. Buczkowski, Przedsiębiorstwo uspołecznione i jego bank, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego Nr 8 z 1950 r.

R. O Chaflina, Prawowoje położenije Gosudarstwiennawo Banka ZSRR., Izwiestija Akadiemii Nauk, Otd, ekon. i prawa, nr 1 z 1947 r.

Z. I. Szkundin, O juridiczeskoj prirodie raszcziotnawo scziota, Sowieckoje Gosudarstwo i Prawo, Nr 5 z 1950 r.

rowane do określonych organów banku, które to organy odpowiedzialne są za wykonanie nakreślonych planów.

Końcowym aktem w procesie detalizacji planów są indywidualne akty planowania (limity kredytowe dla konkretnych przedsiębiorstw, plany kasowe poszczególnych placówek banku). Te akty tworzą również odpowiednie stosunki między poszczególnymi organami banku. W zakresie limitów kredytowych dla indywidualnych przedsiębiorstw skutki aktów planowania są jednak szersze, wykraczając poza obręb stosunków między poszczególnymi organami banku. Przez zawiadomienie klienta o wysokości ustalonego dla niego limitu powstaje obowiązek banku udzielania kredytu, któremu odpowiada prawo klienta do żądania otrzymania kredytu (o ile zostaną spełnione wszystkie inne warunki przewidziane w szczegółowych przepisach o kredytowaniu przedsiębiorstw).

Wreszcie do kompetencji banku jako organu administracji państwowej należą funkcje kontroli, wykonywane w stosunku do jednostek gospodarczych. W tym charakterze bank określa np. wysokość pogotowia kasowego, kontroluje wykonanie planów funduszu płac, przestrzeganie przez jednostki gospodarcze przepisów o obrocie bezgotówkowym itd. Przepisy szczegółowe określają sankcje, którymi bank rozporządza w stosunku do jednostek łamiących zasady obowiązującego je systemu finansowego.

Ze względu na skutki, które wywołują, rozróżnia się dwie formy kontroli bankowej:

a) Kontrolę samoistną, wykonywaną przez bank w powiązaniu z operacjami bankowymi, która jednak nie stanowi koniecznego składnika operacji bankowej. Należy tu kontrola funduszu płac, kontrola właściwego zużycia środków obrotowych.

b) Kontrolę wykonywaną bezpośrednio przez operacje bankowe, przy czym poszczególne elementy tej kontroli stanowią zarazem konieczny składnik danej operacji bankowej. Ten rodzaj kontroli wykonywany jest np. drogą określenia szczegółowych warunków udzielonego przez bank kredytu (przeznaczenie, termin zwrotu).

Pierwszy typ kontroli jest wykonywaniem funkcji organu administracji państwowej. Natomiast typ drugi wykonywany jest przez odpowiednio określone warunki umowy pożyczkowej, które są zarazem środkami zabezpieczenia interesów banku. Przy wykonywaniu tej kontroli, bank działa jako strona w umowie pożyczkowej, jako uczestnik obrotu gospodarczego, a nie jako organ administracji państwowej.

Działalność operacyjna banku przejawia się zarówno w aktach, w których bank wykonuje funkcje administracji państwowej, jak i w aktach, które bank podejmuje jako uczestnik obrotu gospodarczego, jako osoba prawna. Jedne i te same czynności banku posiadają różny charakter i wywołują różne skutki prawne w zależności od tego czy bank występuje jako organ administracji państwowej, czy jako osoba prawna — uczestnik obrotu gospodarczego.

Rozróżnienie to zilustrowano na przykładzie stosunku między bankiem a klientem na tle zlecenia przelania z rachunku pewnej określonej sumy. Sprawdzając, czy zlecenie to odpowiada obowiązującym zasadom rozliczeń i odmawiając wykonania zlecenia w razie stwierdzenia sprzeczności zlecenia z tymi zasadami, bank działa jako organ administracji państwowej. Odmowa banku jest aktem administracyjnym i w trybie administracyjnym może być tylko zaskarżona. Jeśli natomiast bank nie wykona zlecenia mimo stwierdzenia jego zgodności z zasadami systemu finansowego np. wskutek przeoczenia, skutki takiego postępowania ocenia się w płaszczyźnie prawa cywilnego. Bank odpowiada wtedy za spowodowane straty, które mogą być dochodzone przez drugą stronę na drodze sądowej (arbitrażowej).

Cechą rachunku bankowego jest właśnie połączenie elementów cywilno - prawnych i administracyjno - prawnych we wzajemnych stosunkach między bankiem i klientami. Tą drogą bank wykonuje kontrolę nad przestrzeganiem przez jednostki gospodarcze zasad rozrachunku gospodarczego i przebiegiem wykonania planów.

ROLA I FUNKCJE KREDYTU I BANKÓW W SYSTEMIE GOSPODARKI RADZIECKIEJ

Niezbędność kredytu i banków w ZSRR w znacznej mierze uwarunkowana jest tymi samymi przyczynami, jak i niezbędność pieniędzy w socjalistycznym systemie gospodarki.

W związku z tym wykład wskazanych przyczyn konstruujemy z uwzględnieniem treści poprzednich wywodów.

Niezbędność i rolę kredytu i banków w ZSRR aż do zakończenia pierwszej fazy społeczeństwa komunistycznego, uwarunkowują w zasadzie następujące czynniki socjalistycznej ekonomiki:

a) towarowo - pieniężna forma rachunkowości i kontrola planowej wytwórczości oraz obiegu produktu społecznego;
b) zastosowanie rozrachunku gospodarczego, jako metody planowego kierowania gospodarstwem narodowym, opartego na świadomym wykorzystywaniu prawa wartości, obowiązującego w ZSRR w przeobrażonej formie;
c) dystrybucja i redystrybucja dochodu narodowego w formie pieniężnej, dla rozszerzonej socjalistycznej reprodukcji i dla tworzenia rezerw państwowych;
d) możność planowej akumulacji i redystrybucji zasobów pieniężnych metodami kredytowania i nieodzowność organizacyj gospodarki pieniężnej;
e) organizacja stosunków rozliczeniowych w gospodarce socjalistycznej, ich centralizacja i wdrożenie rozrachunków bezgotówkowych;
f) stosunki kredytowe w gospodarce narodowej ZSRR są wyrazem stosunków wytwórczych socjalistycznego społeczeństwa.

W systemie ekonomicznych dźwigni gospodarstwa radzieckiego, w procesie rozszerzonej socjalistycznej reprodukcji, rola systemu kredytowego polega na:

1) **przekształceniu banków w aparat ogólnopaństwowej rachunkowości wytwórczości i dystrybucji produktów,**

2) **wykonaniu kontroli rublem przebiegu wytwarzania planów produkcji i obrotu towarów, przebiegu nakładów inwestycyjnych i wykonania planów finansowych;**

3) **wdrażaniu i umacnianiu rozrachunku, na powiększaniu tempa socjalistycznej akumulacji.**

Określając naturę i rolę systemu kredytowego w budowie socjalizmu W. I. Lenin pisał:

„...Bez wielkich banków socjalizm nie zostałby urzeczywistniony. Wielkie banki są tym „aparatem państwowym", jaki nam jest potrzebny dla urzeczywistnienia socjalizmu i który bierzemy gotowy z kapitalizmu, przy czym naszym zadaniem jest tu odciąć to, co kapitalistycznie szpeci ten wspaniały aparat, zrobić z niego jeszcze większy, jeszcze demokratyczniejszy, jeszcze bardziej wszystko obejmujący. Ilość przejdzie w jakość. Jeden jedyny, największy z największych Bank Państwa, z oddziałami w każdej fabryce — oto już dziewięć dziesiątych socjalistycznego aparatu. Oto — ogólnopaństwowa buchalteria, ogólnopaństwowa rachunkowość produkcji i dystrybucji produktów, to można powiedzieć, coś w rodzaju szkieletu socjalistycznego społeczeństwa". [1])

Państwo radzieckie planowo określa społecznie niezbędną pracę, wydatkowaną na wytwórczość towarów. Systematyczne obniżanie kosztów produkcji, zniżanie kosztów własnych wytwarzanej produkcji są prawem rozwoju gospodarki socja-

[1]) W. I. Lenin: Dzieła, wyd. radz. t. XXVI, str. 82.

listycznej. Towarowo - pieniężna forma rachunkowości i kontroli, prawo wartości, świadomie są wykorzystane przez państwo radzieckie dla przyspieszenia czasu wytwórczości i obiegu produktu socjalistycznego z mniejszym wydatkiem pracy i materiałów, dla skrócenia okresu czasu produkcji.

„...Po zniszczeniu kapitalistycznego sposobu wytwórczości, ale przy zachowaniu społecznej produkcji określanie wartości dokonywane jest nadal w tym sensie, że regulowanie czasu pracy i podział pracy społecznej między rozmaite gałęzie wytwórczości, obejmująca wreszcie wszystko to buchalteria staje się ważniejszą, niż to było kiedykolwiek".[1])

Czas produkcji składa się z okresu pracy, tj. dni roboczych, czyli wydatku pracy niezbędnej dla otrzymania w pełni gotowego produktu i z czasu, w przeciągu którego produkt poddawany jest przyrodniczym, chemicznym, fizycznym i innym przemianom (np. ziarno, tytoń, skóra, torf, wino itd.). Wartość wytwarzanego produktu określa się tak trwaniem okresu pracy jak i całości czasu dla jego wytwarzania. Czas produkcji pozostający poza okresem pracy, jest wielkością daną raz na zawsze przez przyrodę. Skrócenie okresu pracy zależy od stanu wydajności pracy i stopnia jego organizacji.

Obniżenie całego czasu pracy zależy od stopnia wykorzystania warunków przyrodniczych, technologicznego procesu, zastosowania nauki i techniki wytwórczości.

Państwo radzieckie podporządkowuje przyrodę interesom rozwoju sił wytwórczych, wykorzystuje zastosowanie najnowszych osiągnięć nauki i techniki, przezwycięża sezonowość w gospodarce, podwyższa poziom organizacji wytwórczości, odziaływa na skrócenie okresu pracy i czasu produkcji.

Ruch okrężny funduszów materiałowych przedsiębiorstw socjalistycznych składa się z trzech okresów: okresu wytwarzania, okresu towarowego i pieniężnego. W stadium wytwarzania przedmioty pracy przekształcają się w gotowe dla konsumenta produkty pracy. W następnym stadium towarowym gotowe produkty idą do obiegu w formie sprzedaży ich za pieniądze, tj. kończą swój obrót stadium pieniężnym. Ruch okrężny funduszów materiałowych przedsiębiorstw socjalistycznych w każdym ze wskazanych stadiów powinien odpowiadać społecznie niezbędnym wydatkom, ustalonym planem państwa socjalistycznego. Wartość wytwarzanych towarów zależy od stopnia wykorzystania i obrotowości funduszów materiałowych, we wszystkich stadiach ich ruchu okrężnego.

Na wykonanie takiej samej jednostki produkcji przy różnej wydajności pracy i różnej organizacji wytwórczości można wydatkować różną ilość pracy i materiałów. Zadanie produkcyjne może być wypełnione przez przedsiębiorstwo przy różnej wielkości zapasów surowca, materiałów i niezakończonej produkcji, podobnie jak i obrót organizacyj handlowych może mieć miejsce przy różnej obrotowości towarów i różnej wielkości remanentów towarowych. Dlatego, ażeby indywidualny wydatek pracy i materiałów w każdym przedsiębiorstwie odpowiadał społecznie niezbędnym wydatkom ustalonym przez plan narodowogospodarczy.

Państwo radzieckie realizuje zasadę osobistego materialnego zainteresowania każdego poszczególnego pracownika w rezultatach jego pracy, stosuje zasadę materialnego zainteresowania każdego przedsiębiorstwa w rezultatach ilościowego i jakościowego wykonania programu produkcji. Znajduje to swój wyraz w szczególności w zwiększeniu udziału premii w płacach robotnika i urzędnika za wykonanie i wykonanie z nadwyżką zadań wytwórczych.

Dla urzeczywistnienia zasady takiego zainteresowania materialnego, dla wykrycia i wykorzenienia wydatków nieprodukcyjnych, dla zachęcenia do bardziej racjonalnej organizacji wytwórczości, obniżania kosztów, podwyższenia rentowności, państwo radzieckie wykorzystuje instytucję rozrachunku gospodarczego. Rozrachunek gospodarczy jest nieodzowną metodą planowego kierowania gospodarstwem narodowym. Rozrachunek gospodarczy ma pobudzać do wykonywania i wypełniania z nadwyżką planów gospodarczych i finansowych przy minimalnych wydatkach środków materiałowych i pieniężnych, ma sprzyjać, przyczyniać się do ulepszania organizacji wytwórczości i obrotu towarowego. Rozrachunek gospodarczy pobudza do najbardziej wydajnego wykorzystywania warunków przyrodniczych, stosowania w produkcji najnowszych zdobyczy nauki i techniki. Tym samym rozrachunek gospodarczy w rękach państwa radzieckiego jest narzę-

[1]) K. Marks: Kapitał T. III, str. 150 Gospolitizdat 1938.

dziem oddziaływania na skrócenie czasu pracy i czasu produkcji, na zmniejszenie kosztów własnych produkcji i obrotu. Państwo radzieckie **wykorzystuje system kredytowy,** bankową kontrolę rublem dla wpojenia i pogłębienia rozrachunku gospodarczego, podwyższenia tempa socjalistycznej akumulacji i dla najbardziej prawidłowego wykorzystania akumulacji.

W ZSRR zostały zlikwidowane warunki umożliwiające eksploatację człowieka przez człowieka, przywłaszczanie pracy dodatkowej, dodatkowego produktu przez pasożytnicze klasy eksploatatorskie, zlikwidowana została kategoria wartości dodatkowej. Społeczeństwo socjalistyczne rozwija się na podstawie rozszerzonej reprodukcji, która nie może być urzeczywistniona bez produktu dodatkowego na cele akumulacji, na zaspokojenie bieżących potrzeb całego społeczeństwa w całości, na umocnienie potęgi obronnej ZSRR.

Całkowity produkt społeczny dzieli się na dwie części składowe: jedna część zwraca zużyte środki wytwarzania, druga część jest obracana na zaspokojenie wszystkich potrzeb społecznych, na rozszerzenie produkcji. Ta druga część stanowi dochód narodowy społeczeństwa socjalistycznego. W ten sposób dochód narodowy przedstawia sobą wszelką nową wartość stworzoną pracą robotników społeczeństwa socjalistycznego w przeciągu roku. Dochód narodowy w ZSRR dzieli się na następujące części:

pierwsza część dochodu narodowego obracana jest na cele akumulacji socjalistycznej, na rzeczową reprodukcję socjalistyczną, na wzrost funduszów podstawowych;

druga część dochodu narodowego idzie na tworzenie lub powiększenie funduszów rezerwowych. Trzeba tu podkreślić ekonomiczne znaczenie rezerw w urzeczywistnianiu planowego rozwoju ekonomiki socjalistycznej. Ważnym znamieniem dojrzałego planowania produkcji jest tworzenie rezerw w wytwórczości i obrocie, w energii i gotowych artykułach, w sile roboczej i maszynach. Gromadzeniu państwowych rezerw materiałowych państwo radzieckie, a przede wszystkim Stalin przypisuje wyjątkowe znaczenie.

Trzecia część dochodu narodowego obracana jest na zaspokojenie potrzeb społecznych społeczeństwa socjalistycznego. Tutaj należą rozchody na utrzymanie apartu państwowego łącznie z wydatkami na obronę kraju, wydatki na oświatę, ochronę zdrowia, na opiekę nad niezdolnymi do pracy członkami społeczeństwa i inne potrzeby społeczne;

czwarta część, największa część dochodu narodowego przeznaczona jest do indywidualnego podziału między pracujących, stosownie do ilości i jakości świadczonej (wydatkowanej) przez nich pracy. Ta część dochodu narodowego dostaje się pracującym w drodze płacy zarobkowej robotników i urzędników oraz zapłatę za pracę kołchoźników. I tak dochód narodowy ZSRR według swego przeznaczenia dzieli się na dwie części: **fundusz akumulacji,** do którego wchodzą wydatki na rozszerzenie, powiększenie produkcji i wydatki na tworzenie lub nagromadzenie rezerw; **fundusz spożycia** (konsumcji), do którego wchodzą wydatki na zaspokojenie potrzeb społecznych państwa socjalistycznego i na indywidualne potrzeby pracujących.

Jednym z zasadniczych ekonomicznych zadań systemu kredytowego ZSRR jest dystrybucja i redystrybucja dochodu narodowego w interesie rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej, w interesie umocnienia potęgi obronnej kraju, podwyższenia materialnego i kulturalnego poziomu mas pracujących. System kredytowy przeprowadza kontrolę funduszu płacy roboczej, kontrolę wydatkowania wartości przedmiotów pracy i tym samym przeprowadza kontrolę przestrzegania planowego wydatkowania pracy żywej i społecznej. Dokonując świadomego podziału dochodu narodowego między fundusz akumulacji i fundusz spożycia (konsumcji), państwo radzieckie poważnie organizacyjnie oddziałuje na tempo wzrostu gospodarczego ,na rozszerzenie źródeł akumulacji i w ostatecznym obrachunku na tempo wzrostu dochodu narodowego.

W drodze dystrybucji i redystrybucji dochodu narodowego państwo radzieckie urzeczywistnia rozszerzenie funduszów podstawowych gospodarstwa socjalistycznego, podwyższenie jego technicznego wyposażenia, wyposażenie państwowych przedsiębiorstw w środki obrotowe. Wszystko to dokonuje się w formie pieniężnej, w tej liczbie w drodze finansowania i długoterminowego finansowania inwestycyj i krótkoterminowego kredytowania wytwórczości towarów, tj. metodą budżetową i kredytową. Nauka Stalina o akumulacji socjalistycznej przypisuje wielkie znaczenie roli systemu **kredytowego w za-**

kresie akumulacji i prawidłowego wykorzystywania nagromadzonych środków.

Stalin wskazywał: na taką dźwignię akumulacji, jak nasz system znacjonalizowanej bankowości, dający poważny zysk i zasilający w miarę sił nasz przemysł [1]) — Stalin uczy — „żeby gromadzone rezerwy wydatkować rozumnie, rachunkowo, tak, żeby ani jedna kopiejka z nich nie poszła na marne".

Wielką rolę w uprzemysłowieniu naszego kraju odegrał system kredytowy w gromadzeniu rezerw określając zasadniczą różnicę radzieckiej metody uprzemysłowienia od kapitalistycznej metody industralizacji. Ustalając obiektywną konieczność uprzemysłowienia ZSRR i jego drogi — Stalin — w mowie na zebraniu wyborczym Stalinowskiego rejonu miasta Moskwy 9.II.1946 roku — podkreślał, że wielką rolę odegrała w tej sprawie nacjonalizacja przemysłu i banków, dając możliwość szybkiego zebrania i przekazania środków ciężkiemu przemysłowi".

Państwo radzieckie wykorzystuje system kredytowy dla akumulacji wolnych w gospodarstwie narodowym środków pieniężnych, dla produkcyjnego ich wykorzystania w interesach rozszerzonej socjalistycznej reprodukcji. Towarowo - pieniężna forma socjalistycznego gospodarstwa i wykorzystywanie pieniądza radzieckiego we wszystkich właściwych mu funkcjach czyni możliwą i niezbędną akumulację oraz redystrybucję zasobów pieniężnych metodami kredytowymi. Ruch okrężny produktu społecznego **przyjmuje kolejno towarową, produkcyjną i pieniężną formę.** Część środków obrotowych przedsiębiorstw socjalistycznych znajduje się zawsze w formie pieniężnej, co nieuniknienie powoduje zwolnienie z obrotu czasowo wolnych środków pieniężnych. Bez zwolnienia z obrotu niezbędnego minimum zasobów pieniężnych nie może być zabezpieczona nieprzerwalność bieżących płatności płac, płatności za towary i usługi i płatności na rzecz budżetu państwowego. Czasowe zwolnienie części środków pieniężnych w charakterze bieżących rezerw kasowych dla zabezpieczenia terminarza płatności jest właśnie niezbędnym warunkiem planowej gospodarki. Jednocześnie warunki ekonomiki socjalistycznej pozwalają urzeczywistniać poprzez banki, planową akumulację i redystrybucję tych wolnych zasobów pieniężnych. Zasoby pieniężne, czasowo zwolnione z obrotu jednych jednostek gospodarczych, mogą być, przy pomocy kredytu i banków, wykorzystane w obrocie innych jednostek gospodarczych. Mobilizacji i redystrybucji zasobów pieniężnych w drodze akumulacji podatkowej i innych metod towarzyszy osiadanie wolnych środków pieniężnych budżetu na kontach w bankach, które to środki mogą być wykorzystane dla krótkoterminowego kredytowania gospodarki narodowej. Forma akumulacji kredytowej wolnych środków pieniężnych w bankach radzieckich pozwala łączyć dwojakie przeznaczenie tych środków: z jednej strony w charakterze rezerw kasowych przedsiębiorstw i organizacyj, posiadaczy danych środków, a z drugiej strony w charakterze zasobów krótkoterminowego kredytowania bankowego. Jednocześnie kredytowa forma akumulacji środków pieniężnych pozwala łączyć swobodę rozporządzania tymi środkami przez te przedsiębiorstwa i organizacje, do których należą, z scentralizowanym manewrowaniem zakumulowanymi przez banki zasobami.

Bezkryzysowy rozwój planowej gospodarki radzieckiej zapewnia najpełniejsze wykorzystanie zakumulowanych przez banki środków w ich operacjach kredytowych i nieprzerwane wypłacanie wkładów. Czasowo wolne zasoby pieniężne, zakumulowane w systemie kredytowym, wyrażają sobą wartości materialne w gospodarstwie, ponieważ posiadacze wkładów mogą w dowolnym czasie swoje wolne środki pieniężne obrócić na zapłacenie za towary lub usługi. Z tego wynika niezbędność produkcyjnego wykorzystania czasowo wolnych zasobów pieniężnych poprzez banki na kredytowanie wytwórczości i obrotu towarów. W charakterze pożyczonych środków obrotowych przedsiębiorstw socjalistycznych czasowo wolne zasoby pieniężne przekształcają się w środki produkcji, przyczyniając się do wzrostu wytwórczości i obrotu towarów w kraju.

Zasadniczymi źródłami środków, jakie akumulują banki radzieckie są:

po pierwsze: środki pieniężne zwalniane w procesie produkcyjnej działalności przedsiębiorstw państwowych i spółdzielczych; tu należą środki pieniężne pochodzące z planowego i ponadplanowego zysku, odpisy amortyzacyjne do momentu ich wykorzystania; środki pieniężne gromadzone przez jednostki gospodarcze dla wypłacenia płac; środki pieniężne pochodzące z odliczeń na fundusz dyrektora; część środków pieniężnych podlegających odli-

[1]) J. Stalin: Dzieła, t. VIII, str. 125.

czeniu na rzecz budżetu i czasowo osiadłych, pozostających na kosztach rozliczeniowych jednostek gospodarczych;

p o d r u g i e: środki pieniężne zwalniane w procesie wykonywania budżetu państwowego, budżetów republikańskich i terenowych. Czasowo wolne zasoby pieniężne budżetu osiadają na rachunkach w banku i mogą być wykorzystywane dla operacyj kredytowych;

p o t r z e c i e: wolne środki pieniężne wszelkiego rodzaju organizacyj społecznych;

p o c z w a r t e: wolne środki pieniężne kołchozów, w których środki te powstają w drodze sprzedaży przez nie ich produkcji i czasowo nie wydatkowane na zakup środków produkcji i na zapłatę robocizny kołchoźnikom według dniówek rozrachunkowych;

p o p i ą t e: środki pieniężne, tworzone w drodze akumulacji pracujących.

Wszystkie te środki pieniężne są akumulowane metodami kredytowymi, tj. na podstawie wniesienia ich na konta rozliczeniowe i bieżące w bankach i zwrotu przez banki na żądanie posiadaczy tych środków pieniężnych. Wychodząc z tego założenia stosunki kredytowe w gospodarce ZSRR są określane nie tylko stosunkami banków z pożyczkobiorcami. **Kredyt radziecki jest formą planowej akumulacji wolnych środków pieniężnych gospodarstwa narodowego, budżetu i ludności.**

Na równi ze stosunkami kredytowymi w sferze produkcji i obrotu towarowego, stosunki kredytowe mają także miejsce w sferze kredytu państwowego i oszczędności. Te stosunki obsługują oszczędności pracujących, wnoszone przez nich bądź w postaci zakupywanych obligacyj pożyczek państwowych, bądź też w postaci wkładów w kasach oszczędnościowych. Zasoby mobilizowane przez państwo w trybie lokowania pożyczek państwowych i wkładów w kasach oszczędnościowych, wykorzystuje się na rozszerzoną reprodukcję socjalistyczną, potrzeby kulturalne i obronę kraju. Rozwój tego rodzaju stosunków kredytowych między pracującymi i państwem stymulowany jest wygranymi i procentami, jakie stanowią znaczny interes dla posiadaczy pożyczek i wkładów. Rozwój i umocnienie stosunków kredytowych w dziedzinie kredytu państwowego jest wyrazem wzrostu ekonomicznej potęgi kraju i systematycznego polepszania dobrobytu materialnego i kulturalnego pracujących.

Przyznając duże znaczenie roli banków w zakresie akumulacji zasobów pieniężnych i organizacji obrotu pieniężnego, W. I. Lenin „W tezach bankowej polityki" wskazywał na nieodzowność zrealizowania „p e ł n e g o z e ś r o d k o w a n i a b a n k o w o ś c i w r ę k a c h p a ń s t w a a c a ł e g o p i e n i ę ż n o-t o w a r o w e g o o b r o t u w b a n k a c h, u p o w s z e c h n i e n i a b a n k o w y c h r a c h u n k ó w b i e ż ą c y c h, s t o p n i o w e p r z e c h o d z e n i e d o o b o w i ą z k o w e g o p r o w a d z e n i a r a c h u n k ó w b i e ż ą c y c h w b a n k u, z p o c z ą t k u p r z e z w i ę k s z e, a p o t e m p r z e z w s z y s t k i e g o s p o d a r s t w a k r a j u, o b o w i ą z k o w e p r z e c h o w y w a n i e, p i e n i ę d z y w b a n k a c h i p r z e k a z y w a n i e p i e n i ę d z y t y l k o p r z e z b a n k i". [1]

Przez banki dokonywana jest organizacja obrotu gotówkowego kraju i akumulacja pieniądza gotówkowego. System socjalistyczny gospodarstwa pozwala planowo łączyć wpływ i wypuszczenie pieniędzy gotówkowych z kas banków na podstawie planowania kasowego.

Możność planowej akumulacji i redystrybucji zasobów pieniężnych metodami kredytowymi, a także niezbędność organizacji gospodarki pieniężnej stanowi jedno z zasadniczych zadań systemu kredytowego ZSRR.

Kredyt w ekonomice socjalistycznej jest jedną z form planowego tworzenia i ruchu środków obrotowych.

Planowe prowadzenie gospodarstwa oznacza, że państwo ustala dla każdego przedsiębiorstwa przemysłowego i organizacji handlowej plan produkcji i obrotu towarów, z wydzieleniem im do ich rozporządzenia odpowiednich funduszów materialnych, produkcyjnych i towarowych (podstawowych i obrotowych).

Pieniężny wyraz obrotowych funduszów produkcyjnych i funduszów obiegu stanowi wartość środków obrotowych. Do obrotowych funduszów produkcyjnych wchodzą: p o p i e r w s z e, zapasy surowca, materiałów podstawowych i pomocniczych oraz paliwa, które nie weszły jeszcze w proces produkcji i, p o d r u g i e, wartości materiałowe znajdujące się już, będące w procesie produkcji tj. surowiec, materiały, paliwo i inne przedmioty pracy.

---

[1]) W. I. Lenin: Dzieła, T. XXII. str. 374.

Ekonomiczne przeznaczenie zapasów produkcyjnych polega na tym, żeby zapewnić nieprzerwalność procesu produkcyjnego. Rozmiary tych zapasów są ustalone w planie (jako normatywy) i zależą od planowych rozmiarów wytwórczości. Rozmiary wartości materiałowych, znajdujące się w procesie produkcji i stopień ich obrotowości zależy od rozmiarów i czasu wytwarzania, od stopnia organizacji produkcji i wydajności pracy. W miarę tego, jak gotowy do spożycia produkt pracy przyjmuje postać towaru przeznaczonego do sprzedaży, tj. po tym jak na niego przeniosła się część wartości funduszów podstawowych a całkowicie przeniosła się wartość przedmiotów pracy — wartości towarowe idą do obrotu. W fundusze obiegu wchodzą: zapasy gotowej produkcji towarowej na składach przedsiębiorstw, towary w drodze, środki pieniężne w kasach przedsiębiorstw i na ich rachunkach w bankach, a także zobowiązania pieniężne i płatności należne przedsiębiorstwom. W ten sposób środki obrotowe zawierają w sobie wartość nie tylko obrotowych funduszów wytwórczych, ale i funduszów obiegu. Ekonomiczne przeznaczenie środków obrotowych polega na tym, żeby dać do dyspozycji socjalistycznych przedsiębiorstw i organizacji fundusze materialne, niezbędne dla nieprzerwanego procesu wytwórczości, dla wypełnienia planów wytwórczych i handlowych.

Chozrasczotna[1]) zasada planowego tworzenia i wykorzystania środków obrotowych zakłada podział ich na środki obrotowe własne i pożyczone. Podział środków obrotowych na własne i pożyczone:

p o p i e r w s z e, stwarza zainteresowanie przedsiębiorstw w wynikach ich działalności, w tworzeniu akumulacji, w podwyższaniu planowej rentowności i zysków, jako najważniejszych źródeł przyrostu środków obrotowych;

p o d r u g i e, pozwala łączyć samodzielność każdego poszczególnego przedsiębiorstwa z planowym wykorzystywaniem ich środków przy możliwości scentralizowanego manewrowania przez państwo pieniężnymi zasobami kraju.

Planowość kredytu radzieckiego bazuje się na reglamentacji przez państwo obiektów w gospodarce, pokrywanych środkami obrotowymi własnymi lub pożyczonymi. U podstawy określenia obiektów (przedmiotów) pokrywanych tymi lub innymi środkami leży zasada bardziej efektywnego wykorzystywania środków obrotowych, osiągnięcie bardziej elastycznego manewrowania nimi, urzeczywistnienie najbardziej pełnej rachunkowości, kontroli przebiegu i obrotu towarowego. Jedność środków obrotowych własnych i pożyczonych zawiera się w tym, że i te i tamte środki są dostarczone przedsiębiorstwom na zasadzie planowego, celowego chozrasczotnego przeznaczenia i wykorzystywania. Różnica polega na tym, że własne środki obrotowe są przekazywane jednostkom gospodarczym do stałego użytkowania (do stałego korzystania) i mogą być zwiększone lub zmniejszone przez budżet lub wewnętrznobranżową redystrybucję tylko przy rozpatrywaniu rocznych lub kwartalnych sprawozdań i planów przedsiębiorstw.

Środki bankowe pożyczone są dostarczane jednostkom gospodarczym na zasadzie terminowości i zwrotności oraz zmieniają się w zależności od terminów obrotowości kredytowych obiektów (przedmiotów).

Przez terminowość i zwrotność kredytu urzeczywistnia się bankowa kontrola rublem przestrzegania planowej obrotowości wartości materiałowych we wszystkich stadiach procesu ich wytwarzania i obrotu.

Własne środki obrotowe pokrywają te obiekty w gospodarce, jakie stanowią stałe minimalne, nie zmniejszające się pozostałości funduszów materialnych, tak nazywane **normatywy środków obrotowych**, środki obrotowe pokrywają te obiekty w gospodarce, jakie podlegają najczęstszym zmianom, wymagają wydatków jednorazowo albo sporadycznie na krótki termin, w tej liczbie związane z przejściowymi potrzebami w gospodarce. Tworzenie sezonowych zapasów wartości materiałowych z reguły pokrywane jest pożyczonymi środkami bankowymi. Z tego jednakże nie wynika, że sezonowe gałęzie gospodarstwa są jedynymi lub głównymi obiektami krótkoterminowego kredytu w ZSRR. Sezonowość ma miejsce tylko w niektórych gałęziach gospodarstwa, podczas gdy kredyt w tej lub innej formie udziela się wszystkim gałęziom przemysłu. System kredytowy sprzyja przezwyciężeniu sezonowości w gospodarstwie. W celu oddziaływania systemu kredytowego na skrócenie okresu pracy i czasu produkcji, na obniżenie kosztów własnych i kosztów produkcji, bankowe środki pieniężne powinny wszystkie we wzrastającym stopniu brać udział w pokrywaniu stałych wydatków (normatywów) przedsiębiorstw. Normowane wydatki,

[1]) Chozrasczjot — rozrachunek gospodarczy.

np., w niezakończonej produkcji, stanowiące znaczną część środków obrotowych przedsiębiorstw, nie mogą być dokonywane nie poprzez bankową rachunkowość i bez kontroli.

Stosunki kredytowe przedsiębiorstw socjalistycznych, oparte na formie państwowej własności, są ograniczone tylko w sferze krótkoterminowego kredytu w produkcji i obrocie towarów. Kredyt bierze udział w ruchu okrężnym funduszów materialnych (przedmiotów pracy), które w procesie produkcji w pełni wchodzą w wartość gotowych produktów, jakie przyjmują kolejno formę produkcyjną, towarową i pieniężną. Fundusze podstawowe produkcyjne (narzędzia pracy) w procesie produkcji zachowują swoją naturalną postać, zużywają się częściowo i wchodzą w wartość wytwarzanego produktu tylko w części swojej amortyzacji.

Różny obrót wytwórczych, podstawowych i obrotowych funduszów uwarunkowuje rozmaitość ich powstawania.

Fundusze podstawowe przedsiębiorstw państwowych są ustalane na cały okres ich funkcjonowania. Przyrost funduszów podstawowych przedsiębiorstw państwowych odbywa się w drodze asygnowań z budżetu, odliczeń amortyzacyjnych i innych środków własnych. Fundusze obrotowe na rozmaitych stadiach swego ruchu okrężnego zmieniają się w zależności od zakresu wytwórczości, szybkości obrotowości ich i innych warunków.

Fundusze podstawowe wytwórcze znajdują wyraz pieniężny we wszystkich stadiach swego ruchu i wskutek tego tworzą się z dwóch źródeł: z własnych środków i kredytu bankowego. Rozumie się, że najbardziej produktywne wykorzystanie funduszów obrotowych (przedmiotów pracy) zależy od stopnia wykorzystywania podstawtych funduszów (narzędzi pracy). Wyższy techniczny poziom zastosowania maszyn i racjonalniejsze wykorzystywanie urządzeń i instalacyj jest warunkiem zwiększenia wydajności pracy, skrócenia okresu pracy i czasu wytwarzania.

Fundusze podstawowe i obrotowe przedstawiają środki wytwarzania przedsiębiorstw socjalistycznych. Kredyt bankowy bierze udział w tworzeniu tylko funduszów obrotowych przedsiębiorstwa państwowego. Jednakże w procesie kredytowania produkcji towarów i finansowania kapitalnego remontu bankowa kontrola rublem rozciąga się na wykorzystanie wszystkich środków produkcji w tej liczbie zdolności produkcyjnej przedsiębiorstw, uruchomienie nieczynnych urządzeń, wpojenie i wdrożenie metody produkcji seryjnej (potokowej) i innych warunków bardziej produkcyjnego wykorzystania maszyn, obrabiarek i innych instalacyj przemysłowych przedsiębiorstw.

Stosunki kredytowe przedsiębiorstw i organizacyj, oparte na kołchoźniczo - spółdzielczej formie socjalistycznej własności (kołchozy, spółdzielczość spożywcza i chałupniczo - przemysłowa oraz spółdzielczość inwalidów) obejmują sferę tworzenia nie tylko funduszów obrotowych ale i podstawowych.

Udział kredytu długoterminowego w kształtowaniu funduszów podstawowych spółdzielczości i kołchozów uwarunkowany jest możnością redystrybucji poprzez banki akumulacji spółdzielni i niepodzielnych (nie ulegających podziałowi) funduszów kołchozów metodami kredytowymi, a także udzielaniem pomocy kredytowej ze strony państwa.

Uczestnicząc w tworzeniu funduszów podstawowych spółdzielni i kołchozów kredyt sprzyja zwiększeniu produkcji towarów spożywczych i przemysłowych w kraju, rozszerzeniu budownictwa przemysłowego, budownictwa sklepów i składów. Rozdział nakładów kredytowych pomiędzy poszczególne gałęzie gospodarstwa i przedsiębiorstwa następuje na podstawie planowania kredytowego. Plany kredytowe są budowane w oparciu o bilanse materiałowe, o plany produkcji i obrotu towarów oraz plany finansowe. Centralizacja planowania kredytowego (plany kredytowe są zatwierdzane przez Rząd ZSRR) łączy się z zdecentralizowanym udzielaniem kredytów bezpośrednio przedsiębiorstwom chozrasczotnym, w których środki obrotowe wchodzi kredyt. Rozdzielanie kredytów na podstawie planowania kredytowego pozwala łączyć interesy każdego oddzielnego przedsiębiorstwa z interesami danej gałęzi gospodarstwa, interesy każdej gałęzi gospodarstwa z interesami gospodarstwa narodowego w całości, jak również pozwala zapewnić pogodzenie interesów każdego rejonu i okręgu z interesami całego kraju. Planowanie kredytowe jest niezawodną metodą stosunków kredytowych w ZSRR, pozwalającą urzeczywistniać celowe i zwrotne kredytowanie.

Kredyt w ZSRR bazuje się na podstawie materialnego zabezpieczenia pożyczek bankowych. W warunkach kapitalizmu kredyt odrywa się od ruchu wartości czynnego kapitału, rodzi i powiększa kapitał fikcyjny. Dokumenty takie jak akcje, obligacje, weksle i inne dokumenty obrotu kredytowego stają się narzędziami obiegu i przed-

miotem spekulacji. W systemie socjalistycznego gospodarstwa kredyt bezpośredni wyraża ruch wartości materiałowych w procesie ich produkcji i obrotu, pośredniczy w ich ruchu. Istnienie materialnego zabezpieczenia pożyczek bankowych jest też dlatego niezbędnym warunkiem planowego, celowego kierowania i wykorzystania kredytu.

Metody kredytowe dystrybucji i redystrybucji zasobów w gospodarce radzieckiej są realizowane w ścisłym współdziałaniu z metodami budżetowymi. Podstawową metodą planowej dystrybucji i redystrybucji zasobów finansowych pomiędzy gałęziami i poszczególnymi przedsiębiorstwami gospodarstwa narodowego jest metoda finansowania budżetowego. To uwarunkowane jest tym, że panującą formą własności społecznej na środki produkcji w ZSRR jest własność państwowa. W rezultacie tego stanu rzeczy państwo radzieckie ma możność bezpośredniego rozdzielania (dystrybucji) zasobów materialnych i finansowych pomiędzy poszczególnymi gałęziami i przedsiębiorstwami, planowego zaopatrywania jednostek gospodarczych we własne środki obrotowe, planowego wycofywania, odciągnięcia akumulacji na rzecz budżetu.

Plan kredytowy Banku Państwa jest częścią planu narodowo-gospodarczego i jest w organicznym wzajemnym oddziaływaniu z budżetem państwowym, niejako planem finansowym ZSRR.

Budżet państwowy ZSRR, jest planem finansowym państwa socjalistycznego, obejmuje środki idące na budownictwo kapitalne, na uzupełnienie środków obrotowych przedsiębiorstw państwowych, na potrzeby kulturalne, administrację i obronę ZSRR. W związku z tym budżet państwowy ma swoje zadania: po pierwsze zapewnić zasobami finansowymi potrzeby rozwoju gospodarstwa narodowego, po drugie, zapewnić (zabezpieczyć) dalsze zwiększanie dochodów przedsiębiorstw socjalistycznych na podstawie lepszego wykorzystywania środków materiałowych i pieniężnych, wdrożenia i pogłębienia rozrachunku gospodarczego i systemu oszczędności; po trzecie, umocnienie obiegu pieniężnego i stosunków kredytowych w gospodarstwie narodowym ZSRR.

Przedstawiając sobą finansowy wyraz planu narodowo - gospodarczego, określając przyrost środków obrotowych w gospodarstwie ze źródeł budżetowych, budżet państwowy tym samym w określonej mierze przesądza zakres i granice kredytu bankowego na produkcję i obrót towarów. Wzajemne oddziaływanie między budżetem państwowym i kredytem polega na tym, że swobodne zasoby budżetu i część jego zasobów, tworzące się w wyniku nadwyżki dochodów nad rozchodami, gromadzone są na rachunkach w Banku Państwa i obracane na zwiększenie jego akcji kredytowej.

Państwo radzieckie wykorzystuje banki dla organizacji rozrachunków w gospodarce socjalistycznej. Produkt społeczny, wytworzony w ZSRR we wszystkich jego stadiach swojego ruchu okrężnego, wyraża za pośrednictwem pieniądza i rachunkowości jego ruch. Praktycznie dokonywa się to drogą rozliczeń pieniężnych między jednostkami gospodarczymi, za dostarczone towary i usługi. Podstawowymi zasadami stosunków rozrachunkowych w gospodarce ZSRR są:

a) przeprowadzenie rozrachunków między jednostkami gospodarczymi przez banki;
b) wykonywanie rozrachunków w formach ustalonych w umowach między dostawcami i nabywcami;
c) płatności za towary i usługi są dokonywane przez nabywców bezpośrednio po wykonaniu dostaw i usług, bez stosowania kredytu handlowego;
d) wykonywanie rozrachunków w trybie płatności bezgotówkowej przez konta jednostek gospodarczych w bankach, w tej liczbie w drodze rozliczeń przez banki sald wzajemnych roszczeń;
e) rozrachunki pomiędzy jednostkami gospodarczymi dokonywane są tylko za zgodą płatników lub na ich zlecenie i przy zaistnieniu u nich wolnych środków na rachunkach w bankach.

Dzięki koncentracji w bankach rozrachunków między jednostkami gospodarczymi za dostarczone towary i wyświadczone usługi — państwo radzieckie prowadzi ewidencję i kontrolę sprzedaży produktu społecznego wewnątrz gospodarki uspołecznionej i dla indywidualnej konsumcji. Prawidłowa organizacja rozrachunków sprzyja przyspieszeniu obrotu wartości materiałowych i środków pieniężnych w gospodarstwie. W procesie rozrachunków banki radzieckie uskuteczniają kontrolę produkcji i dystrybucji towarów. Stosunki rozliczeniowe w gospodarce ZSRR dochodzą do skutku tak w drodze obrotu bezgotówkowego jak i gotówkowego. W sferze obrotu produktu społecznego między przedsiębiorstwami socjalistycznymi, pieniężne rozrachunki między nimi przeprowadzane są w drodze obrotu bezgo-

tówkowego. Rozrachunki pieniężne w sferze realizacji (sprzedaży) produktu społecznego dla indywidualnej konsumcji przeprowadza się w drodze obrotu gotówkowego. System kredytowy bezpośrednio obsługuje rozrachunki pieniężne między przedsiębiorstwami socjalistycznymi i przeprowadza planowanie kasowe oraz akumuluje w kasach Gosbanku pieniądz gotówkowy z utargów handlowych. Tym samym system kredytowy w procesie rozrachunków oddziaływa na realizację (sprzedaż) produktu społecznego, tak w sferze gospodarki uspołecznionej jak i dla indywidualnej konsumcji. Własność socjalistyczna na środki produkcji i planowe prowadzenie gospodarstwa czynią możliwy i nieodzowny szeroki rozwój rozrachunków bezgotówkowych między jednostkami gospodarczymi. Przeprowadzanie rozrachunków bezgotówkowych sprzyja zwolnieniu pieniądza gotówkowego z obrotu gospodarczego i zwiększeniu zasobów pieniężnych banków dla produkcyjnego wykorzystania ich w operacjach kredytowych.

Ekonomiczne znaczenie najbardziej racjonalnej organizacji stosunków rozrachunkowych w gospodarstwie socjalistycznym polega na stymulowaniu przyspieszenia obrotu funduszów materiałowych w procesie produkcji i obrotu, przyspieszenia obrotu środków pieniężnych, nie dopuszczania do zamrażania środków materiałowych i pieniężnych w zbędnych ponadnormatywnych zapasach i debetowym zadłużeniu, na stymulowaniu zmniejszenia kosztów własnych produkcji i obrotu. **Organizacja rozrachunków pieniężnych w gospodarstwie socjalistycznym przeprowadzana przez banki radzieckie, stanowi jeden z ważniejszych elementów gospodarczo-organizacyjnej funkcji państwa radzieckiego.**

Wyższość radzieckiego ustroju społecznego i państwowego oraz socjalistycznego systemu gospodarczego pozwala ześrodkować w bankach, równorzędnie z rozrachunkowo-kasowym obsługiwaniem gospodarstwa narodowego, rozrachunkowo - kasowe wykonanie budżetu państwowego. Rozrachunkowo - kasowe wykonanie budżetów: związkowego, republikańskiego i terenowego zawiera w sobie przy tym przechowywanie i rozchodowywanie środków budżetowych oraz dokonywane jest na podstawie jedności kasy. Jedność kasy polega na tym, że wszystkie dochody każdego budżetu całkowicie, w pełni wpływają i są ześrodkowane na jednym rachunku (bez prawa ich rozchodowania) w odpowiedniej placówce bankowej wykonującej kasowe wykonanie danego budżetu, identycznie jak ma miejsce rozchodowanie sum budżetowych, tylko z jednego rachunku i według dyspozycyj organów będących dysponentami środków budżetowych. Koncentracja wszystkich dochodów i rozchodów budżetowych na podstawie jedności kasy, realizowana przez banki, pozwala zapewnić najpełniejszą kontrolę wykonania dochodowej i rozchodowej części budżetu, zabezpiecza jednolity tryb wpływu, przechowywanie i rozchodowanie środków budżetowych. Konkretnie rola systemu kredytowego w rozrachunkowo - kasowym wykonaniu budżetu państwowego polega na:

a) przyspieszeniu wpływów budżetowych i dodonywaniu wypłat rozchodowania z budżetów związkowego, republikańskiego i terenowego;
b) przeprowadzaniu odliczeń z dochodów budżetów republikańskich na rzecz budżetów republik autonomicznych i budżetów terenowych;
c) przeprowadzaniu ewidencji i zestawianiu miesięcznych i rocznych sprawozdań z kasowego wykonywania budżetu;
d) przyjmowaniu pozabudżetowych i depozytowych środków instytucyj budżetowych i w dokonywaniu wypłat rozchodów z rachunków tych środków;
e) dokonywaniu kontroli rozchodowania funduszu płac przez instytucje budżetowe.

Oprócz niego udział w tym biorą banki komunalne, które w poszczególnych miastach, na podstawie decyzji Ministerstwa Finansów ZSRR, realizują kasowe wykonanie budżetów terenowych. Do kasowego wykonywania budżetu przyciąga się również kasy oszczędności, które przyjmują od ludności wpłaty podatkowe i dokonują wypłaty emerytur, a także niektóre operacje kasowe budżetów terenowych wiejskich. Od precyzyjnego, terminowego wpływu środków budżetowych zależy nieprzerywane finansowanie rozchodów na utrzymanie aparatu państwowego, uzupełnianie środków obrotowych przedsiębiorstw socjalistycznych, finansowanie akcyj kulturalnych i obrony kraju. Rozrachunkowo - kasowa obsługa budżetu państwowego, dokonywana przez system kredytowy ZSRR, stanowi ważny element gospodarczo-organizacyjnej funkcji państwa radzieckiego w przeprowadzaniu jego polityki ekonomicznej i finansowej.

System kredytowy ZSRR jest jedną z ważniejszych dźwigni umocnienia ekonomicznego związku miasta ze wsią. Stalin uczy, że do tego,

żeby przemysł i gospodarstwa wiejskie miały bodziec do dalszego wzrostu swej produkcji, trzeba zapewnić rozwinięty obrót towarowy między miastem i wsią, podobnie jak między rejonami i okręgami kraju, między rozmaitymi gałęziami gospodarstwa narodowego. Banki radzieckie aktywnie oddziałują na obrót towarowy w drodze krótkoterminowego kredytowania zapasów towarowych i finansowania oraz długoterminowego kredytowania budowy sklepów i składów handlu państwowego i spółdzielczego. Wielkie znaczenie w dziele umocnienia ekonomicznego związku między miastem i wsią ma nielimitowane kredytowanie przez Bank Państwa (Gosbank) skupu artykułów gospodarstwa wiejskiego.

System kredytowy odegrał ważną rolę w urzeczywistnieniu kolektywizacji rolnictwa. Realizując kredytowe i rozrachunkowe obsługiwanie kołchozów, banki radzieckie przyczyniają się do ich organizacyjno-gospodarczego umocnienia. Bardziej organizacyjnie oddziaływały banki w zakresie rozszerzenia źródeł akumulacji kołchozów i kontroli jej wykorzystania. Przez banki dokonywa się budżetowe finansowanie stacji maszynowo-traktorowych, finansowanie inwestycyj sowchozów. Urzeczywistniając finansowanie wszystkich rodzajów państwowych przedsiębiorstw rolniczych i kołchozów, oddziałując w ten sposób aktywnie na wzrost produkcji rolnej — banki radzieckie tym samym przyczyniają się do umocnienia związków ekonomicznych między miastem i wsią.

Banki radzieckie są częścią aparatu państwowego, własnością państwową i funkcjonują na podstawie państwowego monopolu bankowości w ZSRR.

Kierując się ogólnoekonomiczną polityką państwa na zasadzie planów narodowo - gospodarczych banki radzieckie wykonują następujące funkcje:

1. kredytowanie produkcji i obrotu towarowego,
2. finansowanie i długoterminowe kredytowanie inwestycyj,
3. wykonywanie rozrachunkowych operacyj między przedsiębiorstwami i organizacjami;
4. akumulacje środków pieniężnych organizacji państwowych, spółdzielczych, kołchoźniczych i społecznych oraz przedsiębiorstw;
5. kasową obsługę gospodarstwa narodowego i budżetu;
6. dokonywanie operacyj emisyjnych i regulowanie obiegu pieniężnego;
7. realizowanie międzynarodowych i kredytowych stosunków ZSRR z krajami kapitalistycznymi na podstawie monopolu handlu zagranicznego i wyłącznego prawa Banku Państwa dokonywania operacyj walutowych.

Prawidłowa organizacja i realizowanie wszystkich powyżej wskazanych funkcyj banków radzieckich ma wielkie znaczenie narodowo-gospodarcze. Najbardziej racjonalna organizacja kredytowania na podstawie planowej terminowości i zwrotności kredytu, pobudza do przyspieszenia procesu produkcji i realizacji (sprzedaży) towarów, zmniejszenia kosztów własnych produkcji i obrotu. Prawidłowa organizacja operacji rozrachunkowych banków przyczynia się do przyspieszenia obrotu wartości materiałowych i środków pieniężnych, umocnienia dyscypliny płatniczej i uporządkowania rachunkowości oraz sprawozdawczości w gospodarstwie.

Prawidłowo uregulowana obsługa jednostek gospodarczych i budżetu przyspiesza obrót pieniądza gotówkowego, zwiększa jego akumulację w kasach banku, przyczynia się do zwolnienia środków pieniężnych z obrotu gospodarczego dla wykorzystania ich w celach produkcyjnych.

„*Racjonalna organizacja kredytu i prawidłowe manewrowanie rezerwami pieniężnymi ma poważne znaczenie dla rozwoju gospodarstwa narodowego*“ (Stalin na XVI Zjeździe Partii).

ORGANIZACJA i TECHNIKA FINANSOWA

Józef Dobrowolski

DZIAŁ PLANOWANIA KREDYTOWEGO W ODDZIALE WOJEWÓDZKIM

(ARTYKUŁ DYSKUSYJNY)

Decentralizacja Departamentu Kredytowego i nałożone na pion kredytowy oddziałów wojewódzkich obowiązki dotyczą w szerokim zakresie problematyki planowania. Znaczenie tych zagadnień dla sprawności pracy Wydziału Kredytowego wymagało powstania specjalnej komórki organizacyjnej, która by koncentrowała problematykę planowania kredytowego i koordynowała całość tej tematyki w zakresie województwa. Komórką taką jest dział planowania kredytowego, przewidziany w schemacie organizacyjnym oddziałów wojewódzkich (okólnik Nr 163/50).

Niniejszy artykuł jest próbą rozwiązania zagadnienia planowania kredytowego na szczeblu oddziału wojewódzkiego.

Na wstępie założyć należy, że problematyką wojewódzkiego planowania kredytowego zajmuje się jedynie dział planowania, który przy rozwiązaniu tych zagadnień współpracuje z Wydziałem Planowania w Departamencie Kredytowym, działami finansowania oddziału wojewódzkiego oraz z oddziałami terenowymi.

Funkcje działu planowania, traktując sprawę ogólnie, należy podzielić na trzy grupy:

1) sporządzanie wojewódzkiego planu kredytowego i kontrola jego wykonania;
2) zbiorcza sprawozdawczość i statystyka;
3) kontrola limitów planu kredytowego banków.

Przede wszystkim należy zdać sobie sprawę z obowiązków, jakie muszą być nałożone na dział planowania. Do obowiązków tych należą:

1) prowadzenie dokładnego, aktualnego wykazu przedsiębiorstw objętych oddolnym planowaniem;
2) kontrola przysłanych planów finansowania pod względem objęcia całości oddolnego planowania;
3) rozdział planów finansowania pomiędzy poszczególne działy finansowania;
4) retrospektywna analiza branżowych planów finansowania, sporządzanych przez działy finansowania;
5) ewidencja kredytów zapotrzebowanych według branżowych planów finansowania rozliczeń z budżetem oraz sald na rachunkach operacyjnych;
6) ewidencja otrzymanych z Departamentu Kredytowego limitów kredytowych;
7) rozdział limitów pomiędzy poszczególne działy finansowania;
8) budowa wojewódzkiego planu kredytowego;
9) kontrola wykonania planu kredytowego.

Posiadając aktualny wykaz jednostek obowiązanych do oddolnego planowania, dział planowania kontroluje czy w posiadaniu oddziału wojewódzkiego są wszystkie plany, konieczne do sporządzania branżowych planów finansowania. W przypadku gdy oddziały terenowe nie przesłały planów finansowania — dział planowania wysyła monity. Jeżeli przedsiębiorstwa nie przedłożą w oddziałach terenowych oddolnych planów finansowania — dział planowania, zgodnie z instrukcją służbową VI (część B podgr. 6 pkt. 50), zawiadamia o tym jednostkę nadrzędną, przysyłając odpis pisma do Departamentu Kredytowego.

Otrzymane plany finansowania są rozdzielone pomiędzy poszczególne działy finansowania, które przeprowadzają zasadniczo analizę oraz budują branżowe plany. Kopie planów wysłanych do Departamentu otrzymuje dział planowania, który przeprowadza retrospektywną analizę.

Analiza ta polega na dwóch momentach:

1) badanie kształtowania się planowanych kredytów w porównaniu z wykorzystaniem w poprzednim kwartale;
2) badanie prawidłowości sporządzenia planów branżowych.

Czynności tych nie należy rozumieć jako pewnego rodzaju nadrzędności działu planowania nad działem

finansowania, a wypływa to jedynie z pierwotnego założenia, że dział planowania jest odpowiedzialny za planowanie kredytowe oddziału wojewódzkiego.

W przypadku gdy stanowisko działu planowania jest niezgodne z punktem widzenia działów finansowania, powoływane są specjalne narady wytwórcze, na których zapadają decyzje zmiany planu lub pozostawienie go w poprzedniej relacji. Decyzja zmiany planu przesyłana jest do Departamentu Kredytowego.

Wykorzystując kopie branżowych planów finansowania dział planowania prowadzi ich ewidencję na specjalnym wzorze:

Resort branże	Według kwartalnych planów finansowania								Według otrzymanych limitów						
	Kredyt normatywny	Kredyt sezonowy	Kredyt specjalny		Razem kredyty	Rachunek operacyjny	Rozliczenia z budżetem: wpłata	Rozliczenia z budżetem: dopłata							
1	2	3	4	5	6	7	. .	.	1	2	3	4	5	6	7...
1)															
2)															
3)															
4)															
5)															
Razem															

Zestawienia takie sporządzane są dla każdego resortu. W części pierwszej „według kwartalnych planów finansowania" w rubryce pierwszej umieszczone są wszystkie branże danego resortu, występujące na terenie województwa. W rubrykach następnych wpisuje się planowane kredyty z planu finansowania, sumę tych kredytów, planowane stany na rachunkach operacyjnych oraz rozliczenia z budżetem. Rozliczenia z budżetem można potraktować w takim zestawieniu szczegółowo, a więc wpłaty podatku obrotowego, wpłaty z zysku, wpłaty nadwyżek środków obrotowych, dotacje na pokrycie planowych strat i dotacje na pokrycie niedoborów środków obrotowych.

W części drugiej „według otrzymanych limitów" w rubrykach kredytów umieszcza się limity kredytowe przesłane przez Departament Kredytowy. Limity te mogą być ujęte z punktu widzenia zadłużenia na ultimo kwartału i z punktu widzenia zadłużenia w ciągu kwartału (limity przejściowe). Limity kredytowe, jako obowiązująca norma określają maksymalne zadłużenie jednostek gospodarczych z tytułu poszczególnych rodzajów kredytu. Dalsze rubryki części drugiej zawierają rozliczenie z budżetem oraz stany na rachunkach operacyjnych.

W oparciu o część drugą zestawienia, którego łączna suma określa wojewódzkie zapotrzebowanie pod względem kredytowym, dział planowania sporządza plan kredytowy.

Na obecnym stopniu samodzielności oddziałów wojewódzkich plan kredytowy nie może posiadać formy bilansowej, a więc formy podobnej do planu kredytowego centrali Banku. Oddziały wojewódzkie nie dysponują w obecnej sytuacji tym materiałem, który by określał źródła pieniężne równoważące wysokości limitów kredytowych.

Dlatego też plan kredytowy oddziału wojewódzkiego w obecnej formie może być zbudowany jedynie jako jednostronny rachunek, a forma jego może być ujęta wzorem C—9. Ogólna suma kredytów ujęta w tym wzorze stanowić będzie pulę kredytową z której następuje dystrybucja limitów na oddziały terenowe. Wzór C—9 należałoby rozbudować układając go resortowo i planując dla każdego resortu rezerwę kredytową. Wiąże to się z rozszerzeniem pewnych prerogatyw, a mianowicie pozostawienie oddziałowi wojewódzkiemu wolnej ręki w dokonywaniu virement w rozdziale planu w ramach jednego rodzaju kredytu. Postawienie w ten sposób zagadnienia uelastyczniłoby pracę oddziału wojewódzkiego. O dokonywaniu przesunięć kredytu pomię-

dzy działami planu, dział planowania zawiadamiałby Wydział Planowania, który z kolei korygowałby odpowiednie pozycje w planie centrali.

Zagadnienie powyższe wymaga skoordynowania pracy oddziału wojewódzkiego i Departamentu Kredytowego na szczeblu rozdziałów planu kredytowego. Najbardziej idealne rozwiązanie tego zagadnienia wymaga objęcia oddolnym planowaniem wszystkich samodzielnych przedsiębiorstw znajdujących się na terenie województwa.

Plany te przeanalizowane przez oddziały terenowe oraz oddział wojewódzki powinny dać najbardziej realny i aktualny materiał do budowy planu kredytowego. Konfrontacja takiego planu z centralnie zbudowanym planem w układzie resortowym może stanowić ostatni stopień kontroli, której celem będzie mobilizacja przedsiębiorstw i oddziałów Banku. Niewątpliwie taka konstrukcja planu będzie posiadać o wiele więcej momentów prawidłowych aniżeli obecna dwutorowość w planowaniu. Przepuszczenie planowanych cyfr przez wszystkie ogniwa kontroli — przedsiębiorstwo, oddział terenowy, oddział wojewódzki, Departament Kredytowy — pozwala na dyspozycyjność oddziałów wojewódzkich w zakresie rozdziałów planów.

Zastosowanie takiego postępowania wymaga przeszkolenia pionu kredytowego oddziałów wojewódzkich i terenowych i zapoznania pracowników z problematyką planu kredytowego. Należy bowiem stwierdzić, że większa część kadr kredytowych w nawale prac manipulacyjno - technicznych oddaliła się od zagadnień koncepcyjnych i merytorycznych. Omawiana powyżej konstrukcja planu kredytowego oddziału wojewódzkiego daleka jest od właściwej formy planu jednakże należy się spodziewać, że w dalszej decentralizacji działalności Departamentu Kredytowego czynności związane z planowaniem kredytowym będą przejęte przez oddziały wojewódzkie. Praktykowanie podobnej metody ułatwi w dużym stopniu przejęcie tych zadań w przyszłości.

Można spotkać pewnego rodzaju zastrzeżenia, czy konieczne jest wykonywanie planu kredytowego na szczeblu oddziału wojewódzkiego? Odpowiedź jest prosta. Bank jako socjalistyczna jednostka gospodarcza nie może działać bez szczegółowego, obejmującego całość zagadnień programu, którym dla tego typu organizacji jest plan kredytowy. Koncentracja całej dyspozycyjności kredytowej na szczeblu centrali nie idzie w parze z postulatami wprowadzonej decentralizacji. Kredyt jest najważniejszym instrumentem działalności banku socjalistycznego. O ilę oddziały wojewódzkie mają na swoim terenie być jedynym gospodarzem w zakresie krótkoterminowych kredytów nie mogą być pozbawione możliwości budowy planu kredytowego.

Biorąc na siebie odpowiedzialność za wykonanie planu i za prawidłową realizację planu, oddziały wojewódzkie muszą być w zupełności wszechstronnie zainteresowane w budowie swego planu. Wszelkie zmiany polityki kredytowej dzięki współpracy działu i wydziału planowania mogą być w sposób bezpośredni realizowane.

Przechodząc z kolei do metod kontroli wykonania planu kredytowego należy rozbić to zagadnienie na dwa etapy, a mianowicie:

1) kontrola wykonania planu kredytowego przeprowadzana przez dział planowania;
2) kontrola wykonania planu kredytowego przeprowadzana przez działy finansowania.

Analizując przebieg wykonania planu kredytowego dział planowania opiera się przede wszystkim na dekadowych wykazach zadłużeń i rozliczeń.

Suma „dekadówek" oznacza wykorzystanie kredytów przez oddziały terenowe. Z porównania otrzymanych kwot, (według rodzajów kredytu) z kwotami planowanymi występują różnice in plus względnie in minus. Różnice in plus (większe wykorzystanie aniżeli przewiduje plan) mogą być pokryte dodatkowymi kredytami, które zostały uruchomione na polecenie centrali albo na skutek dodatkowych wniosków oddziałów lub działów finansowania. Częściowe przekroczenie limitów kredytowych powinno mieć swoje pokrycie w planie. Należy zaznaczyć, że uruchomione, na podstawie poleceń centrali lub na podstawie dodatkowych wniosków, kredyty powinny być włączane do planu w toku jego wykonywania.

Dział planowania za pomocą arkuszy roboczych lub za pomocą specjalnie prowadzonej kartoteki rozpracowuje otrzymane dekadowe wykazy zadłużeń i rozliczeń, segregując wykorzystanie poszczególnych kredytów w układzie branżowym. W ten sposób dział planowania umiejscawia analizę wykonania planu kredytowego na szczeblu branż. Otrzymany materiał orientuje dostatecznie dyrekcję oddziału wojewódzkiego o stanie finansowym kontrolowanych przedsiębiorstw.

Wydział Planowania w Departamencie Kredytowym opracowuje tak zwaną książeczkę dekadową, którą z kolei przekazuje do dalszego opracowania poszczególnym wydziałom finansowania. Dział planowania w oddziale wojewódzkim wykorzystuje do budowy resortowych sprawozdań dekadowych wzór El (formularz 6300).

Pogłębienie wstępnej analizy przeprowadzają działy finansowania, które otrzymują branżowe dekadowe wykazy zadłużeń i rozliczeń. Referaty tych działów

analizują wykorzystanie kredytów w zakresie poszczególnych pozycji planu kredytowego. Działy finansowania korespondują z oddziałami terenowymi w celu wyjaśnienia powstałych wątpliwości.

Drugim materiałem służącym do analizy wykorzystanych kredytów są miesięczne sprawozdania z kontroli stanu finansowego. Materiał cyfrowy zawarty w tych sprawozdaniach daje obraz całej finansowej, gospodarczej działalności kontrolowanych przedsiębiorstw. Szeroki wachlarz kredytów, które w r. 1951 zostały ściśle powiązane z przedmiotami kredytowania pozwala aparatowi bankowemu na konstrukcję aktywów obrotowych kontrolowanych jednostek.

Kredyt staje się nie tylko źródłem finansowania przedsiębiorstw ale również jest najważniejszym instrumentem kontroli przedsiębiorstw. Instrumentem tym posługuje się Bank, obserwując bieżąco kształtowanie się kredytu. Obserwacje te ujęte w formę sprawozdawczą, dekadową i miesięczną, pozwalają oddziałowi wojewódzkiemu ocenić działalność finansową przedsiębiorstw i branż oraz strzec prawidłowej realizacji planu kredytowego.

Dzięki bieżącej kontroli działy finansowania śledząc kształtowanie się obliga kredytowego, mają możność oceny prawidłowej działalności oddziałów terenowych np. czuwają nad terminowym zawiadomieniem oddziału wojewódzkiego o przewidywanych niewykorzystaniach otrzymanych limitów.

Do dalszych funkcji działu planowania należy przyznawanie kredytów na podstawie dodatkowych wniosków oraz prolongata spłat rat kredytów.

Czynności te załatwiane są wspólnie z odpowiednim działem finansowania, który występuje jako wnioskodawca. W wykonywaniu tych czynności dział planowania opiera się na uprawnieniach wypływających z instrukcji VI.

Jak wynika z poprzednich wywodów dział planowania w oddziale wojewódzkim musi koordynować swą działalność z tendencjami Departamentu Kredytowego i działów finansowych. W wydziale planowania powinny być powołane specjalne referaty, których celem będzie synchronizacja polityki kredytowej centrali z działalnością oddziałów wojewódzkich. Poruszane powyżej zagadnienie, jest pewnego rodzaju nowością, która wyniknęła w związku z przeprowadzoną decentralizacją Departamentu Kredytowego.

Niewątpliwie oddziały wojewódzkie rozwiązały już na swoim terenie problematykę planowania kredytowego. Podana technika działalności działu planowania kredytowego została z początkiem roku wprowadzona w oddziale wojewódzkim we Wrocławiu. Przy obciążeniu oddziału pewnymi dodatkowymi pracami i wybieganiem poniekąd naprzód w stosunku do obowiązujących zarządzeń braliśmy pod uwagę znaczenie jakie może mieć dla nas posiadanie takiego urządzenia jak plan kredytowy. Decydując się na zwiększenie pracy, uwarunkowaliśmy od razu działalność całego pionu kredytowego o przekroju wojewódzkim, planem kredytowym, przekształcając go w normę prawną obligującą wszystkie oddziały terenowe, wszystkich pracowników kredytowych do właściwej realizacji zadań w tym planie nakreślonych. Syntetyczna forma planu kredytowego, który jak wspomniano może być na razie jednostronnym rachunkiem, posiada konieczne dla dyrekcji oddziału wojewódzkiego i kierownictwa kredytowego materiały dyrektywności i operacyjności.

Dzięki tej syntetycznej formie bogaty splot zagadnień finansowo - kredytowych całego województwa ujęty może być w jednym planie, który dla fachowców pod suchymi liczbami ukrywa bogatą problematykę gospodarczą.

Jan Gwozdecki.

PROJEKT WYTYCZNYCH ANALIZOWANIA I OPINIOWANIA OBLICZEŃ ODPISÓW NA FUNDUSZ ZAKŁADOWY

Przedsiębiorstwa wytwórcze składają obliczenia zaliczek na Fundusz Zakładowy do opiniowania przez NBP według wzoru KS — 1 oraz KS — 2.

Zadaniem banku jest stwierdzenie, czy sposób obliczenia jest prawidłowy, to znaczy czy podstawy do ustalenia odpisów są właściwie ustalone oraz czy zastosowano właściwe stawki procentowe do wyliczenia odpisów.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28. 6. 1950 roku, w sprawie wykonania ustawy o Funduszu Zakładowym Dz. U. R. P. Nr 29, poz. 272 uzależnia możność dokonania odpisów na Fundusz Zakładowy od spełnienia dwu warunków:

1) wykonania lub przekroczenia planu produkcji w przewidzianym asortymencie produkcji towarowej przy jednoczesnym;
2) osiągnięciu zysku ustalonego w planie finansowym.

W przedsiębiorstwach, w których plan finansowy nie przewiduje zysku, a więc planowana jest strata, podstawą do obliczenia odpisów na Fundusz Zakładowy jest kwota osiągniętego planowanego i ponadplanowego obniżenia kosztów własnych produkcji porównywalnej w stosunku do roku ubiegłego, przy czym obliczenia dokonuje się w oparciu o stawki procentowe ustalone dla zysku planowanego i ponadplanowego.

W związku z przytoczonymi wyżej dwiema możliwościami rozdzielimy sposób analizowania i opiniowania obliczeń Funduszu Zakładowego dla przedsiębiorstw, które a) planują zysk i b) zysku nie planują (lub planują stratę).

I.

ANALIZA I OPINIOWANIE OBLICZEŃ FUNDUSZU ZAKŁADOWEGO DLA PRZEDSIĘBIORSTW PLANUJĄCYCH ZYSK

Jak wspomniano wyżej opiniowanie polega na stwierdzeniu realności podstaw obliczenia odpisów. Ponieważ podstawami są a) zysk planowany, b) zysk ponadplanowy, należy poddać krytyce wysokość zysku zamieszczonego w planie finansowym jak również zysk bilansowy.

Dla oceny prawidłowego planowania zysku, konieczne jest stwierdzenie czy planowane koszty przedsiębiorstwa nie zawierają rezerw. W wypadku bowiem ich istnienia należałoby odpowiednio powiększyć zysk planowany i odwrotnie w razie stwierdzenia, że faktyczne koszty są znacznie wyższe od planowanych, a co za tym idzie limity są nierealne, należałoby zysk planowany odpowiednio obniżyć.

Z uwagi na to, że plan kosztów ujmuje zbiorczo w pewnych grupach koszty, proponuję analizowanie w ich miejsce planu nakładów.

W tym celu należy skonfrontować nakłady faktyczne, poniesione w okresie dla którego obliczono odpisy, z planem nakładów. Oczywiste jest, że jeżeli wielkość produkcji wykonanej przekracza plan, to i nakłady zaliczone do bezpośrednich mogą w odpowiednim procencie być wyższe od planowanych.

W tym przypadku nie należy kwestionować realności limitów planowanych, gdyż przekroczenia te znajdą swój odpowiednik w wyższej realizacji, zatem nie zmienią proporcji planu. Inaczej jest gdy wzrost nakładów nie znajduje uzasadnienia we wzroście produkcji, gdyż wtedy albo plan jest nierealny albo też wysokie nakłady wskazują na nieracjonalną gospodarkę.

Nakłady stałe powinny kształtować się niezależnie od wielkości produkcji. Jeśli zatem stwierdzimy, że nakłady faktyczne są niewspółmiernie niższe od planowanych, zachodzi prawdopodobnie ewentualność planowania na wyrost. W tym przypadku należy plan wyników PF 13a odpowiednio zmienić przez obniżenie w nim nakładów, a podwyższenie zysku planowanego.

Zrozumiałe jest, że poprawek takich nie będziemy dokonywać w przypadku gdy rozbieżności między planem a wykonaniem są nieznaczne i nie przekraczają kilku procent.

PRZYKŁAD

Plan produkcji wykonano w 110% według cen niezmienionych w tym samym stosunku wykonano plan ilościowy.

Gr. JPK	Rodzaj	Plan nakładów na IV kwartał		Wykonanie III kw.	% wykon.	Powiększ limit +	Pomniejsz. limit —
		Łącznie	bezp. pośr.				
40		28.000	25.000 3.000	28.000 3.000	112 100	—	—
41		35.000	30.000 5.000	32.700 4.900	109 98	—	—
42		10.300	10.300	8.240	80	—	2.060
43		4.100	3.800 300	3.800 300	100 100	—	—
44		2.500	2.500	1.500	60	—	1.000
45		3.700	3.700	4.440	120	740	—
46		1.800	1.800	900	50	—	900
47		1.300	1.300	1.300	100	—	—
48		1.000	1.000	1.050	105	—	—
Razem:		87.700	87.700	90.830		740	3.960
							740
							3.220

Z przykładu powyższego wynika, że przedsiębiorstwo posiada pewne luzy w grupie 42, 44, oraz 46 natomiast w grupie 45 limit za niski. Per saldo otrzymujemy nieuzasadniony luz w wysokości zł 3.220/m. W związku z tym we wzorze PF 13a pomniejszamy „nakłady" część A i o tę samą sumę powiększamy zysk planowy w tych kwartałach dla których zrealizowano limity planu PF — 7.

Zysk planowy w ten sposób skorygowany stanowić będzie podstawę do obliczenia odpisu według stawek 2% dla przedsiębiorstw podległych Ministerstwu Górnictwa i Ministerstwu Przemysłu Ciężkiego oraz 1% dla pozostałych państwowych przedsiębiorstw przemysłowych.

Obecnie przystąpimy do obliczenia odpisów według wzoru KS — 1 (załącznik nr 1).

Założenia

1) zysk bilansowy zł 15.000/m;
2) zysk planowy zł 8.000/m + korekta zł 3.220/m;
3) w ciągu okresu ceny na surowiec podstawowy wzrosły o zł 5 na 1 kg tego materiału w stosunku do cen przyjętych w planie, zużycie zaś tego surowca po podwyżce wynosiło 500 ton;
4) ceny wyrobów gotowych spadły o zł 10 na jednostkę asortymentu w stosunku do cen przyjętych w planie. Realizacja po niższej cenie wynosiła 2.000 jednostek;
5) zniesiono ekwiwalent za węgiel. Zniżka funduszu płac z tego tytułu zł 700.000.—

Pozycja I. — Zysk bilansowy na koniec okresu rozliczeniowego sprawdzamy z zyskiem bilansowym za okres, dla którego obliczone są odpisy.

Pozycja II. — Wykazany i sprawdzony w pozycji pierwszej zysk należy urealnić eliminując wszelkie sumy wpływające na jego zwiększenie względnie zmniejszenie na skutek przyczyn niezależnych od przedsiębiorstwa i jego załogi, które spowodowały, że osiągnięto niższy lub wyższy zysk względnie wykazano stratę. Przyczynami tymi mogą być zmiany cen materiałów, zmiany funduszu płac i świadczeń, zmiany innych pozycji kalkulacji oraz zmiany cen na wyroby.

Jeśli chodzi o zmiany cen na materiały, należy zażądać od przedsiębiorstwa z wydziału zaopatrzenia oraz kosztów własnych wysokości różnicy cen i wysokości zużycia tych materiałów po cenach wyższych.

Zmiany płac i świadczeń, obejmować będą odchylenia od podstaw, na których został sporządzony plan. Np. na obniżenie zysku może wpłynąć podwyższenie stawek zasadniczych i wprowadzenie nowych nieplanowanych świadczeń; podwyższenie płac zasadniczych i skasowanie świadczeń. Zmiany te należy sprawdzić w Wydziale Pracy i Płacy.

W L. O. (61/K pkt. c) Departament Kredytowy poleca sprawdzić czy przedsiębiorstwo włączyło do zysku planowanego zysk wynikający z dodatkowych zadań finansowych na rok 1950.

Zadanie to nie jest trudne do wykonania. Należałoby sprawdzić jakie są zobowiązania odnośnie dodatkowej akumulacji i przez dodanie tychże do zysku planowanego otrzymamy skorygowaną podstawę do obliczania odpisów. Oczywiście zakładamy że w okresie gdy podejmowano te zobowiązania referent sprawdził ich realność.

Jednakże — jak wiemy z doświadczenia — przedsiębiorstwa nie zupełnie dobrze zrozumiały istotę dodatkowych zadań finansowych. W licznych wypadkach stwierdziliśmy, że o ile koszty faktyczne były niższe od planowanych, przyjmowano za dodatkową akumulację sumy wynikające z nierealnego planowania, a więc tzw. luzy.

W istocie dodatkową akumulację stanowią sumy wygospodarowane przez zastosowanie oszczędności, usprawnień, zwiększenie wydajności, itp. przy *założeniu jednakże, że plan opracowany jest realnie.*

Odnośnie wyżej omawianego urealnienia zysku o dodatkową akumulację, miałbym zastrzeżenie czy i jakimi przepisami względnie zarządzeniami jest ono poparte. Bowiem przepisy prawne o Funduszu Zakładowym, czy też zarządzenie przewodniczącego P. K. P. G. Nr 145 z dnia 19. 6. 1950 r., w sprawie dodatkowych zadań finansowych na rok 1950 nie wspominają o tym.

II.

OBLICZANIE ODPISÓW NA FUNDUSZ ZAKŁADOWY DLA PRZEDSIĘBIORSTW PLANOWO-DEFICYTOWYCH

W przedsiębiorstwach, których plan finansowy nie przewiduje zysku (planuje się np. stratę) — podstawą obliczania odpisów na Fundusz Zakładowy jest kwota osiągniętego planowanego i ponadplanowanego obniżenia kosztów własnych produkcji porównywalnej roku ubiegłego.

Przez planowe obniżenie kosztów własnych rozumieć należy wysokość różnicy między planowanymi kosztami r. 1950, a kosztami rzeczywiście poniesionymi w roku 1949 produkcji porównywalnej.

Ponadplanowe obniżenie kosztów własnych jest to różnica między zaplanowanymi kosztami produkcji w roku 1950, a jej kosztami rzeczywistymi.

Przystępując do obliczenia odpisów na Fundusz Zakładowy poczynimy pewne założenia:

1) planowana produkcja roku bieżącego (za okres w którym obliczamy odpisy) wynosi 1.800.000 jednostek;
2) koszt planowany jednostki wyrobu w roku bieżącym wynosi zł 90;
3) faktycznie w okresie tym wyprodukowano 2.000.000 jednostek;
4) po koszcie własnym zł 80 za jednostkę;
5) w roku ubiegłym faktyczny koszt jednostki wyrobu wynosił zł 100.—.

Do wzoru *KS — 2* (załącznik nr 2).

Ad I. Rzeczywiste koszty produkcji porównywalnej roku ubiegłego, przeliczone na rzeczywistą wielkość produkcji roku bieżącego = koszt rokų ubiegłego x wielkość produkcji r. bieżącego zł 100 x 2.000.000 = zł 200.000.000.—

Ad II. Rzeczywiste koszty produkcji porównywalnej roku bieżącego = rzeczywisty koszt br. x wielkość faktyczna produkcji br. zł 80 x 2.000.000 jednostek = zł 160.000.000.—

Do punktu II stosujemy korektę przez wyeliminowanie wpływu czynników niezależnych od przedsiębiorstwa, powodujących ujemne lub dodatnie zmiany, w wyniku czego rzeczywiste koszty produkcji porównywalnej rb. byłyby niższe lub wyższe (analogicznie jak w części pierwszej z tym jednakże, że ceny na wyroby gotowych półfabrykatów nie wchodzą w rachubę, ponieważ operujemy tylko kosztami własnymi).

Po skorygowaniu „rzeczywistych kosztów produkcji porównywalnej roku bieżącego" o + zł 1.800.000 odejmujemy od sumy pozycji pierwszej skorygowaną

sumę pozycji drugiej i otrzymujemy w rezultacie podstawę do obliczenia Funduszu Zakładowego, czyli inaczej różnicę w kosztach faktycznych roku bieżącego, a produkcji porównywalnej roku ubiegłego. Tę różnicę należy obecnie rozdzielić na planowaną i ponadplanową obniżkę kosztów.

Obliczamy planowaną obniżkę kosztów własnych:

a) Koszt rzeczywisty roku ubiegłego x wielkość produkcji planowanej w roku bieżącym zł 100 x 1.800.000 jednostek = zł 180.000.000.—

b) Planowany koszt własny produkcji porównywalnej rb. = planowana ilość x planowany koszt własny = zł 90 x 1.800.000 = zł 162.000.000.

Odejmując od zł 180.000.000 — zł 162.000.000 otrzymujemy planową obniżkę kosztów własnych, która wynosi zł 18.000.000.— Ponadplanową obniżkę kosztów własnych otrzymujemy odejmując od całkowitej obniżki kosztów planowanych obniżkę zł 38.200.000 — zł 18.000.000 = zł 20.200.000.—

W rezultacie ostatecznie doszliśmy do podstaw od których obliczyć możemy odpisy na Fundusz Zakładowy w wysokości 1%, 10% lub 2% i 15% z czego zaliczkowo uruchomić możemy 50%.

Zaznaczyć należy, że obliczenie powyższe komplikuje się wówczas, gdy w miejsce produkcji jednego artykułu przyjmiemy, — jak to najczęściej ma miejsce — kilkanaście, kilkadziesiąt, a nawet kilkaset artykułów. Zasada jednak pozostaje ta sama tylko obliczenia stają się żmudniejsze.

Aby ułatwić sobie pracę należy żądać od przedsiębiorstwa załączników do wzoru KS — 2, które uwidoczniałyby sposób wyliczenia.

W zakończeniu — dla ułatwienia pracy — podaje źródła z których należy czerpać dane przyjęte do założeń w naszych przykładach:

1) planowana ilość produkcji według asortymentu na rb. — z planu PF — 11, K4 albo PF — 10, K3;
2) koszt planowany rb. jednostka asortymentu — z planu PF — 9, K13 albo PF — 11, K8;
3) faktyczną ilość wyprodukowaną w rb. — sprawozdanie wydziału produkcji;
4) koszt własny faktyczny rb. — arkusz kalkulacyjny;
5) faktyczny koszt jednostki wyrobu w roku ubiegłym — arkusz kalkulacyjny rok 1949.

ZAŁĄCZNIK Nr 1 **WZÓR KS — 1**

Obliczenie

zaliczki na Fundusz Zakładowy za I kwartał 1950 r.

I. Zysk bilansowy na koniec okresu rozliczeniowego zł 15.000.000

II. Zwiększenie (+) zmniejszenie (—) zysku bilansowego z uwagi na zmiany

	+	—
a) cen na materiały podstawowe, pomocnicze i inne	2.500.000	—
b) płac i świadczeń		700.000
c) cen innych pozycji składników kalkulacyjnych		
d) cen wyrobów gotowych, półgotowych i półfabrykatów typowych	20.000	
Razem (a, b, c, d)	2.520.000	700.000

Skorygowanie zysku bilansowego zł + 1.820.000
Podstawa obliczenia zaliczki na Fundusz Zakładowy zł 16.820.000

III. Zysk planowy na koniec okresu rozliczeniowego zł 11.220.000. Stawka 1% zaliczka 50% zł 56.100

Zysk ponadplanowy na koniec okresu rozliczeniowego 5.600.000. Stawka 10% zaliczka 50% zł 280.000

IV. Potrącenie przelewu za kwartały poprzednie zł ——

Pozostaje do przelania 336.100

ZAŁĄCZNIK Nr 2 **WZÓR KS — 2**

Obliczenie

odpisów na Fundusz Zakładowy na rok . . . . .
w przedsiębiorstwach planowo deficytowych.

I. Rzeczywiste koszty produkcji porównywalnej r. ub. przeliczone na rzeczywistą wielkość produkcji roku bieżącego zł 200.000.000

II. Rzeczywiste koszty produkcji porównywalnej b. r. zł 160.000.000

Zwyżka (+) lub obniżka (—) rzeczywistych kosztów produkcji porównywalnej rb. z uwagi na zmiany.

	+	—
a) cen na materiały podstawowe, pomocnicze i inne	2.500.000	
b) płac i świadczeń		700.000
c) innych pozycji składników kalkulacyjnych		
Razem (a, b, c)	2.500.000	700.000

Skorygowanie rzeczywistych kosztów produkcji porównywalnej z rb.
Podstawa obliczenia zaliczki na Fundusz Zakładowy zł + 1.800.000

zł 38.200.000

III. Rzeczywisty koszt produkcji porównywalnej r. ub. przeliczony na planowaną produkcję rb. zł 180.000.000

Planowany koszt produkcji porównywalnej rb. zł 162.000.000

Planowana obniżka kosztów własnych zł 18.000.000

Ponadplanowa obniżka kosztów zł 20.200.000

Planowana obniżka kosztów własnych zł 18.000.000

Stawka 1% od zł 18/M zł 180/m z tego 50% zal. odpis na Fundusz Zakładowy zł 90.000

Ponadplanowa obniżka kosztów własnych zł 20.000.000

Stawka 10% od zł 20.200/m 2.020/m z tego 50% zal. odpis na Fundusz Zakł. zł 1.010.000

Razem przelew na Fundusz Zakładowy zł 1.100.000

Bogusław Gawor.

O RACJONALNĄ I OSZCZĘDNĄ GOSPODARKĘ FORMULARZAMI

Uchwałą Prezydium Rządu z dnia 29. 7. 1950 r., w sprawie oszczędności w zużywaniu papieru, ogłoszoną w Monitorze A—89/50-poz. 1116, nałożony został między innymi na wszystkie urzędy, przedsiębiorstwa i instytucje obowiązek oszczędnej gospodarki drukami (§ 3, p. f. uchwały).

Zagadnienie oszczędnej gospodarki papierem w NBP reguluje w sposób ramowy okólnik 141/50-dz. I/A z dnia 23 października 1950 r. Najpoważniejszy problem w obrębie tego zagadnienia stanowią formularze i inne druki bankowe, gdyż pochłaniają one decydującą masę zużywanego przez aparat NBP papieru. Dlatego też zagadnienie oszczędnej gospodarki papierem na terenie Banku sprowadza się głównie do oszczędnej gospodarki formularzami i innymi drukami. W tej dziedzinie istnieje możliwość, a zarazem obowiązek osiągnięcia poważnych oszczędności. Z drugiej zaś strony lekceważenie tego odcinka gospodarki papierem narazić może Bank na poważne koszty i trudności.

Dotychczasowa obserwacja omawianego zagadnienia wykazuje niestety, że nie wszystkie jednostki organizacyjne Banku podchodzą należycie do zagadnienia gospodarki formularzami i innymi drukami, a często nawet zupełnie je lekceważą.

Dlatego też celem niniejszego artykułu jest podkreślenie wagi zagadnienia, zwrócenie uwagi na obecne błędy i niedociągnięcia oraz udzielenie koniecznych wskazówek.

Do najczęściej występujących błędów na odcinku gospodarki formularzami w jednostkach organizacyjnych należą:

— zamawianie formularzy w jednostkach zaopatrujących w sposób bezkrytyczny;

— nieprzestrzeganie terminów wysyłania zapotrzebowań na formularze, rozrzutna gospodarka formularzami.

Oddziały bardzo często zamawiają formularze po linii najmniejszego oporu, po prostu przepisując po kolei wszystkie pozycje „Spisu formularzy“ bez względu na to, czy dany formularz ma w danej jednostce zastosowanie, czy też nie. Żądane ilości wpisuje się często „na oko“, lub mechanicznie przepisuje zapotrzebowania z okresów poprzednich, a nie na podstawie faktycznych potrzeb.

Rezultatem tego rodzaju postępowania jest nieproduktywne magazynowanie formularzy w niektórych oddziałach, odbijające się w sposób pośredni na zaopatrzeniu innych oddziałów, dla których siłą rzeczy nie wystarczają nawet najbardziej realnie zaplanowane nakłady.

Wadliwie opracowywane zamówienia na formularze dezorientują całkowicie aparat zaopatrzeniowy na szczeblu centrali i zmuszają do przygotowywania większych ilości formularzy, aniżeli faktycznie potrzeba.

Nieprzestrzeganie terminów zamawiania formularzy sprawia, że w jednostkach zaopatrujących, a głównie w magazynie centralnym Wydziału Gospodarczego w pewnych okresach piętrzą się ilości wpływających zapotrzebowań, co nie pozwala na terminowe ich wykonywanie.

Dalszą trudność sprawiają Wydziałowi Gospodarczemu zbyt często wpływające od tej samej jednostki zapotrzebowania na formularze. Niejednokrotnie oddział zamawia formularze od wypadku do wypadku, co kilka dni, żądając pewnych partii formularzy, lub jednego tylko rodzaju formularza, zamiast wysyłać jedno zbiorcze zapotrzebowanie kwartalne na wszystkie potrzebne formularze i inne druki.

Trudności w pracy magazynu centralnego powodowane przez nieprzestrzeganie przez oddziały terminów dokonywania zamówień, odbijają się ujemnie na systemie zaopatrzenia i doprowadzają do opóźnień w realizacji zapotrzebowań oddziałowych.

Rozrzutna i lekceważąca gospodarka formularzami i drukami, niszczenie znacznych ilości formularzy przez niewłaściwe posługiwanie się nimi lub nieuważne wypełnianie, używanie ich niezgodnie z przeznaczeniem — odbija się w sposób dotkliwy na zaopatrzeniu oddziałów, zmusza oddziały do rysowania formularzy lub powielania ich we własnym zakresie, co w konsekwencji pociąga za sobą niejednokrotnie poważne trudności w manipulacji.

Oto kilka przykładów niewłaściwej gospodarki formularzami, opartych na zaobserwowanych ostatnio faktach: każdy oddział otrzymał od Wydziału Gospodarczego na I kwartał 1950 r. po 100 kompletów nowych raportów dziennych, a więc ilość niezbędną + ca 30% zapasu rezerwowego, a tymczasem już z końcem stycznia zaczęły nadchodzić do centrali telegramy donoszące, że zapas tego formularza jest wyczerpany.

Niektóre oddziały z końcem grudnia ubiegłego roku magazynowały rezerwowe bloki raportu dziennego, podczas, gdy w szeregu oddziałów nowootwartych pracownicy zmuszeni byli dosłownie rysować raporty dzienne, gdyż oddziały mimo kilkakrotnych wezwań nie zastosowały się do poleceń postawienia do dyspozycji nadmiarów formularzy. Postępowanie to było tym bardziej niewłaściwe, że zmagazynowane zapasy dawnych raportów dziennych stały się z nowym rokiem makulaturą.

Jeden z oddziałów otrzymał z końcem roku 1950 przesyłkę z blokami poleceń przelewu dla jednostek budżetowych i rozpakował ją dopiero z końcem stycznia, posługując się w tym czasie zastępczo formularzami przeznaczonymi dla innych celów.

Na porządku dziennym spotykamy się z marnotrawstwem formularzy przez posługiwanie się formatami większymi zamiast mniejszymi w tych przypadkach, gdy formularz jest celowo wykonany w dwóch formatach: dla większej i mniejszej ilości pozycji (tak np. awizy o kilku pozycjach wystawiane są bardzo często na formularzu nr 4400 zamiast 4400/I; podobnie ma się sprawa ze zbiorczym dowodem uznaniowym F—4133 itp.).

Niejednokrotnie oddziały zużywają znacznie szybciej zapas pewnego formularza z tego powodu, że przy jego wypełnianiu z kopią używają zamiast bibułki przebitkowej drugiego blankietu tego formularza (np. formularze 2800 i 2801 należy wypełniać z kopią na bibułce przebitkowej).

W wielu oddziałach zaobserwowano karygodne używanie aktualnych formularzy na notatki i bruliony, używanie kopert „list dworcowy" do wewnętrznego obiegu dokumentów.

Przykłady te nie są odosobnione, z dziesiątkami innych formularzy i druków sprawa przedstawia się podobnie.

Rezultat jest taki, że nakład obliczony w sposób jak najbardziej dokładny w oparciu o wykazy czynności i inne materiały statystyczne, uwzględniający wzrost czynności i konieczną rezerwę, niewystarcza na okres planowany, co pociąga za sobą konieczność ponownego, przedterminowego ponowienia nakładu, wymaga dodatkowych przydziałów papieru, zakłóca pracę drukarni Banku, opóźnia druk innych formularzy, co z kolei odbija się ujemnie na dystrybucji — słowem powstaje skomplikowany łańcuszek przyczyn i trudności.

W pewnym stopniu również klienci Banku wskutek nieuważnego i błędnego wypełniania formularzy zleceniowych, sprawozdawczych itp., powodują większe ich zużycie, aniżeli tego wymagają istotne potrzeby. Dlatego też obowiązkiem oddziału jest stałe pouczanie klientów, między innymi drogą umieszczania w likwidaturach wzorów prawidłowo wypełnionego polecenia przelewu, dowodu wpłaty, listy inkasowej itp.

Przypuśćmy dla przykładu, że w każdym oddziale codziennie niszczy się tylko jedno czteroczęściowe polecenie przelewu (F—4182), co w skali rocznej wyraża się ilością 4800 bloków po 25 blankietów ABCD, czyli równa się ca 0,5 tony papieru.

A przecież takich formularzy, które na porządku dziennym niszczy się wskutek lekceważenia i niewłaściwego wypełniania, jest daleko więcej.

Śmiało można zaryzykować twierdzenie, że lekceważenie racjonalnej i oszczędnej gospodarki formularzami i innymi drukami pochłania przeciętnie w każdej jednostce organizacyjnej dziennie minimum jeden arkusz papieru formatu A 1 (594 x 841 mm), co w skali rocznej wyraża się następującymi ilościami ca 120.000 arkuszy A 1 = ca pięć ton papieru przeciętnej gramatury.

Dlatego też racjonalna i oszczędna gospodarka formularzami i innymi drukami bankowymi jest jednym z nakazów chwili. Lekceważenie tego zagadnienia w naszym potężnym aparacie bankowym, obejmującym około 400 oddziałów, prowadzącym ponad 100.000 rachunków osobowych, zatrudniającym ponad 20.000 pracowników, może doprowadzić do zniszczenia nie kilogramów, ale całych ton zadrukowanego papieru.

Musimy sobie jasno zdać sprawę z wagi zagadnienia zużycia papieru, a w szczególności formularzy i druków bankowych. Powszechnie nie przywiązuje się do tej sprawy większego znaczenia, a jednak z uwagi na ogromne potrzeby Banku oraz obowiązek ścisłego przestrzegania cytowanej na wstępie uchwały Prezydium Rządu, zagadnienie to musi być bezwzględnie właściwie ocenione przez wszystkie jednostki organizacyjne, a zasady oszczędnej gospodarki papierem, formularzami zaś i innymi drukami bankowymi w szczególności — bezwzględnie ściśle i z żelazną konsekwencją realizowane.

Wzywamy więc na tym miejscu wszystkie jednostki organizacyjne do ścisłego przestrzegania zarządzeń Banku, dotyczących gospodarki formularzami i drukami, a specjalnie do:

— prowadzenia oddziałowych magazynów formularzy i innych druków w sposób jak najbardziej dokładny i staranny przez pracowników zorientowanych należycie w manipulacji oddziałowej;
— kontroli „wstępnej“ ilości formularzy wydawanych zarówno pracownikom na bieżące potrzeby, jak i klientom oraz ewidencji tych ilości;
— kontroli celowości zużytkowania formularzy i druków, używania formularzy i innych druków wyłącznie w celach, dla których są przewidziane;
— walki z marnotrawstwem formularzy i druków;
— kierowania zapotrzebowań na formularze lub inne druki do jednostek zaopatrujących w terminach, dla danej jednostki przewidzianych;
— wnikliwego i dokładnego opracowywania zapotrzebowań stosownie do rzeczywistych potrzeb — w oparciu o dane statystyczne (np. „wykaz czynności“), ilość rachunków, klientów, wielkość i charakter oddziału, nabyte doświadczenie, przewidywane zmiany itp.

Współpraca oddziałów z centralą i właściwe podejście do zagadnienia formularzy i druków przyczyni się wybitnie do sprawnej i szybkiej dystrybucji i wyeliminowania obecnych przejściowych trudności.

Wzywamy również racjonalizatorów do jak najszerszego udziału w opracowywaniu projektów, mających na celu uzyskanie oszczędności w zużywaniu papieru na druk formularzy bankowych.

Projekty te mogą również omawiać zagadnienie dystrybucji formularzy i druków.

W celu ułatwienia oddziałom należytego orientowania się w aktualnych formularzach, w następnym numerze „Wiadomości NBP“ rozpoczniemy cykl opracowań instrukcyjnych z zakresu formularzy, omawiających ich zastosowanie, uwzględniających zarządzenia (instrukcje, okólniki) wprowadzające przeciętne zużycie itp.

ARTYKUŁ SZKOLENIOWY

OPERACJE KASOWE NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO *)

INKASO UTARGÓW.

Uspołecznione przedsiębiorstwa handlowe i usługowe są obowiązane do codziennego wpłacania swych utargów na rachunki bankowe. Przez ograniczenie bowiem zapasów gotówki przechowywanych w kasach przedsiębiorstw wzmacnia się kontrolę bankową nad wydatkowaniem gotówki.

Utarg powinien być wpłacany do kas NBP w zasadzie najdalej po codziennym zestawieniu przez przedsiębiorstwo swej kasy. Tylko w niektórych przypadkach (np. brak kasy NBP na miejscu) odsyłanie gotówki może być dokonywane w dniu następnym.

Oczywiście, wymagając od przedsiębiorstw terminowego wpłacania utargów, Bank powinien ułatwiać im wykonanie tego obowiązku. Głównym instrumentem bankowego inkasa gotówki z utargów są kasy wieczorowe oraz skarbce nocne.

Kasy wieczorowe.

Kasy wieczorowe są to kasy przeznaczone dla przyjmowania wpłat wieczorowych od uspołecznionych przedsiębiorstw handlowych i usługowych, czyli gotówki pochodzącej w zasadzie tylko z ich utargów popołudniowych; utargi ranne powinny być wpłacane wcześniej do kas dziennych.

Godziny przyjmowania wpłat przez kasy wieczorowe (najczęściej między 18 — 20) ustala się w porozumieniu z zainteresowanymi przedsiębiorstwami, uwzględniając miejscowe warunki i ilości wpłat. W miarę potrzeby kasy wieczorowe czynne są również w dnie świąteczne.

Do kas wieczorowych mogą wpłacać utargi nie tylko klienci NBP i jednostki (np. sklepy) podległe im, lecz również klienci innych instytucji bankowych. Dla ograniczenia czynności banku związanych z przeliczaniem utargów dziennych, kasy wieczorowe nie przyjmują niepełnych paczek (mniej niż 100 sztuk) biletów bankowych po 2 zł oraz niepełnych rulonów i torebek (mniej niż 50 sztuk) lub worków (mniej niż 1000 sztuk) z bilonem.

Każdy posiadacz rachunku, na który będą przyjmowane wpłaty wieczorowe, składa (na formularzu 4861)

---
*) Ciąg dalszy artykułu pod tym samym tytułem, zamieszczonego w Wiadomościach NBP. nr 3/1951 r.

„oświadczenie w sprawie odprowadzania utargów dziennych do kasy wieczorowej“ oraz (na formularzu 4863) „zobowiązanie w sprawie wyrównywania różnic gotówkowych“, upoważniające Bank do szczegółowego przeliczania wpłat w nieobecności wpłacającego i do wyrównywania ewentualnych różnic przez obciążenie lub uznanie rachunku danego klienta. Za posiadaczy rachunków, będących przedsiębiorstwami niesamodzielnymi, oświadczenia takie i zobowiązania składają właściwe przedsiębiorstwa nadrzędne. Podobnie za posiadaczy rachunków w innych bankach dokumenty takie składają i podpisują oddziały banków, na rachunki których w NBP zapisywane są dane wpłaty. Wpłaty wieczorowe przyjmuje się bowiem w workach, skrzynkach lub pakietach, zamkniętych przez wpłacającego w sposób uniemożliwiający ich otwarcie bez uszkodzenia opakowania, t. j. bez zerwania pieczęci lub plomby klienta, albo bez zniszczenia zamka. Otwarcie zaś, przeliczenie i księgowanie odbywa się dopiero w następnym dniu powszednim po wpłacie. Wpłaty wieczorowe traktuje się więc jako d e p o z y t y o b c e.

Technika przyjmowania wpłat wieczorowych jest następująca:

Klient wypełnia dowód wpłaty (formularz 4104) z pojedynczą wkładką (formularz 4104/I), Na odwrotnej stronie oryginału dowodu, jak i wkładki, klient sporządza zestawienie rodzajów wpłacanej gotówki. Ponadto przy wpłatach na rachunek obcy lub własny, prowadzony w innym banku, klient — jednocześnie z wypełnieniem przez kalkę formularza 4104 i formularza 4104/I — wypełnia formularz 4104/II, czyli podwójną wkładkę do dowodu wpłaty.

Wkładkę pojedynczą do dowodu wpłaty klient po wypełnieniu wkłada do worka lub pakietu z gotówką, do którego doczepia chorągiewkę z zaznaczoną kwotą zawartości, podpisaną przez osoby odpowiedzialne za zawartość i opatrzoną w odcisk pieczęci klienta. Jeżeli zaś wpłata została umieszczona w kilku workach, każdy worek powinien być traktowany jako oddzielna wpłata i oddzielnie dla każdej wpłaty powinien klient wypełnić dowód wpłaty (formularz 4104) z wkładką (formularz 4104/I i ewentualnie formularz 4104/II).

Ilość pracowników, zatrudnionych w kasie wieczorowej przy przyjmowaniu worków lub pakietów z utargiem, zależy od ilości wpłat, jednakże co najmniej dwóch pracowników pełni te czynności z uwagi na konieczność komisyjnego przyjęcia wpłat jako d e p o z y t ó w klientów — do przechowania i sprawdzenia w następnym dniu. Pracownicy ci po sprawdzeniu opakowania wpłaty i po porównaniu kwoty na chorągiewce z kwotą dowodu wpłaty, kopię dowodu wydają wpłacającemu z pieczęcią stwierdzającą, że wpłatę „przyjęto bez sprawdzenia zawartości“.

Przy przyjmowaniu wpłat jeden z pracowników wpisuje je kolejno do wykazu. Po zamknięciu kasy wieczorowej pracownik, który sporządził wykaz, podsumowuje go. Natomiast drugi pracownik zestawia na taśmie maszynowej kwoty z poszczególnych oryginałów dowodów wpłat oraz przelicza przyjęte worki lub pakiety i ilość ich odnotowuje na taśmie. Po uzgodnieniu wyników obaj pracownicy podpisują się na taśmie maszynowej i na wykazie oraz oddają je do zapisania ł ą c z n e j sumy i ilości wpłat w „książce depozytów wieczorowych“.

Księgowanie i przeliczanie wpłat wieczorowych odbywa się w następnym dniu powszednim.

Księgowanie (uznanie rachunków) przeprowadza się n a t y c h m i a s t z r a n a przed przeliczeniem depozytów, na podstawie oryginałów dowodów wpłat. Daje to klientom możność natychmiastowego rozporządzania wpłatami wpływającymi na ich rachunki.

Celem zaś przeliczenia depozytów kierownik sortowni przejmuje je komisyjnie według wykazu (porównując kwoty na chorągiewkach z wykazem i sprawdzając zamknięcie worków lub pakietów) oraz potwierdza przyjęcie w książce depozytów wieczorowych. Następnie wpisuje je do „książki rozrachunkowej sortowni“ i wydaje licznikom do komisyjnego otwarcia i przeliczenia w oddzielnym lub odgrodzonym od reszty sortowni pomieszczeniu.

Każdy licznik postępuje z otrzymaną wpłatą podobnie jak z gotówką otrzymaną do zwykłego przeliczenia — z tą tylko różnicą, że każdą wpłatę powinien uzgodnić z dołączoną do niej wkładką do dowodu wpłaty, podpisać tę wkładkę, zrobić zestawienie gotówki przeliczonej i wraz z wkładkami do dowodów wpłat oddać ją kierownikowi sortowni.

Kierownik sortowni łączy niepełne paczki lub rulony i — po ostatecznym uzgodnieniu całości wpłat wieczorowych — przekazuje do kasy dziennej:

— zestawienie wpłat na taśmie maszynowej;
— wkładki do dowodów wpłat, oraz;
— resztki niepełnych paczek biletów bankowych lub rulonów z bilonem.

Kasjer zapisuje w swej „książce kasowej“, pod numerami właściwych kont bilansowych, łączne sumy wpłat wieczorowych na poszczególne konta oraz wpisuje do „książki rozrachunkowej między kasą a sortownią“ sumę gotówki zatrzymanej w sortowni. Wkładki do dowodów wpłat kasjer doręcza właściwym komórkom księgującym — do dołączenia tych wkładek do wyciągów z rachunków uznanych.

Opisany system inkasa utargów w drodze prowadzenia — w porozumieniu z zainteresowanymi przedsiębiorstwami — kas wieczorowych stanowi najczęściej spotykaną formę tego inkasa.

Skarbce nocne.

Doskonalszą technicznie odmianą kas wieczorowych są tzw. „skarbce nocne", czyli pomocnicze urządzenia skarbcowe, umożliwiające dokonywanie wpłat do banku po zamknięciu kas dziennych, aż do rana następnego dnia powszedniego. Szczególną zaletą tych urządzeń jest ich automatyczne (tj. bez udziału pracowników banku) przyjmowanie wpłat, dzięki czemu zaoszczędza się poważne ilości sił roboczych.

Skarbce nocne posiadają bowiem od zewnątrz (od ulicy) otwory wrzutowe, zamykane drzwiczkami. Klienci, dokonujący wpłat wieczorowych i nocnych do skarbca nocnego, otrzymują klucze od drzwiczek wrzutowych i specjalne portfele na gotówkę (teczki lub puszki zamykane innymi kluczykami), dostosowane do otworu wrzutowego skarbca. Po wrzuceniu każdego portfelu mechanizm skarbca nocnego automatycznie wydaje wpłacającemu, w miejsce pokwitowania, metalowy znaczek kontrolny. Ze względów jednak technicznych skarbce nocne istnieją tylko przy niektórych oddziałach Banku.

Klienci pragnący korzystać ze skarbca nocnego składają „zobowiązanie w sprawie wyrównywania różnic kasowych", gdyż księgowanie i przeliczenie wpłat przeprowadza się podobnie jak przy wpłatach do kas wieczorowych.

Przy wpłatach klient wkłada do portfelu łącznie z gotówką dowód wpłaty; w razie dokonywania wpłaty na rachunek obcy, prowadzony na miejscu, klient jednocześnie dołącza wypełnioną należycie wkładkę pojedynczą do dowodu wpłaty, lub — w razie wpłaty na rachunek obcy lub własny prowadzony w innym banku — wkładkę podwójną.

Wyjęcie portfeli ze skarbca nocnego następuje komisyjnie, przy czym ilość znajdujących się w skarbcu portfeli powinna być zgodna z ilością brakujących znaczków kontrolnych. Przy wyjęciu portfeli odnośni pracownicy sporządzają protokół (na formularzu 4940), którego kopię wraz z portfelami oddają kierownikowi sortowni.

Objęcie i szczegółowe przeliczenie gotówki oraz zaksięgowanie wpłat na rachunki osobowe następuje w sposób omówiony przy wpłatach do kas wieczorowych.

Portfele po ich otwarciu wydaje się z powrotem właściwym klientom — za zwrotem znaczków kontrolnych. Zwrócone znaczki wkłada się z powrotem do mechanizmu kontrolnego skarbca nocnego.

Inkaso przez inkasentów Banku.

Specjalne znaczenie posiada inkaso utargów przez inkasentów Banku, zbierających je bezpośrednio w sklepach i zakładach sprzedaży dla zaliczenia na rachunki odnośnych przedsiębiorstw. Tego rodzaju forma inkasa utargów przyśpiesza bowiem znacznie wpływ gotówki z powrotem do Banku, nie dopuszcza do przetrzymywania jej w kasach przedsiębiorstw i zaoszczędza im zachodów i wydatków związanych z odsyłaniem gotówki.

System ten dotychczas jest stosowany tylko w nielicznych oddziałach ze względu na brak dostatecznej ilości samochodów do przewożenia gotówki. Ponieważ jednak system ten jest specjalnie korzystny dla przedsiębiorstw obsługiwanych przez oddziały w zakresie bezpośredniego inkasa utargów, w niektórych miejscowościach zainteresowane przedsiębiorstwa same dostarczają oddziałom swych samochodów w celu wykorzystania ich przy bankowym inkasie utargów.

Przy przyjmowaniu wpłat przez inkasentów Banku stosuje się metodę podobną jak przy przyjmowaniu wpłat wieczorowych. Przedsiębiorstwa wypełniają dowód wpłaty z pojedynczą wkładką. Gotówkę wraz z wkładką dowodów wkładają do worka, lub pakietu, oryginał dowodu oddzielnie wręczają inkasentowi, który odbiór wpłaty kwituje na kopii.

Czynności w oddziale przy księgowaniu i przeliczaniu wpłat są również podobne jak opisane przy wpłatach wieczorowych.

Inkaso za pośrednictwem urzędów pocztowych.

Z wyżej opisanych, stosowanych przez Bank, środków dla ułatwienia inkasa utargów mogą oczywiście korzystać tylko przedsiębiorstwa, mające swe siedziby w miejscowości, lub w pobliżu miejscowości, będącej siedzibą placówki Banku. Dla inkasa utargów przedsiębiorstw położonych poza siedzibami tych placówek — szczególnie w okręgach wiejskich — szeroko wykorzystuje się usługi urzędów pocztowych.

Przedsiębiorstwa handlowe, mające swe siedziby na wsi, wpłacają utargi do urzędów pocztowych. Przy wpłatach tych przedsiębiorstwa wypełniają i składają w urzędach pocztowych specjalny formularz (nr 4183), zatytułowany „Przekaz pocztowy dla nadwyżek kasowych", w treści którego przedsiębiorstwa zlecają przekazanie wpłaconej kwoty do właściwego banku, na odpowiedni rachunek przedsiębiorstwa.

Przekazy te urzędy pocztowe doręczają właściwym oddziałom, przy czym realizacja przekazów następuje na drodze bezgotówkowego rozrachunku pomiędzy urzędem pocztowym a oddziałem.

Opłaty pobierane przez urzędy pocztowe od nadawców za wykonanie tych przekazów są specjalnie niskie.

Inkaso utargów za pośrednictwem urzędów pocztowych z jednej strony ułatwia przedsiębiorstwom wykonanie ciążącego na nich obowiązku odsyłania utargów do Banku, z drugiej zaś strony przyczynia się do eliminowania dowożenia gotówki do okręgów wiejskich. Urzędy pocztowe bowiem, niezależnie od przyjmowania wpłat z tytułu utargów przedsiębiorstw, jednocześnie wypłacają na wsi z wpływających sum znaczne kwoty przekazywane ludności, co pozwala na zmniejszenie przerzucania gotówki w teren. Urzędy pocztowe na wsi odsyłają do oddziałów Banku — za pośrednictwem swych urzędów zbiorczych — jedynie nadmiary swych kas, lub otrzymują z Banku tylko brakującą im gotówkę. Prowadzi to do uporządkowania obrotu pieniężnego na wsi i przyśpiesza krążenie gotówki.

KONTROLA OPERACJI KASOWYCH

Operacje kasowe ze względu na ich specjalny charakter otacza się w Banku szczególną kontrolą. Podstawową zasadą, obowiązującą dosłownie na każdym kroku, jest zasada komisyjności, tzn. że żadnej czynności z gotówką nie może załatwiać jeden pracownik Banku bez nadzoru ze strony drugiego pracownika lub zainteresowanego klienta. W związku z tym przy liczeniu, sortowaniu, przenoszeniu lub przewożeniu gotówki i przy wchodzeniu do pomieszczeń skarbcowych zawsze biorą udział co najmniej dwie osoby.

Oprócz tej kontroli biernej, wyrażającej się w dozorowaniu przy czynnościach kasowych wykonywanych przez drugą osobę, stosuje się kontrolę czynną. Każda paczka biletów bankowych (lub worek z bilonem) przeliczona i przesortowana przez jednego pracownika jest sprawdzana przez drugiego. Ponadto inny pracownik (ewentualnie jeden ze skarbników, kierownik sortowni lub kierownik grupy liczników), specjalnie wyznaczony do tej czynności, przed związaniem paczek biletów bankowych (po 100 sztuk) we wiązki (po 1000 sztuk) wyrywkowo sprawdza „na trzecią rękę" zawartość paczek przygotowanych do związania.

Resztki, pozostające w kasetce kasy dziennej na dzień następny, są również codziennie sprawdzane (zasadniczo przez skarbnika) w obecności kasjera. Na dowód zgodności kontrolujący składa swój podpis w książce kasowej.

Stan gotówki przechowywanej w skarbcu codziennie uzgadniają skarbnicy w ten sposób, że jeden z nich przelicza ilość wiązek i luźnych paczek biletów bankowych oraz worków z bilonem, drugi zaś odkreśla odpowiednie pozycje w księdze zapasu gotówki. Niezależnie jednak od tej kontroli kierownik oddziału lub jego zastępca przeprowadza co najmniej raz na miesiąc doraźną kontrolę zapasu gotówki. Przy tej kontroli następuje sprawdzenie ilości paczek w każdej wiązce, wyrywkowe sprawdzenie zawartości pewnej ilości paczek i szczegółowe skontrolowanie pozostałości kasy dziennej oraz porównanie gotówki z księgą zapasu gotówki. Przeprowadzającemu kontrolę kierownikowi lub zastępcy kierownika oddziału mogą pomagać przy tych czynnościach powołani przez niego pracownicy innych komórek oddziału.

Oprócz miesięcznej kontroli gotówki w skarbcu kierownik oddziału lub jego zastępca co najmniej raz na kwartał przeprowadza kontrolę wszystkich wartości przechowywanych w skarbcu; przy tej kontroli szczegółowo sprawdza on zgodność wartości znajdujących się w skarbcu ze stanami wykazanymi w głównej księdze kontroli oraz w innych książkach skarbcowych.

Wyniki przeprowadzonych kontroli skarbca, jak też przejęcie skarbca przez nowego skarbnika, wpisuje się w formie protokularnej do „książki przejęcia skarbca i przeprowadzonych rewizji".

S. S.

Pytania kontrolne:

1) Podać charakterystyczne cechy operacji kasowych Banku;
2) Opisać organizację aparatu kasowego i zadania poszczególnych jego komórek;
3) Co to jest kasa dzienna — opisać czynności kasjerskie przy przyjmowaniu wpłat i dokonywaniu wypłat;
4) Jakie książki prowadzi kasjer i do czego one służą?
5) Podać różnicę między sortownią pomocniczą, a sortownią zwykłą i opisać organizację pracy w sortowni;
6) W jakich książkach wykazuje się stan wartości przechowywanych w skarbcu?
7) Wymienić środki stosowane dla inkasa utargów przedsiębiorstw;
8) Opisać sposób składania wpłat w kasie wieczorowej i czynności przy przyjmowaniu tych wpłat;
9) Na czym polega inkaso za pośrednictwem urzędów pocztowych?
10) W jaki sposób zapewnia się należyte bezpieczeństwo gotówki wpłacanej i przechowywanej w oddziałach?

WSPÓŁZAWODNICTWO

UWAGI NA TLE OCENY WYNIKÓW WSPÓŁZAWODNICWA PRACY W NARODOWYM BANKU POLSKIM W IV KWARTALE 1950 R.

Współzawodnictwo pracy w NBP w IV kwartale 1950 roku, było w zasadzie współzawodnictwem zespołowym i miało charakter zobowiązaniowy. Ocena wyników dokonana została zgodnie z wytycznymi zawartymi w ogólnych zasadach socjalistycznego współzawodnictwa pracy w NBP, ustalonymi przez Zarząd Główny ZZPF w porozumieniu z Zarządem NBP. Nagrody zostały zaaprobowane przez komisję centralną z uwzględnieniem wyżej wspomnianych zasad na podstawie oceny wykonania zobowiązań podjętych na naradach pracy w ciągu IV kwartału roku ubiegłego. Za podstawę do oceny służyły sprawozdania komisji zakładowych, opinie komisji na szczeblu wojewódzkim w odniesieniu do oddziałów terenowych oraz opinie jednostek organizacyjnych centrali Banku w odniesieniu do oddziałów wojewódzkich, a także do oddziałów terenowych, wytypowanych przez oddziały wojewódzkie do wyróżnienia.

Charakterystyka pracy w oddziałach.

Czwarty kwartał 1950 roku, cechował wielki dodatkowy wysiłek zespołów wszystkich oddziałów. Równocześnie bowiem ze stałym wzrostem normalnych czynności i zwiększaniem się zakresu działania NBP — oddziały wykonały trudne i o dużym znaczeniu prace dodatkowe, którymi były:

a) uruchomienie 174 nowych oddziałów, co prawie dwukrotnie zwiększyło liczbę oddziałów NBP;

b) przeprowadzenie akcji wymiany pieniędzy, która to akcja wybitnie zaciążyła na działalności oddziałów w czwartym kwartale 1950 roku, powodując poważne zatory i zaległości w pracach bieżących;

c) wykonanie czynności bilansowych na przełomie roku 1950/51 — co wymagało również większego nakładu pracy niż w poszczególnych miesiącach innych kwartałów.

Zbieżność tylu prac dodatkowych oraz konieczność terminowego ich wykonania spowodowała na odcinku normalnych prac oddziałów przejściowe osłabienie sprawności, przy czym zaniedbane zostały częściowo również zagadnienia akcji oszczędnościowej, racjonalizatorskie, szkoleniowe i inne. Można tym w pewnej mierze tłumaczyć brak sprawozdań z kilku województw o wynikach współzawodnictwa w czwartym kwartale ubiegłego roku.

Sprawozdania.

Sprawozdania wielu oddziałów dają pełny i ciekawy obraz współzawodnictwa. Ze sprawozdań tych można było wyciągnąć prawidłowe wnioski do oceny wyników.

Niektóre jednak z oddziałów dały sprawozdania w zbyt łakonicznej formie już to nie zamieszczając konkretnych danych świadczących o osiągniętych wynikach; już to nie precyzując podjętych zobowiązań. Były nawet i takie sprawozdania, które należałoby potraktować wyłącznie jako ogólny opis działalności oddziału, gdyż ani słowem nie wspomniano w nich o współzawodnictwie, o podjętych zobowiązaniach i stopniu ich wykonania.

Przyczyną niejednolitej, a często niewłaściwej formy sprawozdań był przede wszystkim brak dokładnych wytycznych odnośnie sprawozdawczości. Wytyczne te powinny się ukazać w jak najkrótszym czasie.

Zobowiązania.

Na podstawie materiałów sprawozdawczych można stwierdzić, że rodzaj podejmowanych zobowiązań w znacznej większości oddziałów wykazał prawidłowy kierunek zainteresowań i wysiłków.

Tematyka zobowiązań była różnorodna, jednak w większości przypadków zbliżona do treści podstawowych warunków ujętych w punkcie trzecim ogólnych zasad.

Większość sprawozdań wymieniało następujące wartościowe zobowiązania:

1. Podnieść wydajność pracy o x% w działach
2. Przez dokładną pracę zmniejszyć ilość reklamacji o x%;
3. Zlikwidować zaległości (powstałe wskutek akcji wymiany pieniędzy);
4. Przeprowadzić x dodatkowych kontroli prawidłowego wykorzystania środków obrotowych, funduszu płat itp.;
5. Przeszkolić x pracowników w dziale . . . . .;

6. Przez racjonalne używanie maszyn zmniejszyć ilość defektów o x% ;
7. Pomimo stałego wzrostu czynności zredukować o x% godziny nadliczbowe w działach, a to drogą wzmożenia wydajności pracy i właściwego wykorzystania czasu pracy;

Z rzadziej spotykanych i równie cennych zobowiązań należy wymienić następujące:

8. Utrzymać nadal poziom pracy wykluczający reklamacje;
9. Nie dopuścić do zaległości przy liczeniu gotówki;
10. Przyczynić się do upłynnienia ponadnormatywnych zapasów towarowych na sumę ca zł x/M w przedsiębiorstwach kontrolowanych przez oddział przez . . . .
11. Przyczynić się do skrócenia cyklu wykupu faktur z pięciu na dwa — trzy dni we wszystkich przedsiębiorstwach kontrolowanych przez oddział;
12. Przeszkolić w dziale inkasowym cały personel do tego stopnia, ażeby można oddać x osób do dyspozycji innych działów;
13. Przyśpieszyć obieg dokumentów wewnątrz oddział . . . .

Jeden z oddziałów w przebiegu wykonania zobowiązań ogłaszał codziennie wyniki zespołowe i indywidualne na wewnętrznej tablicy ogłoszeń. Jak stwierdzają sprawozdania większość zespołów wykonała podjęte zobowiązania w sposób zadowalający i to albo przedterminowo, albo wykazując osiągnięcia znacznie większe niż planowano.

W jednym ze sprawozdań czytamy „Długofalowe zobowiązanie działu powzięte w ramach czynu lipcowego, a polegające na stałym przekraczaniu normy ustalonej przez Wydział Organizacyjny, było co miesiąc realizowane i to z wysoką nadwyżką.

Wysoka wydajność pracy tego działu szła w parze z wysoką jej jakością, o czym świadczy minimalna ilość reklamacji".

Inne sprawozdanie podaje „Na odcinku usprawnienia manipulacji osiągnięto pozytywne rezultaty dzięki zapewnieniu równomiernego, w ciągu dnia, dopływu dokumentów drogą porozumienia się z klientami". Powyżej przytoczone zobowiązania i inne oraz sposób ich realizacji świadczą o właściwym podejściu do zagadnienia współzawodnictwa i pogłębianiu się socjalistycznego stosunku do pracy.

Ocena wyników.

Ocena wyników współzawodnictwa w czwartym kwartale dokonana została według nowych zasad. Zarzucono więc skomplikowane matematyczne obliczenia i różne systemy punktacji, a oparto się przede wszystkim o materiały i charakterystyki dostarczone przez administrację Banku, zaś podstawą oceny były konkretne osiągnięcia zespołów.

Przy ocenie brano pod uwagę opinię przedstawicieli związku zawodowego i podstawowej organizacji partyjnej PZPR dotyczącą osiągnięć w zakresie racjonalizatorstwa i nowatorstwa, szkolenia, stosowania zasad planowego systemu oszczędzania, udziału w pracach społecznych itp.

Należy tu dodać, że uwzględniano nie tylko sumę osiągnięć za dany okres w stosunku do ilości pracowników i miejscowych warunków, ale i postęp w stosunku do poprzednich miesięcy i ogólnie w stosunku do poprzedniego kwartału.

Trzeba przy okazji podkreślić, że element dynamiki czyli wzrost osiągnięć w danym okresie powinien odgrywać bardzo dużą rolę przy ocenie wyników współzawodnictwa. Dzięki temu nawet najsłabsze zespoły będą mogły w danym kwartale osiągać przodujące miejsce, o ile wyniki ich pracy będą świadczyły o znacznym postępie w stosunku do poprzednich okresów.

Jak wspomniano na wstępie ocena wyników współzawodnictwa oddziałów terenowych przeprowadzona została najpierw na szczeblu wojewódzkim. Oddziały wojewódzkie (Ref. OKP), po skontrolowaniu i przeanalizowaniu sprawozdań komisji zakładowych oddziałów, zreferowały wyniki współzawodnictwa na konferencjach przedstawicieli administracji Banku i przedstawicieli zarządów okręgu ZZPF, w wyniku których zostały sporządzone listy oddziałów wyróżnionych.

Listy oddziałów wyróżnionych wraz z odnośnymi sprawozdaniami komisji zakładowych oraz sprawozdania z wyników współzawodnictwa w oddziałach wojewódzkich — otrzymał Wydział Organizacyjny. Cały ten materiał został w centrali Banku sprawdzony i przeanalizowany przez Departament Kredytowy, Departament Ogólny, Departament Emisyjny i Wydział Inspekcji i Kontroli.

Wymienione jednostki organizacyjne centrali wypowiedziały się na piśmie odnośnie każdego sprawozdania (zespołu) w następujących sprawach zasadniczych:

a) czy podjęte zobowiązania i osiągnięte wyniki są wartościowe;

b) czy ogólna działalność zespołu (oddziału) zasługuje na wyróżnienie i w jakim stopniu lub też nie zasługuje na wyróżnienie.

Odpowiedzi na powyższe pytania udzieliły wymienione jednostki organizacyjne na podstawie materiałów statystycznych i innych (np. wykazy czynności, rejestr uchybień, rejestr reklamacji, sprawozdania porewizyjne itp.), a także na podstawie ogólnych informacji dotyczących opiniowanych zespołów.

Z otrzymanych w ten sposób czterech do pięciu ocen wyprowadzono średnie, które zostały wraz z całym materiałem przedłożone i zreferowane komisji centralnej.

Nagrody.

Komisja centralna po zapoznaniu się z przedłożonym jej materiałem wyróżniła 20 zespołów (oddziałów), a mianowicie: dwa w grupie najlepszych, siedem w grupie bardzo dobrych i jedenaście w grupie dobrych.

Oczywiście spod oceny zostały wyeliminowane oddziały, które:

a) nie brały udziału we współzawodnictwie;

b) nie nadesłały sprawozdań komisji zakładowych powołanych do oceny wyników współzawodnictwa;

c) zostały wyeliminowane już przez komisje na szczeblu wojewódzkim.

Wyróżnionym zespołom (oddziałom) zostały przyznane przez zarząd Banku następujące nagrody:

I. *dla zespołów, które uzyskały ocenę najlepszą.*

1.	Nowy Bytom	— 3.000.— zł
2.	Świętochłowice	— 7.500.— zł

II. *dla zespołów, które uzyskały ocenę bardzo dobrą*

3.	Brzeg	— 2.500.— zł
4.	Bydgoszcz Woj.	— 12.000.— zł
5.	Gliwice	— 9.000.— zł
6.	Katowice Woj.	— 16.000.— zł
7.	Racibórz	— 4.000.— zł
8.	Rybnik	— 5.000.— zł
9.	Zabrze	— 5.000.— zł

III. *dla zespołów, które uzyskały ocenę dobrą*

10.	Brodnica	— 2.000.— zł
11.	Bydgoszcz I O/M.	— 3.500.— zł
12.	Gdańsk — Wrzeszcz	— 3.000.— zł
13.	Katowice II O/M	— 3.000.— zł
14.	Opole Woj.	— 4.000.— zł
15.	Pabianice	— 3.000.— zł
16.	Paczków	— 1.000.— zł
17.	Poznań Woj.	— 15.000.— zł
18.	Siemianowice	— 1.500.— zł
19.	Toruń	— 6.000.— zł
20.	Ząbkowice Śl.	— 1.500.— zł

Wyróżnionym zespołom (oddziałom) przyznane zostały nagrody w wysokości zależnej od stopnia wyróżnienia i ilości członków zespołu. W poszczególnych grupach wyróżnionych oddziałów gradacji nie zastosowano, wobec czego oddziały uszeregowane zostały w kolejności alfabetycznej. Pożądane byłoby by w następnym kwartale została zastosowana gradacja ocen i nagród również w grupach.

Jednocześnie z przyznaniem nagród komisja centralna ustaliła ogólne zasady ich rozdziału, a mianowicie:

1. Nagrody pieniężne otrzymują bezpośrednio oddziały wyróżnione z tym, że rozdział nagród w oddziałach dokonać powinna komisja składająca się przedstawicieli:

   a) Kierownictwa oddziału;

   b) Rady Miejscowej;

   c) Zakładowej Komisji Współzawodnictwa Pracy;

   d) POP PZPR.

2. Nagrody powinni otrzymać tylko ci pracownicy którzy w wybitny sposób przyczynili się do osiągniętych przez dany zespół wyników;

3. Minimalną i maksymalną wysokość nagrody pieniężnej na jednego pracownika ustalono następująco:

grupa	minimum	maksimum
I. w zespołach najlepszych	zł 200.—	zł 500.—
II. w zespołach bardzo dobrych	zł 150.—	zł 450.—
III. w zespołach dobrych	zł 100.—	zł 400.—

4. Listę osób nagrodzonych i wysokości nagród przyznanych tym osobom powinny oddziały ogłosić przez wywieszenia na wewnętrznej tablicy ogłoszeń.

W jednym ze sprawozdań czytamy:

„Podsumowując wyniki naszego oddziału za czwarty kwartał 1950 r. widzimy jak wspaniałe owoce wydaje zespołowe współzawodnictwo i przestrzeganie dyscypliny pracy . . . . ."

Sądzimy, że w ten sam sposób mogłyby wyrazić się wszystkie przodujące oddziały. Przy analizie sprawozdań z wyników współzawodnictwa stwierdzono, że zagadnienie współzawodnictwa najlepiej postawione jest w oddziałach, które jednocześnie wykazały się najlepszymi wynikami swojej działalności, i które mogą poszczycić się wysoką jakością i wydajnością pracy.

Zespoły tych oddziałów rozumieją bowiem, że rozwój współzawodnictwa socjalistycznego i racjonalizatorstwa to znakomity oręż w walce o podniesienie wydajności i jakości pracy.

Podniesienie poziomu pracy to decydujący czynnik podniesienia stopy życiowej przez podniesienie zarobków i obniżkę cen. Walka o podniesienie jakości i wydajności pracy, a tym samym obniżenie kosztów produkcji i usług jest prawem rozwojowym gospodarki socjalistycznej.

KOMUNIKATY W SPRAWIE WSPÓŁZAWODNICTWA PRACY

WEZWANIE DO WSPÓŁZAWODNICTWA I PODEJMOWANIA ZOBOWIĄZAŃ

Do Wydziału Organizacyjnego napłynęło szereg kopii umów o współzawodnictwo pracy w pierwszym kwartale b. r. z wezwaniem wszystkich pracowników Narodowego Banku Polskiego o podjęcie współzawodnictwa w pierwszym i drugim kwartale w oparciu o odpowiednie zobowiązania, wynikające z planów pracy i ogólnych warunków współzawodnictwa w Narodowym Banku Polskim.

Z wezwaniem wystąpili pracownicy następujących oddziałów: Bielawa, Bytom, Chodzież, Chorzów, Gdańsk Wojewódzki, Gdańsk—Wrzeszcz, Kościerzyna, Lubaczów, Nowa Ruda, Przasnysz, Sanok, Sosnowiec, Świętochłowice, Świnoujście, Wejherowo, Zduńska Wola. Pracownicy oddziału w Tomaszowie Mazowieckim wezwali pracowników oddziałów w Zgierzu i Brzezinach do kontynuowania w roku 1951 długofalowego współzawodnictwa zgodnie z umową zawartą przez koła związkowe w Pabianicach, Piotrkowie i Tomaszowie.

Zobowiązania pracowników oddziału w Bytomiu przedrukowujemy w całości. Z zobowiązań pracowników pozostałych oddziałów podajemy tylko te, które zasługują na specjalną uwagę. Większość bowiem zobowiązań jest podobna do zamieszczonych w niniejszym komunikacie lub też bardzo zbliżonych do ogólnych warunków.

ODDZIAŁ BYTOM, DZIAŁ KASOWY

I. Zobowiązania zespołowe.

(B — 8) *Pracownicy sortowni* zobowiązują się wykonać normę w 105%.

II. Zobowiązania indywidualne.

(B — 4a) Skarbnicy: *ob. Pagacz i ob. Zejer* zobowiązują się przejrzeć i uporządkować zbiór rewersów według Instrukcji Kasowej — do dnia 15 lutego br.

(B — 4b) Skarbnicy zobowiązują się również do końca lutego br. doprowadzić do porządku stan worków bilonowych.

(B — 8a) *Ob. Białas Teresa* zobowiązuje się wykonać normę w 115%, *ob. Szczypa Lidia* zobowiązuje się wykonać normę w 115%, *ob. Kaczmarczyk Elżbieta* zobowiązuje się wykonać normę w 115%.

(B — 8b) Kierownik Kasy „A" i „M" *ob. Lewiński* zobowiązuje się również przeszkolić jednego pracownika, aby w razie urlopu czy choroby miał zastępstwo.

(B — 8c) Wyżej wspomniani skarbnicy przyjmują dodatkowe czynności tj. prowadzenie wykazu czynności i wykazu godzin nadliczbowych.

(B — 9) Kasjerzy: *ob. Białas Aniela, Świerzy Dorota, Schitek Magdalena, Surma Natalia, Mróz Stanisław i Wantulok Jerzy* zobowiązują się przez staranną pracę niedopuścić do różnic kasowych.

(C — 1) Kierownik sortowni *ob. Niedzielski* zobowiązuje się przeszkolić jednego pracownika w pierwszym kwartale aby w razie potrzeby mógł go zastąpić.

DZIAŁ RACHUNKÓW OSOBOWYCH

I. Zobowiązania zbiorowe.

(C — 1) *Cały zespół działu rachunków osobowych* zobowiązuje się dokładnie i szybko pracować w celu wyeliminowania godzin nadliczbowych (z wyjątkiem sobót).

II. Zobowiązania indywidualne.

(C — 1a) *Grupa drugiej likwidatury* zobowiązuje się dostarczać do wglądu czeki rozrachunkowe oraz obciążenia w drodze działowi kredytowemu do godziny 13.

(C — 1b) *Grupa primanotowa* — uzgodnić przelewy otrzymane z oddziałów najpóźniej do godziny 11.

(C — 1c) Dostarczyć listy inkasowe B na dział inkasowy, w celu odnotowania wpływu należności z tytu-

łu wykupu faktur z pierwszej poczty do godziny 9, zaś z drugiej do godziny 10.

(C — 1d) Uzgodnić memoriał najpóźniej do godziny 13.

(C — 1e) *Grupa przelewów zamiejscowych:* dokładnie i bezbłędnie sporządzać awizy i oddawać je do godziny 15 na ekspedycję.

(C — 1f) *Grupa ekspedycji wyciągów:* Wyciągi wraz z załącznikami dobrze posortowane przygotować do odbioru przez dział kredytowy o godzinie 8 dnia następnego.

(C — 2) *Grupa pierwszej likwidatury:* wzorowo obsługiwać klientów i udzielać dokładnych informacji na wszelkie zapytania.

(B — 3) *Grupa drugiej likwidatury:* nie dopuszczać do sald debetowych na rachunkach osobowych nie kontrolowanych przez dział kredytowy.

(C — 1) Ob. ob. *Mikoszewska Krystyna i Gąsior Teresa* zobowiązują się przeszkolić w pierwszym kwartale po dwóch pracowników.

DZIAŁ KREDYTOWY

I. Zobowiązania zbiorowe.

(A — 1a) Wykonać ustalony dla oddziału na pierwszy kwartał br. plan kredytowy z oszczędnością ca 5 — 10% globalnego planu.

(A — 1b) Przeprowadzić wśród pracowników służby finansowej kontrolowanych jednostek instruktaż w przedmiocie zasad właściwego opracowania kwartalnych planów finansowania.

(A — 1c) Opracować przedterminowo wspólnie z przedstawicielami przedsiębiorstw wyżej wymienione plany jak również przedterminowo przeanalizować i zaopiniować te plany oraz przedterminowo opracować plany zbiorcze, co poszczególne grupy wykonają, w następujących terminach:

Grupa I do dnia 26. II. br.
Grupa II do dnia 28. II. br.
Grupa III do dnia 1. III. br.

(A — 1d) Przekazać całość planów przeanalizowanych i zaopiniowanych oddziałowi wojewódzkiemu w dniu 3. III. br. tj. na cztery dni przed terminem przewidzianym instrukcją służbową.

(A — 3) Pogłębić analizę sprawozdań przedsiębiorstw z wykonania planowego funduszu płac.

(A — 7) Maksymalnie obniżyć przeterminowane zadłużenie przedsiębiorstw na ultimo pierwszego kwartału br., przede wszystkim przez podejmowanie natychmiastowych skutecznych interwencji w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w gospodarce przedsiębiorstw.

(A — 8a) Podnieść dyscyplinę finansową kontrolowanych przedsiębiorstw w pierwszym rzędzie na odcinku regulowania przez nie ich ustawowych zobowiązań, przez wzmocnienie kontroli terminowości i prawidłowości wypłat.

(A — 8b) Przeprowadzić poza planem lustracji na pierwszy kwartał br. dodatkowo jedną lustrację w zakładzie przemysłowym.

(A — 8c) Wzmocnić intensywność kontroli fakturowania w przedsiębiorstwach wykazujących zaległości, tak by doprowadzić na koniec bieżącego kwartału do stanu wykazującego widoczną poprawę w porównaniu ze stanem na ultimo czwartego kwartału ubiegłego roku.

(C — 3a) Sporządzić sprawozdanie ekonomiczne za czwarty kwartał ubiegłego roku do dnia 28. 1. tj. o dwa dni przed terminem.

(C — 3c) Przedterminowo sporządzić sprawozdania z wygospodarowania ponadplanowej akumulacji zysku za czwarty kwartał ubiegłego roku, tj. do dnia 5. 2. br.

(C — 3c) Przedterminowo sporządzić sprawozdania z kontroli obliga za styczeń br.:

Grupa I do dnia 3. II. br.
Grupa II do dnia 3. II. br.
Grupa III do dnia 5. II. br.
Grupa IV do dnia 5. II. br.

za luty br.

Grupa IV do dnia 3. III. br.
Grupa I do dnia 3. III. br.
Grupa II do dnia 6. III. br.
Grupa III do dnia 6. III. br.

(C — 3d) Przeanalizować przedterminowo tj. do dnia 20. II. br. bilanse dotąd nieprzeanalizowane.

(C — 3e) Przedterminowo sporządzić zbiorcze branżowe zestawienie z wykonania planów funduszów płac za XII/50 i I/51 — grupa ogólna w terminie do dnia 5. II. br. i 5. III. br.

(C — 3f) Przedterminowo sporządzić sprawozdanie z przyśpieszenia obiegu środków obrotowych w zakładach przemysłowych do dnia 28. 1. 1951 r.

(C — 3g) Dostarczać grupie ogólnej materiału bezbłędnego i sprawdzonego dla dekadowego wykazu zadłużenia oddziału — najpóźniej do godziny 8,30 dnia następnego po dekadzie.

II. Zobowiązania indywidualne.

(A — 5) *Grupa pierwsza* zobowiązuje się dodatkowo, że w terminie do dnia 15. III. br. przeprowadzi wyrywkowe kontrole we wszystkich kontrolowanych przedsiębiorstwach na odcinku fakturowania oraz upłynniania zapasów ponadnormatywnych.

(C — 3a) *Ob. Gołębiowski* zobowiązuje się sporządzić sprawozdanie z akumulacji obiegu środków obrotowych w jednej z kopalń węgla w terminie do dnia

28. 1. 1951 r. Zobowiązanie to ob. Gołębiowski rzucił jako wezwanie pozostałym kolegom i koleżankom.

(C — 3b) *Ob. Dąbrowska* w terminie do dnia 28.I. br. sporządzi sprawozdanie z akumulacji obiegu środków obrotowych w jednym zakładzie przemysłowym.

(C — 3c) *Ob. Tarasiewiczowa* w terminie do dnia 3. II. br. sporządzi sprawozdanie z akumulacji środków obrotowych w jednostkach podległych centrali handlowej.

(C — 3d) *Ob. Wiencierz* zobowiązuje się w terminie do dnia 10. II. br. wykonać zaległe analizy bilansów w ılości 6 sztuk, w dwóch zakładach górniczo-hutniczych.

DZIAŁ OBSŁUGI BUDŻETU PAŃSTWA

(B — 2a) Załatwiać wszystkie zlecenia w dniu ich otrzymania.

(B — 2b) Bezzwłocznie księgować polecenia otwarcia kredytów i zawiadamiać zainteresowane jednostki budżetowe.

(B — 3) Niedopuszczać do przekroczeń limitów kredytowych.

(B — 6a) Zamieszczać prawidłową klasyfikację budżetową na dowodach wpłat i wypłat.

(B — 6b) Przesyłać terminowo i bezbłędnie dekadowe i miesięczne sprawozdania.

(C — 2a) Zaznajomić prezydia gminnych rad narodowych — wydziały finansowe Prezydium Miejskiej i Powiatowej Rady Narodowej w Bytomiu z rozbiciem dekadowym globalnych wpływów na wpływy budżetu centralnego i budżetu terenowego.

(C — 2b) Ustalić pogotowie kasowe dla wszystkich jednostek budżetowych do dnia 28. II. br.

DZIAŁ INKASOWY

I. Zobowiązania zbiorowe.

(B — 8b) *Grupa podaży miejscowej* — zobowiązuje się do dokładnego i bezbłędnego kierowania faktur do banków płatników oraz oddawać wysyłki faktur do kontroli do godziny 14,15 a nie jak dotychczas o godzinie 14,45.

(B — 8c) *Grupa podaży zamiejscowej* — zobowiązuje się listy mylnie kierowane do O/Bytom oddawać do godziny 12 na podaż miejscową zamiast jak dotąd o godzinie 12.30.

(B — 8d) Układać alfabetycznie potwierdzenia do godziny 10, zamiast jak dotąd do godziny 10.30.

(B — 8e) Listy C oddawać do działu kredytowego przed godziną 8.10 zamiast jak dotychczas o godzinie 8.30.

(B — 8f) *Grupa wykupu faktur* — zobowiązuje się oddawać drugi wykup faktur do kontroli do godziny 10.30, zamiast jak dotychczas do godziny 11.

(B — 8g) Wykup na dzień następny oddawać do godziny 14.30, zamiast jak dotychczas do godziny 15.

(B — 8h) Nakłaniać klientów do wcześniejszego doręczania zastrzeżeń w dniu wykupu a mianowicie do godziny 10.

(B — 8j) *Grupa należności fakturowych* — zobowiązuje się podać do działu kredytowego na dekadę wysokość należności fakturowych do godziny 9.30, a nie jak dotychczas do godziny 12.

II. Zobowiązania indywidualne.

(C — 1) *Ob. Warchoł Kamila* zobowiązuje się przeszkolić trzy osoby w całokształcie pracy działu inkasowego oraz cztery osoby w pracach pewnych grup działu.

(B — 8i) *Ob. Nowicka* zobowiązuje się oddać inkaso automatyczne do działu rachunków osobowych do godziny 11.30, a nie jak dotychczas o godzinie 12.

(B — 8j) Usunąć zahamowania cyklu inkasowego powstające wskutek mylnego kierowania faktur do niewłaściwych banków płatnika.

REFERAT PLANOWANIA KASOWEGO

(C — 1a) Przeszkolić do dnia 31. III. 1951 r. dwie osoby w całokształcie planowania a w szczególności w zakresie sprawozdawczości dekadowej i miesięcznej.

(C — 1e) Przeprowadzić kontrole w 80 instytucjach budżetowych — do dnia 31. III. 1951 r.

(C — 3d) Skrócić wszystkie terminy sprawozdawczości o jeden dzień.

DZIAŁ OGÓLNY

(C — 3) Terminowo załatwiać korespondencję, terminowo sporządzać wykazy statystyczne i sprawozdania oraz bezbłędnie wykonywać maszynopisy.

(C — 4) Sprawnie i terminowo uporządkować sprawy inwentaryzacyjne. Opracować schemat organizacyjny i szczegółowy regulamin pracy działu. Przygotować rejestr i podział czynności grupy księgowości. Opracować plan szkolenia w ramach działu ogólnego i w ramach innych działów manipulacyjnych. Przez zwiększenie wydajności pracy i dokonanie zmian organizacyjnych ograniczyć pracę w godzinach nadliczbowych tylko do prac niezależnych od działu (poczta, szofer, księgowość).

ODDZIAŁ CHODZIEŻ

(C — 3) Przesyłać sprawozdawczość przyśpieszoną w czasie godzin urzędowych tj. między 14 — 15, a to w celu zupełnego zlikwidowania pracy w godzinach nadliczbowych w dziale księgowości.

ODDZIAŁ CHORZÓW

(A — 7) Zmniejszyć zadłużenie przedsiębiorstw na rachunkach kredytu przeterminowanego o 30%.

(B — 8) Podnieść wydajność pracy w sortowni o 10%.

(C — 2) Zmniejszyć ilość reklamacji o 50%.

(B — 1) Wyuczyć uczestników planu kasowego zasad planowania i realizowania planu oraz wpływać na nich w tym kierunku, aby sprawozdania miesięczne i wnioski były w 100% składane w terminach podanych w instrukcji i opracowywane na podstawach realnych z wykluczeniem znacznych odchyleń między wnioskiem a wykonaniem.

(B — 5) W celu przyśpieszenia cyklu obrotów środków płatniczych zlikwidować w 100% zaległe zobowiązania fakturowe i niedopuszczać do ich powstawania.

ODDZIAŁ GDAŃSK - WRZESZCZ

(A — 1) Opracować plan kredytowy na drugi kwartał 1951 r. w terminie do dnia 25 lutego 1951 r. przy ścisłej współpracy z jednostkami finansowymi.

(B — 10) Niedopuścić do zaległości przy liczeniu pieniędzy z wyeliminowaniem pracy w godzinach nadliczbowych.

ODDZIAŁ ŚWIĘTOCHŁOWICE

(B — 8) Kasjer ob. *Olszówka Karol* zobowiązuje się, że w soboty, mimo wzmożonego ruchu w te dni oraz krótszych godzin kasowych, samodzielnie obsłuży klientów w normalnych godzinach bez uruchamiania (jak dotychczas) drugiej kasy, która byłaby uruchamiana jedynie cztery dni w miesiącu (ultimo, medio).

(B — 5) Dział inkasa zobowiązuje się przygotowywać wykup list w przeddzień terminu wykupu, co pozwoli oddawać je do wykupu na rachunki osobowe w dniu płatności już o godzinie 8. Poszczególne działy zobowiązują się opracować swoje harmonogramy pracy.

WYJAŚNIENIA W SPRAWIE WSPÓŁZAWODNICTWA

Treść odpowiedzi na pytania w sprawie współzawodnictwa została uzgodniona z Zarządem Głównym Związku Zawodowego Pracowników Finansowych RP.

— *Czy właściwe jest podejmowanie w ramach współzawodnictwa zobowiązań dotyczących przepracowania bezpłatnie pewnej ilości godzin nadliczbowych.*

Zagadnienie godzin nadliczbowych uregulowane jest przepisami Banku (Zb. Dz. II. str. 5. p. II), w których na wstępie czytamy:

„Praca w godzinach nadliczbowych może być wykonywana tylko w wyjątkowych przypadkach i na wyraźne zarządzenie naczelnika wydziału, kierownika oddziału lub ich zastępców kiedy mimo wytężonej pracy — wykończenie wszystkich czynności dziennych w normalnych godzinach biurowych jest niewykonalne". Praca w godzinach nadliczbowych jest wynagradzana bądź według odpowiednich stawek, bądź ryczałtem.

W myśl „Ogólnych zasad socjalistycznego współzawodnictwa pracy w NBP" praca w godzinach nadliczbowych oceniana jest ujemnie, bowiem przy ocenie osiągnięć zespołu uwzględnia się między innymi również ograniczenie lub wyeliminowanie pracy w godzinach nadliczbowych.

W przypadkach wyjątkowych i uzasadnionych, praca w godzinach nadliczbowych jest tolerowana — jednak wykazanie większej ilości godzin nadliczbowych w zasadzie zawsze rzuca niekorzystne światło na organizację pracy danej jednostki. Współzawodniczymy w zwiększaniu wydajności i jakości pracy drogą usprawnienia organizacji, metod pracy i narzędzi a nie przez powiększanie czasu pracy. Oczywiście może się zdarzyć, że dla terminowego i jak najlepszego wykonania zobowiązań, w zupełnie wyjątkowych przypadkach, zespół poświęci pewną ilość godzin pracy w godzinach pozabiurowych, jednakże nie może to być traktowane jako system zwiększania wydajności pracy.

Podejmując zobowiązanie dotyczące pracy w godzinach nadliczbowych niejako z góry zakładamy, że zamierzonego celu nie będzie można osiągnąć lepiej lub szybciej przez usprawnienie pracy, lecz członkowie zespołu koniecznie muszą wykonać zadania w godzinach nadliczbowych.

Oczywiście takie podejście do zwiększenia wydajności i polepszenia jakości pracy nie jest właściwe

i dlatego też nie jest właściwe podejmowanie, w ramach współzawodnictwa, zobowiązań dotyczących pracy w godzinach nadliczbowych.

— *Czy należy podejmować zobowiązania dotyczące szkolenia i innych spraw wymienionych we wzorze umowy o współzawodnictwie*

Zobowiązania dotyczące szkolenia i innych spraw wymienionych we wzorze umowy podejmować należy zgodnie z tekstem podanym we wzorze umowy o współzawodnictwo, zaczynającym się od słów „Ponadto zobowiązujemy się itd.".

Nie należy tego rodzaju zobowiązań po raz drugi wpisywać do treści umowy, chociażby tekst podjętego zobowiązania był zredagowany odmiennie niż we wzorze umowy.

Przy ocenie osiągnięć zespołu zawsze będą brane pod uwagę wyniki szkolenia, stosowania systemu oszczędnościowego oraz osiągnięcia racjonalizatorskie i nowatorskie — nawet gdyby w tym zakresie nie podjęto zobowiązań.

— *Dlaczego wezwania wszystkich pracowników Banku do współzawodnictwa dokonywać należy za pośrednictwem Wydziału Organizacyjnego.*

W przypadku, gdy jeden zespół wzywa do współzawodnictwa drugi zespół, wtedy wezwanie w formie kopii umowy przesyła bezpośrednio zespołowi (oddziałowi) wyzwanemu.

Jeżeli natomiast jeden zespół wzywa wszystkich pracowników Banku, a więc wszystkie oddziały i jednostki organizacyjne centrali musiałby wtedy rozesłać około 400 kopii wzorów o współzawodnictwo. Teoretycznie biorąc, gdyby wszystkie zespoły rozesłały wezwania wszystkim jednostkom organizacyjnym Banku, wtedy w jednym kwartale krążyłoby co najmniej 160.000 kopii umów. Oczywiście nie byłoby to racjonalne.

Ponadto praktyka wykazuje, że zobowiązania zawarte w umowach, których kopie przesyłane są jako wezwania, nie zawsze są właściwe.

Zdarza się bowiem, że w umowach takich jako zobowiązania podawana jest mechanicznie przepisana cała treść trzeciego punktu ogólnych zasad współzawodnictwa. Tymczasem, zgodnie z wytycznymi listu okrężnego L. 97/50 — I/A, podane w punkcie trzecim ogólnych zasad podstawowe warunki określają jedynie t e m a t y k ę, w ramach której powinny koncentrować się k o n k r e t n e z o b o w i ą z a n i a. Treść zobowiązań powinna więc być ścisła i o ile możności podawać dane cyfrowe. Zobowiązania powinny dotyczyć w pewnym rzędzie podniesienia jakości i wydajności pracy na tych odcinkach, które tego najbardziej wymagają. Nie jest więc konieczne podejmowanie zobowiązań obejmujących wszystkie tematy wymienione w punkcie trzecim ogólnych zasad, można ograniczyć się do jednego lub kilku najistotniejszych. Treść zobowiązań zaś nie musi być ujmowana ściśle, według tekstu odnośnych tematów punktu trzeciego ogólnych zasad, zobowiązania bowiem powinny być dostosowane do aktualnych zadań i warunków pracy. Jedynie dla celów statystycznych pożądane jest, by na wstępie treści każdego zobowiązania podawane były oznaczenia wskazujące na rodzaj zobowiązania.

Wskazane byłoby, aby zespół wzywający wszystkich pracowników Banku do współzawodnictwa podał w umowie tak wartościowe zobowiązania, które by mogły posłużyć jako przykład socjalistycznego stosunku do pracy i zmobilizowały inne zespoły.

Wydział Organizacyjny po przeanalizowaniu zobowiązań i zasięgnięciu w przypadkach wątpliwych opinii Związku Zawodowego podaje do wiadomości wszystkim pracownikom wartościowe wezwania w formie odpowiednich komunikatów.

— *Czy w oddziale każdy dział powinien sporządzać odrębne umowy o współzawodnictwo, czy też wystarczy jedna umowa dla całego oddziału;*

— *Czy podpisy członków zespołu powinny być zamieszczone tylko na oryginale czy również na wszystkich kopiach.*

Ad. 1) W zasadzie wystarczy sporządzenie jednej umowy całego zespołu. Oczywiście w umowie tej mogą być wyodrębnione zobowiązania poszczególnych działów z podaniem, który dział je podejmuje. W ramach zobowiązań poszczególnych działów mogą być nawet wymienione zobowiązania indywidualne, o ile takie zostaną podjęte.

Przy dużej ilości członków zespołu lub też przy bardzo obszernej treści zobowiązań można sporządzić 2 — 4 odrębne umowy np. oddzielnie dla każdego wydziału w oddziale wojewódzkim. O ile możności należy jednak ograniczać ilość umów o współzawodnictwo sporządzanych odrębnie dla poszczególnych komórek oddziału, czy wydziału, gdyż oszczędza się w ten sposób papier, a ilość umów nie ma wpływu na ocenę.

Ad. 2) Członkowie zespołu biorący udział we współzawodnictwie powinni podpisać zarówno oryginał jak i wszystkie kopie umowy o współzawodnictwo. Wyjątkowo, gdy umowę sporządzono i podpisano w czasie nieobecności któregoś z członków zespołu i gdy kopie umów

już rozesłano, można dodatkowo podpisać tylko jeden egzemplarz — pozostający w aktach oddziału. Obok podpisów powinny być zamieszczone kolejne numery, by w ten sposób ułatwić ustalenie ilości osób biorących udział we współzawodnictwie, co potrzebne jest głównie dla celów sprawozdawczych.

Z. G.

DZIAŁ instrukcyjny

DEPARTAMENT KREDYTOWY

WYCIĄGI Z PISM DEPARTAMENTU

Finansowanie przedsiębiorstw podlegających przekształceniu.

I. Przy finansowaniu przedsiębiorstw przechodzących na samodzielny rozrachunek gospodarczy należy już zasadniczo od momentu usamodzielnienia się tych przedsiębiorstw przestrzegać zasady celowego przeznaczenia kredytów — a więc udzielać tym przedsiębiorstwom takich kredytów jakie powinny odpowiadać poszczególnym przedmiotom podlegającym kredytowaniu (np.: z chwilą złożenia przez przedsiębiorstwo do inkasa faktur z tytułu realizacji produkcji własnej, towarów lub usług — należy udzielić takiemu przedsiębiorstwu kredytu inkasowego).

W związku z powyższym oddziały powinny wywierać nacisk na kontrolowane przedsiębiorstwa, ulegające przekształceniu, aby w jak najwcześniejszym terminie opracowały materiały będące podstawą do właściwego kwalifikowania udzielanych im kredytów, w miarę możliwości również przed zatwierdzeniem wysokości normatywów dla poszczególnych normowanych aktywów.

Udzielanie kredytu do rozliczenia przedsiębiorstwom przechodzącym na pełny rozrachunek gospodarczy powinno ograniczyć się tylko do tych przypadków, gdy oddział nie dysponuje żadnym materiałem, który byłby podstawą do właściwego zakwalifikowania kredytu w momencie jego udzielania. Udzielony przedsiębiorstwu kredyt do rozliczenia powinien być spłacony zgodnie z przepisami I. Sł. Dz. VI Część B § 13 — w terminie trzymiesięcznym.

II. Zadłużenia przedsiębiorstw, które w wyniku przekształcenia z przedsiębiorstw wielozakładowych stają się przedsiębiorstwami samodzielnymi powinny — w zasadzie już w momencie decentralizacji — ulec podziałowi na poszczególne usamodzielnione przedsiębiorstwa.

Nowousamodzielnione przedsiębiorstwa powinny być obciążone w tym przypadku kwotami wynikającymi z podziału tego obliga, o ile możności od razu na poszczególnych rachunkach kredytów. Podział obliga przedsiębiorstwa ulegającego przekształceniu powinien być przeprowadzony w porozumieniu z tym przedsiębiorstwem na podstawie materiałów pozwalających na ustalenie w jakim stopniu poszczególne usamodzielniające się zakłady partycypują w jego zadłużeniu na dzień przekształcenia.

O ile podział zadłużenia przedsiębiorstw ulegających przekształceniu nie może nastąpić w momencie decentralizacji, wówczas zadłużenia tych przedsiębiorstw należy prowadzić nadal na ich dotychczasowych rachunkach kredytów, które powinny być spłacane przede wszystkim z wpływów pochodzących z inkasowanych należności powstałych przed przekształceniem się przedsiębiorstwa.

W przypadku, gdy wyżej wymienione kredyty nie zostaną spłacone w sposób wyżej podany — wówczas spłata ich powinna nastąpić w ciężar rachunków usamodzielnionych zakładów w ciągu trzech miesięcy od momentu decentralizacji, według rozdzielnika, który powinno dostarczyć przedsiębiorstwo ulegające przekształceniu.

Wyjaśnia się jednocześnie, że zobowiązania przedsiębiorstwa ulegającego decentralizacji powstałe przed przekształceniem powinny być spłacane w zasadzie w ciężar rachunku operacyjnego przedsiębiorstwa ulegającego decentralizacji.

III. Finansowanie przedsiębiorstw, które na skutek usamodzielnienia się podległych im zakładów stały się jednostkami administracyjnymi (utrzymywanymi z budżetu państwa) ustalają przepisy L. O. Nr 12/51.

Sz. M.

OK/6/3 fin. Warszawa, dnia 16. 2. 1951 r.

Nabywanie przez spółdzielnie nieruchomości i ruchomości od osób prywatnych.

Zaznacza się, że niektóre organizacje spółdzielcze zakupują nieruchomości lub ruchomości od osób prywatnych. W związku z tym zwracamy uwagę, że:

1) uchwała Zarządu Centralnego Związku Spółdzielczego z dnia 1 lipca 1948 r., w sprawie zakazu zakupu mieszkań od osób prywatnych (Monitor Spółdzielczy Nr 4 z dnia 5. 8. 1948 r.), zabrania organizacjom spółdzielczym kupna mieszkań lub całych domów mieszkalnych od osób oraz spółek prywatnych.

2) zgodnie z punktem 2 uchwały Zarządu Centralnego Związku Spółdzielczego z dnia 2 listopada 1948 r. w sprawie zakazu unieruchomienia środków obrotowych w centralach spółdzielni i spółdzielniach (Monitor Spółdzielczy Nr 10 — 11 z dnia 20 listopada 1948 r.), wprowadzony został zakaz kupna od osób prywatnych oraz ich spółek wszelkiego rodzaju mienia nieruchomego i ruchomego (budowli, maszyn, narzędzi, środków transportu itp.) oraz zakaz wydzierżawiania tych przedmiotów o ile czynsz dzierżawny miałby być zapłacony z góry za okres dłuższy niż sześć miesięcy lub gdyby akt dzierżawny nakładał na najemcę obowiązek zwrotu całości lub części, wyłożonych przez właściciela lub poprzedniego posiadacza, kosztów odbudowy, remontu, adaptacji itp.

Zezwolenia na kupno lub dzierżawę wyżej omawianych obiektów mogą być w wyjątkowych przypadkach udzielane organizacjom spółdzielczym przez właściwą centralę spółdzielczą lub Centralny Związek Spółdzielczy w porozumieniu z Centralnym Urzędem Drobnej Wytwórczości.

W tym stanie rzeczy oddział, w przypadku stwierdzenia przekroczenia przez kontrolowaną organizację spółdzielczą omawianego wyżej zakazu, obowiązany jest zawiadomić o tym właściwą jednostkę nadrzędną, wstrzymując jednocześnie wypłatę środków dysponowanych na powyższe cele.

Obowiązek zawiadamiania jednostki nadrzędnej spoczywa na oddziale również w przypadku stwierdzenia, że zakup lub dzierżawa zawarte zostały w sposób niezgodny z przytoczonymi wyżej uchwałami Centralnego Związku Spółdzielczego jeszcze przed objęciem danej organizacji spółdzielczej pod kontrolę Narodowego Banku Polskiego.

Bedn.

OK/3/3 dysc. Warszawa, dnia 26. 2. 1951 r.

Zbożowy Fundusz Dowozowy Polskich Zakładów Zbożowych.

Polskie Zakłady Zbożowe zakupują zboże głównie od gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska“ po ustalonych cenach franco wagon stacja załadowcza.

W tych warunkach jasną jest rzeczą, że kwestia odległości gminnych spółdzielni od stacji kolejowych ma duży wpływ na kształtowanie się kosztów transportu, ich udział w kosztach ogólnych i z kolei na wysokość zysku brutto wymienionych spółdzielni.

W celu wyeliminowania wpływu wspomnianych odległości na kształtowanie się zysku brutto poszczególnych spółdzielni został utworzony na podstawie pisma byłego Ministerstwa Przemysłu i Handlu, Biuro Cen, Nr CE/II/5 2960 z dnia 4 stycznia 1949 r. Zbożowy Fundusz Dowozowy, administrowany obecnie przez Polskie Zakłady Zbożowe, które regulują z tego funduszu poniesione koszty dowozu zboża spółdzielniom odległym od stacji kolejowych ponad dwa km.

Wyjaśniamy jednocześnie, że gromadzenie funduszu i wypłata za dowiezienie zboża z magazynu gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska“ do stacji kolejowej względnie magazynu P. Z. Z. o ile odległość przekroczy dwa km odbywa się według następujących wytycznych:

1. Bank Rolny dokonuje we własnym zakresie potrąceń przy wypłacie należności wszystkim spółdzielniom „Samopomoc Chłopska“ biorącym udział w skupie zboża po zł 0.45 od każdych 100 kg zboża sprzedanego P. Z. Z., przy czym potrącone sumy, poszczególne oddziały B. R. przekazywać powinny do oddziału wojewódzkiego NBP na rachunek „Zbożowego Funduszu Dowozowego“ okręgu P. Z. Z.

Ze zgromadzonych w wojewódzkim oddziale NBP sum na wspomnianym rachunku okręgi P. Z. Z. dokonują wypłat na rzecz spółdzielni jedynie za dowóz zboża do stacji względnie magazynu P. Z. Z. w myśl pkt. 3 niniejszego pisma.

W żadnym przypadku nie wolno korzystać z konta Z. F. D. na inne cele jak wyżej wymienione;

2. Stawka za dowóz zboża do stacji kolejowej (względnie magazynu P. Z. Z.), której odległość przekracza dwa km wynosi zł 1,20 — za każdy tono/km;

3. Obliczenia i wypłata dopłat za dowóz odbywa się w miesiącu następnym za miesiąc ubiegły, w oparciu o materiały składane przez spółdzielnie a mianowicie: zestawienia ilości odprowadzonych zbóż dla P. Z. Z. i zaświadczenie, potwierdzone przez właściwe rady narodowe stwierdzające odległość magazynów spółdzielni od właściwej stacji zakładowej względnie magazynu P. Z. Z.

Spółdzielnie uprawnione do dopłat ze Zbożowego Funduszu Dowozowego składają wyżej wymienione materiały w delegaturze P. Z. Z., która po sprawdzeniu przesyła zestawienie ilości odprowadzonych zbóż do okręgu P. Z. Z. w celu przekazania spółdzielniom należnych im dopłat.

4. W końcu każdego miesiąca okręgi przesyłają do centrali P. Z. Z. zestawienie wpływów i nakładów Zbożowego Funduszu Dowozowego za miesiąc ubiegły, przy czym okręgi wykazujące nadwyżkę wpływów odprowadzają ją na rachunek Zbożowego Funduszu Dowozowego Centrali P. Z. Z.

Okręgi wykazujące niedobór wpływów otrzymują z centrali P. Z. Z. dotacje z przekazanych nadwyżek.

J. G.

H/1 Warszawa, dnia 24. 2. 1951 r.

Kwalifikowanie materiałów dotyczących przedsiębiorstw.

Zwraca się uwagę oddziałowi, że wszystkie materiały dotyczące przedsiębiorstw zakwalifikowane w centrali Banku jako tajne — muszą być tak samo konsekwentnie traktowane jako tajne w oddziale.

Sz. M.

OK/6/8-b, Warszawa, dnia 26 2. 1951 r.

Konto 1111 „Rachunek Specjalny w P. K. O.".

W związku z zarządzeniem ministra finansów z dnia 4 grudnia 1950 r., zmieniającym J. P. K. dla państwowych przedsiębiorstw przemysłowych i zarządzeniem ministra finansów z dnia 4 grudnia 1950 r., zmieniającym J. P. K. dla państwowych przedsiębiorstw handlowych wyjaśniamy, że przedsiębiorstwa mogą posiadać rachunek specjalny w Powszechnej Kasie Oszczędności, służący do przeprowadzenia rozliczeń z tytułu otrzymywanych przez przedsiębiorstwo kaucji. Sumy — znajdujące się na tym rachunku nie podlegają odprowadzeniu na rachunek operacyjny przedsiębiorstwa.

OK/3/3 rb. Warszawa, dnia 19. 1. 1951 r.

WYCIĄGI Z KOMUNIKATÓW WEWNĘTRZNYCH ZWIĄZKU SPÓŁDZIELNI SPOŻYWCÓW

NUMER 2/51

1 *Egzekucja administracyjna świadczeń pieniężnych na rzecz Skarbu Państwa, prowadzona przeciwko spółdzielniom.*

Ministerstwo Finansów okólnikiem z dnia 24 listopada 1950 r. Nr BD. 7608/3/50, (Dz. Urz. Min. Fin. z 1950 r., Nr 32, poz. 190), poleciło organom finansowym stosować wobec spółdzielni, podległych Centralnemu Związkowi Spółdzielczemu, które zalegają z płatnością świadczeń pieniężnych na rzecz Skarbu Państwa, przepisy okólnika z dnia 31 marca 1949 r., Nr D. V. 5274/2/1949, w sprawie egzekucji administracyjnej świadczeń pieniężnych, prowadzonej przeciwko gminnym spółdzielniom „Samopomoc Chłopska" (Dz. Urz. Min. Skarbu z 1949 r., Nr 12, poz. 63) z tym, że wykazy zaległości organa finansowe przesyłają tej organizacji spółdzielczej, której dana spółdzielnia bezpośrednio podlega.

Stosownie do powyższego zarządzenia Ministerstwa Finansów, w przypadku stwierdzenia, iż spółdzielnia zalega z zapłatą zobowiązań podatkowych — organ finansowy przesyła właściwemu Oddziałowi Okręgowemu ZSS wykaz zaległości, celem spowodowania zapłacenia ich przez spółdzielnię lub przedstawienia realnego planu likwidacji zaległości podatkowych z zaznaczeniem, iż brak odpowiedzi w ciągu miesiąca, spowoduje bezzwłoczne skierowanie egzekucji do dłużnej spółdzielni.

Nadesłany przez oddział plan likwidacji zaległości podatkowych, organ finansowy powinien rozpatrzyć w jak najkrótszym czasie i wydać stosowną decyzję w granicach posiadanych kompetencji zarówno jeśli chodzi o udzielenie ulg w formie odroczenia lub rozłożenia na raty, jak i w formie umorzenia zaległości.

Jeżeli jednak spółdzielnia nie otrzyma warunków spłaty zaległości — organ finansowy zawiadomi o tym oddział okręgowy ZSS oraz wdroży bezzwłocznie egzekucję przeciwko dłużnej spółdzielni, dokonując w pierwszej kolejności zajęcia gotówki lub wierzytelności, nie wyłączając wierzytelności na kontach bankowych spółdzielni.

Jeżeli zastosowanie tych środków egzekucyjnych nie doprowadzi do zaspokojenia poszukiwanych należności, egzekucja będzie kierowana do ruchomości i prowadzona dalej na ogólnych zasadach.

NUMER 3/51

1 *Terminy dostaw towarowych.*

Zwraca się uwagę na konieczność podawania przez spółdzielnie dostawcom przy zamówieniach towarowych konkretnych terminów dostaw, które zobowiązywałyby odpowiednich dostawców.

Brak ustalonych pomiędzy odbiorcą i dostawcą terminów wysyłki i realizacji zamówień powoduje, że dostawcy wybierają dla siebie najdogodniejsze terminy i realizują dostawy przeważnie jednorazowo i pod koniec miesiąca, co z kolei stwarza dla spółdzielni poważne trudności płatnicze i konieczność zadłużania się pod koniec miesiąca na rachunkach kredytów przeterminowanych.

W związku z powyższym zarządy spółdzielni powinny wejść w ścisły kontakt z dostawcami i ustalić warunki i terminy dostaw towarów. Gdyby powtarzały się wypadki otrzymywania partii towarów pod koniec miesiąca należy o nich zawiadamiać oddział okręgowy oraz oddział NBP finansujący spółdzielnie.

Nadmienia się, że posiadamy zapewnienie ze strony Departamentu Kredytowego NBP wpływania na dostawców spółdzielni by stosowali wysyłki towarów równomiernie.

2 *Uruchomienie kredytów inwestycyjnych na rok 1951 na cele żywienia zbiorowego.*

Departament Żywienia Zbiorowego MHW zawiadamia, że według otrzymanych informacji z Departamentu Inwestycyjnego MHW, wszelkie sprawy związane z uruchomieniem kredytów inwestycyjnych na rok 1951 przeznaczonych na cele żywienia zbiorowego, zostały już załatwione w terenowych oddziałach Banku Inwestycyjnego.

NUMER 4/51

1 *Wysokość opłat na fundusz administracyjny Z. S. S.*

Zgodnie z Uchwałą Rady Nadzorczej Z. S. S. z dnia 25 listopada 1950 r., zatwierdzoną pismem C. Z. S. z dnia 27. 1. 1951 r., Nr EO/F/280 w miejsce dotychczasowych składek rewizyjnych, z dniem 1 stycznia 1951 r., obowiązuje spółdzielnie opłata na fundusz administracyjny Z. S. S. w następującej wysokości:

a) spółdzielnie spożywców — opłacają 0,25% od całkowitego obrotu zewnętrznego,

b) spółdzielnie pracy — opłacają 0,5% od całkowitego obrotu zewnętrznego.

Najwyższa opłata miesięczna spółdzielni nie może przekraczać zł 150.000.—

2 *Zmiana numeru konta bankowego funduszu inwestycyjnego.*

Wpłaty sum przypadających do odprowadzenia na fundusz inwestycyjny Z. S. S. należy obecnie dokonywać na konto Centrali Banku Inwestycyjnego Nr 700 w Oddziale Głównym Narodowego Banku Polskiego w Warszawie, zaznaczając, że jest to wpłata na rachune środków nielimitowanych Nr 5351—1 (a nie jak dotychczas Nr 504—1) i że zarachowana ma być na fundusz inwestycyjny Związku Spółdzielni Spożywców w Warszawie, ul. Grażyny 13.

3 *Rozliczenie wpłat dokonanych na fundusz inwestycyjny 1950 roku, z tytułu 0,2% od obrotu.*

Spółdzielnie, które dokonywały wpłat na fundusz inwestycyjny z tytułu 0,2% od obrotu, powinny zaliczyć te wpłaty na poczet sum przypadających do przekazania z tytułu odliczeń od czystej nadwyżki według bilansu rocznego za rok 1950 oraz różnicy między bieżącą amortyzacją i wysokością zatwierdzonego planu kapitalnych remontów.

Sumy, które przewyższają kwoty przypadające do rozliczenia za rok 1950, zostaną zaliczone na poczet odliczeń od czystej nadwyżki roku bieżącego.

4 *Zakup kapusty kwaszonej i ogórków kwaszonych od producenta rolnego.*

Na skutek starań Z. S. S., M. H. W. Dep. Art. Roln. i Spożywczych pismem z dnia 6. 2. 1951 r., Nr R—III—D—55/26 zezwolił na bezpośredni skup od producenta rolnego kapusty kwaszonej i ogórków kwaszonych na warunkach wymienionych w zezwoleniu M. H. W. z dnia 14 kwietnia roku ubiegłego Nr R—IV—B—14a/8. (Okólnik Z. S. S. Nr 4, z dnia 20. 4. 1950 r.).

Jednocześnie M. H. W. anuluje z pisma ostatnio wymienionego (z dnia 14. 4. 1950 r.) zezwolenie na zakup od producenta przetworów pomidorowych.

Bezpośredni zakup kapusty kwaszonej i ogórków kwaszonych przez spółdzielnie spożywców należy traktować wyłącznie jako uzupełnienie puli towarowej, otrzymywanej od central zaopatrujących i w żadnym wypadku nie zwalnia spółdzielni od odbioru towaru od central zaopatrujących w ilości planowane.

Zakup kapusty kwaszonej i ogórków kwaszonych z wytwórni prywatnych może być dokonywany jedynie przez Centralę Spożywczą za pośrednictwem prywatnego przemysłu spożywczego na podstawie zezwolenia M. H. W., Departament Artykułów Rolniczych i Spożywczych.

5 *Podatek od spożycia w roku 1951.*

W sprawie podatku od spożycia w roku 1951 podaje się poniżej treść pisma M. H. W., Departament Finansowy z dnia 14 lutego br. Nr F—IV—C—1f/3:

„Departament Finansowy M. H. W. po porozumieniu z Ministerstwem Finansów wyjaśnia, że obowiązek pobierania podatku od spożycia, określony w art. 39 dekretu z dnia 20 marca 1946 r., o podatkach komunalnych, którego moc stosownie do postanowień uchwały KERM z dnia 28 stycznia 1950 r. i wydanego na tej podstawie pisma okólnego Ministerstwa Administracji Publicznej z dnia 11 lutego 1950 r. (Dz. Urzędowy Ministerstwa Administracji Publicznej Nr 8, poz. 52), przedłużona została tylko na rok 1950, wygasł z dniem 1 stycznia br. z mocy samego prawa.

DZIAŁ racjonalizacji

OPISY METOD PRACY.

GRUPA OGÓLNA DZIAŁU FINANSOWANIA I KONTROLI

W związku z tematami Głównej Komisji Projektów Usprawnienia Administracji opublikowanymi w Nr 1 „Wiadomości NBP" na stronie 78 ob. JULIUSZ LENCZEWSKI z Oddziału Warszawa — Mokotów nadesłał projekt organizacji pracy w grupie ogólnej działu finansowania i kontroli przedsiębiorstw.

Na powyższy temat powinna rozwinąć się dyskusja. Prosimy więc o nadsyłanie uwag, opracowań, projektów itp., które przyczynią się do szczegółowego opracowania tego zagadnienia, do ustalenia jak najbardziej racjonalnego podziału czynności w działach finansowania i kontroli przedsiębiorstw.

Działalność grupy ogólnej sprowadza się zasadniczo do:

1) Zaznajamiania kol. kol. z aktualnymi zarządzeniami wraz z ich interpretacją;

2) Koordynacji pracy poszczególnych grup operacyjnych branżowych w zakresie kontroli wstępnej i bieżącej;

3) Współpracy z grupami operacyjnymi w zakresie kontroli następnej;

4) Szkolenia zawodowego;

5) „Pogotowia ratunkowego" przy terminowych zleconych pracach operacyjnych.

Kontrola wewnętrzna prac działu jest przeprowadzana bieżąco przez specjalnie wyodrębnioną komórkę jednoosobową — kontrola działu, który nie wchodzi w skład grupy ogólnej i podlega bezpośrednio kierownikowi oddziału.

Grupa ogólna dzieli się na cztery referaty prowadzone przez samodzielnych referentów, których pracę koordynuję kierownik grupy. Referenci specjalizują się w zakresie swoich zagadnień, chociaż obowiązuje ich znajomość ogólna wszystkich spraw. Poszczególne ciekawsze wypadki dyskutowane są przez całą grupę przed daniem odpowiedzi grupie operacyjnej.

Schemat organizacyjny grupy wygląda następująco:

Referat I.

1) Podstawowe założenia systemu finansowego;

2) Sekretariat działu;

   a) aktualizowanie zbioru zarządzeń, okólników, listów okrężnych i informacyjnych;

   b) prowadzenie terminarza czynności działu;

   c) wydawanie biuletynów wewnętrznych;

   d) powielanie druków i wyciągów z zarządzeń;

   e) korespondencja ogólna dotycząca kilku branż.

Zaznajamianie kolegów referentów na dziale z aktualnymi zagadnieniami odbywa się w zależności od nagłości spraw, przez:

a) wpisywanie treści zarządzeń do zeszytu informacyjnego, podpisywanego przez wszystkich kolegów;

b) ogłaszanie na tablicy działu o nadejściu nowego L. O. lub okólnika, który znajduje się w zbiorze grupy ogólnej do wglądu, z następnym sporządzeniem wyciągu dla kierownika grupy operacyjnej;

c) omawianie całości pewnych zagadnień z punktu widzenia praktycznego wraz z wyciągami z Wiadomości NBP — w formie biuletynów wewnętrznych, ukazujących się w miarę potrzeby (odbitych na powielaczu dla wszystkich). Biuletyny uwzględniają także tematy, jak: praktyczne opracowanie analizy bilansów, wskaźników szybkości obiegu, wprowadzenie w życie zasad nowej Instrukcji Służbowej VI itp.

Wszystkie druki potrzebne do analizy bilansów, kontroli funduszu płac itp., formularze i pisma okólne dla różnych branż — przygotowywane są przez grupę ogólną na powielaczu i doręczane grupom operacyjnym.

Terminarz czynności działu wydawany jest przez grupę ogólną co dwa tygodnie, z tym że terminy dostosowane są odpowiednio do wymagań sprawozdawczości Instrukcji Służbowej VI i innych;

3) Kontrola następna;
   a) kontrola wyników działalności (analiza bilansów);
   b) lustracje przedsiębiorstw.

Referent grupy ogólnej wraz z właściwym referentem grupy operacyjnej przeprowadza lustrację fragmentaryczną w ramach kwartalnych planów lustracyjnych.

4) Sprawozdawczość i uchybienia przedsiębiorstw;

Dla umożliwienia ogólnej kontroli sprawozdawczości — grupa ogólna prowadzi skorowidz kontrolowanych przedsiębiorstw w układzie branżowym, który zawiera wszystkie najważniejsze dane o każdym z przedsiębiorstw. Skorowidz ten jest bieżąco aktualizowany. Kartoteka uchybień przedsiębiorstw całego działu przechowywana jest centralnie w grupie ogólnej — bieżące wpisy uzupełniają koledzy operacyjni. Do zakresu działu Referatu I należy również sporządzanie kwartalnych sprawozdań ekonomicznych w oparciu o materiał grup operacyjnych.

Referat II.

1) Finansowanie przedsiębiorstw
   a) środki obrotowe, normowanie i źródła pokrycia;
   b) kredyty bankowe.

Wszystkie wnioski kredytowe akceptowane przez referentów operacyjnych przechodzą przez grupę ogólną, która sprawdza je pod względem formalnym i merytorycznym.

W grupie ogólnej prowadzony jest również ogólny wykaz przyznanych kredytów.

2) Fundusz Zakładowy;
3) Rachunek Różnic Cen;

Referat III.

1) Planowanie kredytowe;
   a) sporządzanie;
   b) wykonywanie.

Wszystkie kwartalne plany finansowania sprawdzane są na drugą rękę przez grupę ogólną.

2) Kontrola wstępna i bieżąca przedsiębiorstw handlowych;
   a) opiniowanie planów finansowych;
   b) kontrola dyspozycji pieniężnych.

3) Współpraca z Dziennikiem Rachunków Osobowych i Inkasowym;

Referat IV.

1) Kontrola wstępna i bieżąca przedsiębiorstw przemysłowych;
   a) opiniowanie planów finansowych;
   b) kontrola dyspozycji pieniężnych.
2) Kontrola Funduszu Płac;
3) Kapitalne Remonty i Inwestycje;

4) Akcja Socjalna.

Do najważniejszych funkcji grupy ogólnej należy sprawa szkolenia zawodowego. Niezależnie od szkolenia bieżącego działu wszyscy nowi koledzy szkoleni są wstępnie przez poszczególnych referentów grupy ogólnej w ramach specjalności referatów.

Ostatnim wreszcie zadaniem grupy ogólnej jest stała „gotowość bojowa" do wszelkiego rodzaju nagłych i terminowych akcji zleconych.

W ten sposób koordynując pracę, pomagając bieżąco i w nagłych wypadkach, podnosząc poziom zawodowy — grupa ogólna złożona z wykwalifikowanych pracowników spełnia w zupełności nałożone na nią zadania.

Pytania i odpowiedzi

FINANSOWANIE I KONTROLA PRZEDSIĘBIORSTW.

— *W jakich przypadkach w roku 1951 może mieć zastosowanie akredytywa w odniesieniu do rozliczeń między przedsiębiorstwami uspołecznionymi oraz między nimi a jednostkami budżetu Państwa (I. S. VI. Część A p. 52).*

W rozumieniu instrukcji kredytowej na rok 1951 akredytywa przestała być sankcją, której stosowania żądał bank w ubiegłym roku. Ponieważ obecnie bank nie pokrywa — poza okresem przejściowym — zobowiązań przedsiębiorstwa w ciężar kredytu przeterminowanego, tym samym żądanie otwarcia akredytywy bank pozostawia całkowicie w sferze stosunków między przedsiębiorstwami i nie ingeruje w sprawie jej zastosowania. Z żądaniem otwarcia akredytywy może wystąpić dostawca w stosunku do odbiorcy, który nie reguluje w ustalonych terminach swoich zobowiązań. Taką akredytywę bank może otworzyć tylko wówczas jeśli odbiorca posiada wolne środki na rachunku operacyjnym lub marżę niewykorzystanego kredytu. Odbiorca może nie zgodzić się na otwarcie akredytywy pomimo żądania dostawcy, jeśli dostawca nie wywiązuje się należycie z umowy w szczególności wówczas, gdy dostarcza odbiorcy towarów niezamówionych. Zdarza się to nieraz, zwłaszcza w stosunku do spółdzielni, którym centrale handlowe dostarczają towarów niezamawianych, zwykle jako dodatek do asortymentu zamawianego. Akredytywę otwiera bank w formie:

— zablokowania odpowiedniej sumy na rachunku operacyjnym przedsiębiorstwa;
— zablokowania odpowiedniej kwoty w marży niewykorzystanego kredytu, w tym przypadku jednak tylko wówczas, jeśli dana dostawa może być pokryta w ciężar odpowiedniego kredytu (np. dostawy sezonowe w ciężar kredytu sezonowego).

Jeśli w stosunku do danego przedsiębiorstwa zastosowano sankcję częściowego wstrzymania finansowania, wówczas już otwarte akredytywy bank musi honorować aż do ich wykorzystania, natomiast nowych akredytyw nie otwiera. Honorowanie już otwartych akredytyw następować powinno przez blokowanie na rachunku operacyjnym przedsiębiorstwa odpowiednich kwot przed płatnościami innych faktur (I. S. VI Część B p. 114 lit. f).

Jeśli chodzi o stosowanie akredytyw wobec jednostek budżetu państwowego, to wobec anulowania instrukcji Ministerstwa Skarbu z dnia 12. 6. 1948 r., w sprawie rozliczeń za dostawy i usługi między przedsiębiorstwami państwowymi a jednostkami budżetu państwowego, zastosowanie akredytywy wobec jednostek budżetowych może następować w zasadzie na tych samych zasadach co otwieranie akredytyw między przedsiębiorstwami. Tak więc przedsiębiorstwo może żądać otwarcia akredytywy od jednostki budżetowej, jednakże samo otwarcie może być przez bank wykonane tylko za zgodą jednostki budżetowej i następuje w formie zablokowania otwartych jej kredytów budżetowych.

— *Czy można ustalić normatyw operatywny w przypadku, gdy przekroczenie planu produkcji wynosi w cenach niezmiennych więcej niż 10% — ale nie został zachowany ustalony asortyment towarowy. (I. S. VI Część B p. 38).*

Planowany asortyment produkowanych towarów jest istotnym elementem planu produkcji na równi z ilością i wartością. Dlatego niezachowanie ustalonego asortymentu oznacza niewykonanie planu produkcji i tym samym nie daje podstawy do ustalenia normatywu operatywnego na poziomie wyższym od normatywu z rocznego planu finansowego przedsiębiorstwa. Oczywiście nieznaczne odchylenia od zaplanowanego asortymentu nie muszą być przez bank traktowane jako niewykonanie planu produkcji.

Jeśli przedsiębiorstwo nie wykonało planu produkcji według asortymentu, przekroczyło jednak plan produkcji w cenach niezmiennych wówczas zamiast ustalenia normatywu operatywnego bank może udzielić przedsiębiorstwu kredytu na nadzwyczajne potrzeby, jeśli niezachowanie ustalonego asortymentu nastąpiło z przyczyn niezależnych od przedsiębiorstwa (np. dostarczenie innych surowców wbrew zamówieniom przedsiębiorstwa itp.). Normatywu operatywnego w takim przypadku ustalać nie należy.

— *Czy postanowienie I. S. VI Część B. p. 35, że przedsiębiorstwo może przejściowo przekroczyć normatyw dla poszczególnych składników środków obrotowych, o ile utrzymuje jednocześnie inne składniki tych środków poniżej normatywu, należy rozumieć w sensie występowania przejściowości w ciągu wykonywania planu, czy też może ta przejściowość wystąpić w okresie zam-*

knięć bilansowych oraz czy można ją zakładać przy planowaniu kwartalnym.

Podstawową zasadą stosowania normatywów w ciągu roku jest obowiązek stosowania przez przedsiębiorstwo łącznego normatywu, przy czym zasada ta nie łączy się z jakimś ograniczeniem czasowym, przedsiębiorstwo może więc nawet przez cały rok wykazywać odchylenia w poszczególnych stanach środków obrotowych od normatywu, a nie tylko w okresie zamknięć rachunkowych, przy czym w różnych okresach czasu mogą odchylenia te dotyczyć różnych składników środków obrotowych. Możność manewrowania między poszczególnymi składnikami środków obrotowych wynika z podstawowych cech rozrachunku gospodarczego, który pozostawia przedsiębiorstwu pełną operatywną samodzielność w obraniu metod postępowania, które zapewniałyby najlepszy ostateczny rezultat gospodarczy na danym odcinku. Ten najlepszy rezultat na odcinku gospodarowania środkami obrotowymi wyraża się w maksymalnym przyspieszeniu (minimalnym stanie zapasów) obiegu ogółu środków obrotowych a nie poszczególnych jego elementów.

A zatem nawet w planie finansowania na dany kwartał można planować stany pewnych składników środków obrotowych poniżej normatywów a jednocześnie stany innych składników powyżej normatywu i nie planować kredytu jeśli ogólny stan środków obrotowych normatywu nie przekracza. Oczywiście podobna sytuacja nie jest możliwa w rocznym planie finansowym przedsiębiorstwa, ponieważ byłoby to zaprzeczeniem zasad ustalania normatywów. Planowanie kwartalne jest wprawdzie jednym z elementów zapewnienia wykonania planu rocznego, należy już jednak do sfery wykonywania planu z punktu widzenia normowania środków obrotowych.

Należy przy tym podkreślić, że p. 41 Część B instrukcji zobowiązuje oddziały do występowania w sprawie ustalenia normatywu operatywnego na poziomie niższym od normatywu z planu rocznego w zasadzie tylko wówczas jeśli stany poszczególnych składników środków obrotowych przedsiębiorstwa utrzymują się przez dłuższy okres czasu (nie mniejszy niż pół roku) na poziomie znacznie niższym od normatywu zatwierdzonego w rocznym planie przedsiębiorstwa.

— *Czy udzielanie kredytu na nadzwyczajne potrzeby na okres przekraczający 60 dni wymaga zgody oddziału wojewódzkiego jeśli kredyt ten został przewidziany we wzorze C-5 na cały kwartał a oddział wojewódzki propozycję oddziału akceptował oraz czy powtórne planowanie tego kredytu w kwartale następnym i zatwierdzenie planu przez Departament Kredytowy jest równoznaczne z przedłużeniem tego terminu ponad 90 dni. (I. S. VI Część B p. 94)*

Plan kredytowy i limity wynikające z planu nie regulują samego trybu i terminów udzielania kredytów. Limit stanowi tylko górną granicę w ramach której można udzielać kredytu i to granicę dla wszystkich przedsiębiorstw danej branży w okręgu bankowym oddziału. Limit nie reguluje więc ani wysokości ani terminów konkretnej pożyczki. Natomiast udzielanie kredytów może dotyczyć tylko konkretnego przedsiębiorstwa i tylko konkretnego przedmiotu kredytowania np. wyrobów gotowych, produkcji w toku, surowców, paliwa itp. Dlatego też ograniczenia nałożone na oddziały przez przepisy I. S. Część B p. 94 ustęp drugi obowiązują niezależnie od wysokości zatwierdzonych limitów.

— *Czy można udzielić kredytu specjalnego jeśli nie był on przewidziany w planie finansowania względnie gdy nawet był planowany ale nie mieści się w zatwierdzonych limitach. (I. S. Część B p. 74)*

Niezależnie od limitów mogą być udzielane kredyty specjalne tylko w tych przypadkach gdy przedmiotem ich są:

a) zapasy o charakterze rezerw państwowych;
b) zapasy towarów pochodzących z importu jeśli zapasy te przekraczają normatyw.

We wszystkich innych przypadkach, kredyty specjalne powinny być udzielane w granicach limitów.

— *Czy przy kolejności regulowania zobowiązań przedsiębiorstw monopolowych (PMS, PMT) — zobowiązania z tytułu podatku obrotowego mogą być regulowane na piątym miejscu. (I. S. Część B p. 114)*

Fakt, że w przytoczonych przypadkach podatek obrotowy potrącany jest przez bank od każdej faktury nie zmienia istoty stosunku płatnika wobec budżetu państwa i w związku z tym z punktu widzenia regulowania zobowiązań podatkowych przedsiębiorstwa monopolowe muszą być traktowane na równi z innymi. Oddział powinien jednak bieżąco zestawiać kwoty należnego podatku tak aby mógł dokonać przelewu do budżetu w kolejności ustalonej w I. S. Część B p. 114.

— *Jaki jest tryb załatwiania wniosków kredytowych przedsiębiorstw nie objętych planowaniem oddolnym*

Instrukcja Służbowa VI — finansowanie i kontrola przedsiębiorstw — przewiduje, że kredyty udzielane są na odpowiednio uzasadniony wniosek przedsiębiorstwa z wyjątkiem kredytu inkasowego oraz kredytu normatywnego, udzielanego w trybie podanym w punkcie 57, litera b, część B instrukcji, na które przedsiębiorstwa wniosku nie składają.

Jeśli chodzi o formę wniosku kwartalnego to instrukcja uregulowała ją jedynie w stosunku do przedsiębiorstw objętych planowaniem oddolnym, przewidując, że wnioskiem kwartalnym jest plan finansowania.

Limity kredytowe dla przedsiębiorstw nie objętych planowaniem oddolnym ustalane są odgórnie na podstawie planów finansowania przedkładanych przez ich jednostki centralne (nadrzędne). Przyznanie limitu w drodze repartycji jest tylko uprawnieniem dla oddziału do sfinansowania potrzeb przedsiębiorstwa w granicach limitu. Dla uruchomienia jednak tego kredytu konieczne jest złożenie na piśmie formalnego wniosku, w którym przedsiębiorstwo powinno uzasadnić zapotrzebowanie na kredyt. Odpis wniosku przesyła przedsiębiorstwo do swojej jednostki nadrzędnej. Uruchomienie kredytu nie wymaga jednak uprzedniego zatwierdzenia wniosku przez jednostkę nadrzędną. Wnioski dodatkowe powinny być składane przez przedsiębiorstwa nie objęte planowaniem oddolnym w trybie ustalonym w § 16 część B instrukcji służbowej VI.

Ponieważ, począwszy od drugiego kwartału br., planowaniem oddolnym objęte zostaną wszystkie samodzielne przedsiębiorstwa i zakłady wytwórcze, usługowe i handlowe, z wyjątkiem pionu spółdzielczości pracy, podana wyżej forma i tryb składania wniosków będą miały praktyczne zastosowanie jedynie w odniesieniu do pionu spółdzielczości pracy. Forma wniosków kredytowych pionu spółdzielczości pracy została częściowo uregulowana w liście okrężnym 16/51.

Wydawca: **Narodowy Bank Polski** Redaguje Kolegium.

Redakcja i Administracja: Narodowy Bank Polski, Wydział Ekonomiczny, Warszawa, Jasna 1.

Częstochowskie Zakłady Graficzne w Częstochowie, Aleja N. M. P. 52. Zamówienie Nr 1034—9.3.51 r. R-2-17080
Nakład 4.000 egz. Papier druk. sat. 61×86 — 60 gr Kl. VII.